

2023 елның 25 октябре

136 номер

КАРАР

«Татарстан Республикасы Лаеш муниципаль районы Татар Сараланы авыл жирлеге Уставы турында " Татарстан Республикасы Лаеш муниципаль районы Татар Сараланы авыл жирлеге Советы карары проекты хакында

“Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында” 2003 елның 06 октябрэндәге 131-ФЗ номерлы һәм “Муниципаль берәмлекләр Уставларын дәүләт теркәве турында” 2005 елның 21 июлендәге 97-ФЗ номерлы Федераль законнар, “Татарстан Республикасында жирле үзидарә турында” 2004 елның 28 июлендәге 45-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законы нигезендә Татар Сараланы авыл жирлеге Советы **КАРАР ИТТЕ:**

1.«Татарстан Республикасы Лаеш муниципаль районы Татар Сараланы авыл жирлеге Уставы турында " Татарстан Республикасы Лаеш муниципаль районы Татар Сараланы авыл жирлеге Советы карары проекты хупларга (алга таба-Карар) (1 нче кушымта).

2.«Татарстан Республикасы Лаеш муниципаль районы Татар Сараланы авыл жирлеге Уставы турында " Татарстан Республикасы Лаеш муниципаль районы Татар Сараланы авыл жирлеге Советы карары проекты буенча ачык тыңлаулар уздырырга.

3.Расларга:

– «Татарстан Республикасы Лаеш муниципаль районы Татар Сараланы авыл жирлеге Уставы турында " Татарстан Республикасы Лаеш муниципаль районы Татар Сараланы авыл жирлеге Советы карары проекты буенча гражданнарны исәпкә алу тәртибен һәм гражданнарның аны тикшерүдә катнашуын (2 нче кушымта);

- «Татарстан Республикасы Лаеш муниципаль районы Татар Сараланы авыл жирлеге Уставы турында " Татарстан Республикасы Лаеш муниципаль районы Татар Сараланы авыл жирлеге Советы карары проекты буенча ачык тыңлаулар үткөрү тәртибен (3 нче кушымта).

4. Билгеләргә:

4.1. Жәмәгать тыңлаулары уздыру датасы - 2023 елның 16 ноябре.

4.2. Халык тыңлауларын үткәрү вакыты -11.00 сәгать.

4.3. Үткәрү урыны: ТР, Лаеш муниципаль районы, Татар Сараланы авыл җирлеге, Татар Сараланы авылы, Татарстан урамы, 23 йорт.

5. Әлеге карарны “Кама ягы”(«Камская новь») район газетасында), махсус мәгълүмат стендларында урнаштырырга һәм Интернет телекоммуникация челтәрендәге Татарстан Республикасы хокукый мәгълүмат рәсми порталында <http://pravo.tatarstan.ru>. веб–адресы буенча бастырып чыгарырга (халыкка житкерергә).

6. Татарстан Республикасы Лаеш муниципаль районы Татар Сараланы авыл җирлеге Советы аппаратына һәм Башкарма комитетына күрсәтелгән карар проекты буенча халык тыңлауларын үткәрүне, гражданның тәкъдимнәрен кабул итүне һәм исәпкә алуны тәэмин итәргә.

7. Татарстан Республикасы Лаеш муниципаль районы Татар Сараланы авыл җирлеге Советына карар проектын ачык тыңлауларда әйтелгән һәм фикер алышу барышында килгән тәкъдимнәрен исәпкә алып эшләп бетерергә һәм Татарстан Республикасы Лаеш муниципаль районы Татар Сараланы авыл җирлеге советы утырышына карауга кертергә.

8. Әлеге карарның үтәлешен контрольдә тотуны үз өстемдә калдырам.

**Башлык-Татарстан Республикасы
Лаеш муниципаль районы Татар Сараланы
авыл җирлеге Советы рәисе**

А.Б. Садыков

Татарстан Республикасы Лаеш муниципаль районы Татар Сараланы авыл җирлеге Советының 2023 елның «25» октябрдәге 136 номерлы карарына 1 кушымта.

**“Татарстан Республикасы Лаеш муниципаль районы Татар Сараланы авыл җирлеге ” муниципаль берәмлеге
Уставы проекты**

I бүлек. ГОМУМИ НИГЕЗЛӘМӘЛӘР

1 статья. Муниципаль берәмлекнең исеме һәм хокукый статусы

1. Татарстан Республикасы Лаеш муниципаль районының Татар Сараланы авыл җирлеге муниципаль берәмлегенә авыл җирлеге статусы бирелгән.
2. Муниципаль берәмлекнең рәсми исеме - "Татарстан Республикасы Лаеш муниципаль районының Татар Сараланы авыл җирлеге" муниципаль берәмлеге (алга таба - авыл җирлеге).
3. Татар Сараланы авыл җирлеге муниципаль берәмлеге Татарстан Республикасы Лаеш муниципаль районы составына керә.

2 статья. Авыл җирлегенә территория корылышы

1. Җирлек территориясе составына Татар Сараланы һәм Рус Сараланы авыллары керә.
2. Җирлекнең административ үзәге - Татар Сараланы авылы.
3. Авыл җирлеге чикләре «Лаеш муниципаль районы» муниципаль берәмлегенә һәм аның составындагы муниципаль берәмлекләренә территорияләре чикләрен билгеләү һәм аларның статусы турында» 2005 елның 31 гыйнварындагы 28-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законы белән билгеләнде
4. Авыл җирлеге территориясе составына милек формасы һәм максатчан билгеләнешенә карамастан җирләр керә.
5. Авыл җирлеге чикләрен үзгәртү, аны үзгәртеп кору Татарстан Республикасы законы белән законнарда билгеләнгән тәртиптә гамәлгә ашырыла.

3 статья. Авыл җирлегендә гражданның җирле үзидарәне гамәлгә ашыру хокукы

1. Авыл җирлегендә җирле үзидарә җирле референдумнарда, муниципаль сайлауларда катнашу юлы белән һәм турыдан-туры ихтыяр белдерүнең башка рәвешләрендә, шулай ук элекке Уставта каралган сайлау һәм җирле үзидарәнең башка органнары аша Россия Федерациясе гражданны тарафыннан гамәлгә ашырыла.
2. Гражданны җирле үзидарәне гамәлгә ашыруга женесенә, расасына, милләтенә, теленә, чыгышына, мөлкәти һәм вазыйфай хәленә, дингә, инануларына, иҗтимагый берләшмәләргә каравына бәйсез рәвештә турыдан-туры һәм үз вәкилләре аша бертигез хокукларга ия.

Авыл җирлеге территориясендә даими яисә башлыча яшәүче чит ил гражданны җирле

үзидарэне гамэлгэ ашырганда Россия Федерациясенең халыкара шартнамэлэре һәм федераль законнар нигезендә хокукларга ия.

3. Гражданныр жирле үзидарэ органнарына һәм жирле үзидарэнең вазыйфаи затларына турыдан-туры мөрәжәгать итәргә, жирле үзидарэ органнары эшчәнлегә турында мәгълүмат алырга хокуклы.

4. Авыл жирлегенең жирле үзидарэ органнары һәм вазыйфаи затлары һәркемгә, законда башкасы каралмаган булса, аның хокукларына һәм ирекләренә турыдан-туры кагыла торган документлар һәм материаллар белән танышу мөмкинлеген, шулай ук, әгәр Авыл жирлегенең жирле үзидарэ органнары эшчәнлегә турында гражданнырның тулы һәм дөрес мәгълүматын алу мөмкинлеген тәмин итәргә тиеш.

4. Авыл жирлегенең жирле үзидарэ органнары массакүләм мәгълүмат чаралары аша һәм башка ысул белән гражданнырга жирлек һәм аның аерым территорияләрен үстерүнең иң мөһим мәсьәләләре, гомуми файдаланудагы транспорт, торак-коммуналь хужалык эше, халыкка төрле хезмәтләр күрсәтүче социаль-мәдәни һәм башка учреждениеләр һәм хезмәтләр чөлтәрен үстерү, социаль ташламалар, жәмәгать тәртибен саклауның торышы һәм табигый һәм техноген характердагы гадәттән тыш хәлләр турында даими рәвештә хәбәр итәләр.

6. Гражданныр, оешмалар, әгәр аларның хокуклары һәм ирекләре бозылган дип санасалар, жирле үзидарэ органнарының һәм жирле үзидарэнең вазыйфаи затларының карарларына, гамәлләренә (гамәл кылмавына) дәгъва белдерергә хокуклы.

4 статья. Авыл жирлегенең жирле үзидарэ органнары структурасы

1. Авыл жирлегенең жирле үзидарэ органнары структурасына түбәндәгеләр керә: Татар Сараланы авыл жирлегә советы, Чыршы авыл жирлегә Башлыгы, Чыршы авыл жирлегенең Башкарма комитеты һәм әлегә Устав нигезендә төзелә торган башка органнар.

2. Авыл жирлегә жирлегенең үзидарэ органнары структурасын үзгәртү әлегә Уставка үзгәрешләр кертү юлы белән гамэлгә ашырыла.

5 статья. Авыл жирлегенең жирле әһәмияттәге мәсьәләләре

1. Авыл жирлегенең жирле әһәмияттәге мәсьәләләренә түбәндәгеләр керә:

1) авыл жирлегә бюджеты проектын төзү һәм карау, авыл жирлегә бюджетын раслау һәм үтәү, аның үтәлешен тикшереп тору, авыл жирлегә бюджеты үтәлеше турында хисапны төзү һәм раслау;

2) авыл жирлегенең жирле салымнарын һәм жыемнарын билгеләү, үзгәртү һәм юкка чыгару;

3) авыл жирлегенең муниципаль милкендәге мөлкәтне биләү, аннан файдалану һәм аның белән эш итү;

4) авыл жирлегенең торак пунктлары чикләрендә янгын куркынычсызлыгының беренчел чараларын тәмин итү;

5) авыл жирлегендә яшәүчеләрне элементә, жәмәгать туклануы, сәүдә һәм көнкүреш хезмәте күрсәтү хезмәтләре белән тәмин итү өчен шартлар тудыру;

6) авыл жирлеге халкын мэдэният оешмалары хезмэтлэре белэн тээмин итү һәм ял оештыру өчен шартлар тудыру;

7) авыл жирлеге территориясендә физик культураны, мектеп спортын һәм массакуләм спортны үстерү өчен шартлар тудыру, авыл жирлегенең рәсми физкультура-савыктыру һәм спорт чараларын үткәрүне оештыру;

8) авыл жирлегенең архив фондларын булдыру;

9) жирлек территориясен төзекләндерү кагыйдэләрен раслау, аларның үтәлешен тикшереп тору, күрсәтелгән кагыйдэләр нигезендә жирлек территориясен төзекләндерүне оештыру;

Авыл жирлеге территориясен төзекләндерүне гамәлгә ашыруга түбәндәгеләр керә:

йорт яны территорияләрен һәм ишегалды территорияләрен, шул исПешеходнаяэптән юлларны һәм керү юлларын кертөп, жәяүлеләр юлларын агымдагы ремонтлау;;

ишегалды территорияләрендә өстәмә парковка урыннары оештыру;

газон коймаларын урнаштыру, тоту һәм ремонтлау;

авыл жирлеге территориясен төзекләндерү өчен кирәкле кече архитектура формаларын, урам жиһазларын һәм хужалык-көнкүрөш жиһазларын урнаштыру һәм карап тоту;

ял зоналарын булдыру, шул исәптән балалар майданчыклары, парклар һәм скверлар территорияләрен төзекләндерү, карап тоту һәм жыештыру;

спорт майданчыклары территорияләрен төзекләндерү, карап тоту һәм жыештыру;

ишегалды территорияләрендә контейнер майданчыкларын жиһазлау;

муниципаль берәмлек территориясендә бәйрәм чараларына бизәү;

муниципаль берәмлек территориясендә чисталык һәм тәртип тээмин итүдә үз компетенциясе чикләрендә катнашу, авыл жирлегенең жирле үзидарә органнары тарафыннан расланган адреслы программаларга кертөлмөгән көнкүрөш калдыкларын, чүп-чарны һәм территорияләрне жыештыруны, тупикларны һәм юлларны жыештыруны да кертөп;

гомуми файдаланудагы жирле әһәмияттәге яшел үсентеләр территорияләрен яшелләндерү, гомуми файдаланудагы жирле әһәмияттәге яшел үсентеләрне жыештыруны, территорияләрне, шул исәптән аларда урнашкан төзекләндерү элементларын, яшел утыртмалар объектларын ремонтлауны һәм күрсәтелгән территорияләр чикләрендәге яшел утыртмаларны яклауны да кертөп;

санитар кисүләрне оештыру, шулай ук жирле әһәмияттәге гомуми файдаланудагы яшел үсентеләргә карата авария хәләндәге, авыру агачларны һәм куакларны бетерү;

гомуми файдаланудагы жирле әһәмияттәге яшел үсентеләр территорияләрендә яшел утыртмалар объектларын төзү (урнаштыру);

йорт яны территорияләрендә һәм ишегалды территорияләрендә юлларда һәм керү урыннарында ясалма тигезсезлекләр урнаштыру;

10) адрес объектларына адреслар бирү, адресларны үзгөртү, юкка чыгару, урам-юл челтэре элементларына (федераль эһемияттэге автомобиль юлларыннан, региональ яисэ муниципальара эһемияттэге автомобиль юлларыннан, муниципаль районның жирле эһемияттэге жирле юлларыннан тыш) исемнэр бирү, жирлек чиклэрендэ планлаштыру структурасы элементларына исемнэр бирү, мондый исемнэрне үзгөртү, юкка чыгару, мэгьлүматны дөүлөт адреслы реестрында урнаштыру;

11) авыл хужалыгы житештерүен үстерүдө ярдөм итү, кече һәм урта эшкуралыкны үстерү өчен шартлар тудыру;

12) жирлектэ балалар һәм яшьлэр белән эшлөү чараларын оештыру һәм гамәлгә ашыру;

13) жәмөгать тәртибен саклауда катнашучы гражданнырга һәм аларның берләшмэлэрэнә халык дружиналары эшчәнлегә өчен шартлар тудыру;

14) каты коммуналь калдыкларны туплау (шул исәптән аерым туплау) һәм транспортировкалау эшчәнлеген оештыруда катнашу;

15) ритуаль хезмәтлэр оештыру һәм күмү урыннарын карап тоту;

16) авыл жирлегә чиклэрендэ Россия Федерациясә законнарында билгеләнгән вәкаләтлэр чиклэрендэ халыкны су белән тәмин итүне, суны чыгаруны, халыкны ягулык белән тәмин итүне оештыру;

17) авыл жирлегенә торак пунктлары чиклэрендэ жирле эһемияттэге автомобиль юлларына карата юл эшчәнлегә;

18) милләтара һәм конфессияара татулыкны ныгытуга, авыл жирлегә территориясендә яшәүче Россия Федерациясә халыкларының теллэрен һәм мәдәниятен саклап калуга һәм үстерүгә, мигрантларның социаль һәм мәдәни адаптациясенә, милләтара (этникара) конфликтларны профилактикалауга юнәлдерелгән чараларны гамәлгә ашыру өчен шартлар тудыру;

19) авыл жирлегә халкының күпләп ял итүе өчен шартлар тудыру һәм халыкның күпләп ял итү урыннарын төзекләндерүне оештыру, моңа гражданнының гомуми файдаланудагы су объектларына һәм аларның яр полосаларына ирекле керүен тәмин итү дө керә.

6. Авыл жирлегенә жирле үзидарә органнары федераль кануннар нигезендә Ләш муниципаль районының жирле эһемияттэге мәсьәләлэрне хәл итү буенча үз вәкаләтлэрен гамәлгә ашыруны Россия Федерациясә Бюджет кодексы нигезендә муниципаль район бюджетына жирлек бюджетыннан бирелә торган бюджетара трансфертлар хисабына тапшыру турында жирле үзидарә органнары белән килешүлэр төзөргә хокуклы.

6 статья. Авыл жирлеклэренә жирле эһемияттэге мәсьәләлэрнә кертелмәгән мәсьәләлэрне хәл итүгә авыл жирлегә жирле үзидарә органнарының хокуклары

1. Авыл жирлегенә жирле үзидарә органнары түбәндәгелэргә хокуклы:

1) авыл жирлегә музейларын төзү;

авыл жирлегендә нотариус булмаган очракта, законнарда каралган нотариаль гамәллэр кылу;

3) опека һәм попечительлек эшчәнлеген гамәлгә ашыруда катнашу;

4) авыл жирлеге территориясендә жирле милли-мәдәни автономияләрнең хокукларын гамәлгә ашыруга бәйлә эшчәнлекне гамәлгә ашыру өчен шартлар тудыру;

5) Россия Федерациясе халыкларының милли-мәдәни үсешенә ярдәм күрсәтү һәм авыл жирлеге территориясендә милләтара мөнәсәбәтләр өлкәсендәге чараларны гамәлгә ашыру;

6) авыл жирлеге территориясендә урнашкан муниципаль предприятиеләрне һәм учреждениеләрне мобилизация эзәрләү чараларын оештыруда һәм гамәлгә ашыруда катнашу;

7) муниципаль янгын сагы булдыру;

8) туризмны үстерү өчен шартлар тудыру;

9) кеше хокукларын тәмин итүгә жәмәгать контролен гамәлгә ашыручы һәм мәжбүри тоту урыннарындагы затларга булышлык күрсәтүче ижтимагый күзәтү комиссияләренә ярдәм күрсәтү;

10) инвалидларның ижтимагый берләшмәләренә, шулай ук инвалидларның гомумроссия ижтимагый берләшмәләре тарафыннан оешмаларга "1995 елның 24 ноябрәндәге "Россия Федерациясендә инвалидларның социаль яклау турында" 181-ФЗ номерлы Федераль закон нигезендә ярдәм күрсәтү

11) көчен югалтты;

12) торак законнары нигезендә социаль файдаланудагы торак фондының торак урыннарына наем шартнамәләре буенча муниципаль торак фондыннан гражданнарга торак урыннары бирү;

13) хужаларсыз хайваннар белән эш итү эшчәнлеген гамәлгә ашырганда чаралар оештыру;

16) алкоголь, наркотик яисә башка токсик исереклек халәтендәге затларга ярдәм күрсәтү чараларын гамәлгә ашыру;

17) участок уполномоченные вазыйфасын биләүче хезмәткәргә һәм аның гаилә әгъзаларына әлеге вазыйфаны хезмәткәр биләгән вакытка торак урыны бирү;

18) "Кулланучылар хокукларын яклау турында" 1992 елның 7 февралендәге № 2300-1 Россия Федерациясе Законында каралган кулланучылар хокукларын яклау чараларын гамәлгә ашыру;

19) «Концессион килешүләр турында» 2005 елның 21 июлендәге 115-ФЗ номерлы Федераль законда каралган концессион килешүләр төзү.

2. Авыл жирлегенәң жирле үзидарә органнары әлеге статьяның 1 өлешендә күрсәтелгән мәсьәләләрне хәл итәргә, башка дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыруда катнашырга (аларга Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында" 2003 елның 06 октябрәндәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 19 статьясы нигезендә аларга тапшырылмаган), әгәр бу федераль законнарда каралса, шулай ук башка муниципаль берәмлекләренәң жирле үзидарә органнары, дәүләт хакимияте органнары компетенциясенә кертелмәгән һәм федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары, Россия Федерациясе бюджет системасы бюджетларыннан бирелгән бюджетара трансфертлардан тыш, авыл жирлеге бюджеты керемнәре һәм чигерүләренәң өстәмә нормативлары буенча салым керемнәре исәбеннән кертелмәгән башка мәсьәләләрне хәл итәргә хокуклы.

7 статья. Авыл жирлегенең муниципальара хезмәттәшлектә катнашуы

Авыл жирлегенең муниципальара хезмәттәшлектә катнашуы федераль законнар һәм Татарстан Республикасы "Жирле үзидарә турында" законнары нигезендә гамәлгә ашырыла

8 статья. Авыл жирлеге жирле үзидарә органнарының дәүләт хакимияте органнары белән үзара хезмәттәшлеге

Авыл жирлеге жирле үзидарә органнарының дәүләт хакимияте органнары белән үзара хезмәттәшлеге түбәндәге юллар белән гамәлгә ашырыла:

- 1) авыл жирлегенең социаль-иқтисадый үсешенә юнәлдерелгән дәүләт программаларын гамәлгә ашыруда авыл жирлеге жирле үзидарә органнарының катнашуы;
- 2) авыл жирлегенең жирле үзидарә органнары һәм дәүләт хакимияте органнары арасында шартнамәләр (киләшүләр) төзү;
- 3) даими яисә вакытлыча координация, консультация, киңәш бирү һәм башка эш органнары булдыру;
- 4) Татарстан Республикасы Дәүләт Советында авыл жирлеге Советының закон чыгару инициативасы;
- 5) законнарда билгеләнгән үзара хезмәттәшлекнең башка рәвешләре.

9 статья. Авыл жирлеге муниципаль хезмәтен хокукый жайга салу

Авыл жирлегендә муниципаль хезмәтне хокукый жайга салу, муниципаль хезмәт вазыйфаларына таләпләрне дә кертеп, муниципаль хезмәткәр статусын билгеләү, муниципаль хезмәтне узу шартлары һәм тәртибе "Россия Федерациясендә муниципаль хезмәт турында" 2007 елның 02 мартындагы 25-ФЗ номерлы Федераль закон, "Муниципаль хезмәт турында Татарстан Республикасы кодексы нигезендә, 2013 елның 25 июнендәге 50-ТРЗ номерлы һәм авыл жирлегенең муниципаль хокукый актлары белән гамәлгә ашырыла.

10 статья. Авыл жирлегенең муниципаль контроле

1. Жирле үзидарә органнары жирле әһәмияттәге мәсьәләләр буенча кабул ителгән муниципаль хокукый актларда билгеләнгән таләпләрнең үтәлешенә муниципаль контроль оештыра һәм гамәлгә ашыра, ә федераль законнарда жирле үзидарә органнары вәкаләтләренә кертелгән очракларда шулай ук федераль законнарда, Россия Федерациясе субъектлары законнарында билгеләнгән таләпләрнең үтәлешенә муниципаль контроль оештыра һәм гамәлгә ашыра.

2. Муниципаль контрольне гамәлгә ашыруга, юридик затларны, индивидуаль эшқуарларны тикшерүләрне оештыруга һәм уздыруга бәйле мөнәсәбәтләргә карата "Дәүләт контролен (күзәтчелеген) һәм муниципаль контрольне гамәлгә ашырганда юридик затларның һәм индивидуаль эшқуарларның хокукларын яклау турында" 2008 елның 26 декабрендәге 294-ФЗ номерлы Федераль закон нигезләмәләре кулланыла.

10.1 статья. "Мәнфәгатьләр конфликтын булдырмау һәм жайга салу"

Мәнфәгатьләр конфликты дигәндә, биләгән вазыйфаны биләүче затның мәнфәгатьләр конфликтын булдырмау һәм жайга салу буенча чаралар күрү бурычын күздә тоткан, аның вазыйфай (хезмәттәге) бурычларын тиешенчә, объектив һәм бертуктаусыз үтәвенә йогынты ясыи яисә йогынты ясыи ала торган вазгыять аңлашыла.

Шәхси кызыксыну дигәндә, вазыйфаларны биләүче зат тарафыннан акча, башка мөлкәт, шул исәптән мөлкәти хокуклар, мөлкәти характердагы хезмәт күрсәтүләр, башкарылган эшләр нәтижәләре яисә аның белән якын туганлыкта яисә аның белән булган затлар (ата-аналар, ир белән хатын, балалар, бертуганнар, сеңелләр, ата-аналар, бала-чагалар һәм балаларның балалары), гражданныр яки оешмалар, алар белән якын туганлыкта яисә якын мөнәсәбәтләрдә торучы затлар (ата-аналар, ир белән хатын-кызлар) һәм (яисә) башка якын мөнәсәбәтләр рәвешендә керемнәр алу мөмкинлегә аңлашыла ".

3. Татарстан Республикасы Лаеш муниципаль районының жирле үзидарә органы буйсынуындагы оешма (учреждение) житәкчесе коррупциягә каршы тору турындагы Россия Федерациясе законнары һәм оешма (учреждение) Уставы нигезендә мәнфәгатьләр конфликты барлыкка килү турында хәбәр итәргә, шулай ук мәнфәгатьләр конфликтын булдырмау яисә жайга салу чараларын күрергә тиеш.

Татарстан Республикасы Лаеш муниципаль районының жирле үзидарә органы карамагындагы оешма (учреждение) житәкчесе эш бирүчегә (яллаучы вәкиленә) хезмәт бурычларын үтәгәндә мәнфәгатьләр конфликтына китерә торган яисә китерергә мөмкин булган шәхси кызыксыну барлыкка килү турында хәбәр итәргә тиеш. Татарстан Республикасы Лаеш муниципаль районының жирле үзидарә органына буйсынган оешма (учреждение) житәкчесе тарафыннан хәбәр итү тәртибе Татарстан Республикасы муниципаль берәмлегенә вәкиллеке органы тарафыннан билгеләнә.

3. Якларның хокуклары һәм бурычлары:

3.1 Эшче түбәндәгеләргә бурычлы:

- мәнфәгатьләр конфликты барлыкка килүнең теләсә нинди мөмкинлеген булдырмау чараларын күрергә;

. Эш бирүчегә мәнфәгатьләр каршылыгы турында яки аның барлыкка килү мөмкинлеген турында, бу хакта аңа билгеле булуга, язма рәвештә хәбәр итәргә.

3.2 Эш бирүче түбәндәгеләргә бурычлы:

- мәнфәгатьләр конфликтын булдырмау яки жайга салу буенча чаралар күрү, әгәр дә ул хезмәткәрнең мәнфәгатьләр каршылыгына китерә яки китерә ала торган шәхси кызыксынуы барлыкка килү турында мәгълүм булса.

II бүлек. ХАЛЫК ТАРАФЫННАН ЖИРЛЕ ҮЗИДАРӘНЕ ТУРЫДАН-ТУРЫ ГАМӘЛГӘ АШЫРУ ҺӘМ ХАЛЫКНЫҢ ЖИРЛЕ ҮЗИДАРӘНЕ ГАМӘЛГӘ АШЫРУДА КАТНАШУ ФОРМАЛАРЫ

11 статья. Халык жирле үзидарәне турыдан-туры тормышка ашыру һәм халыкның авыл жирлегендә жирле үзидарәне гамәлгә ашыруда катнашуы рәвешләре

Авыл жирлегенә халкы турыдан-туры жирле үзидарәне гамәлгә ашыра һәм жирле үзидарәне

гамәлгә ашыруда түбәндәге рәвешләрдә катнаша:

- 1) жирле референдум;
- 2) муниципаль сайлаулар;
- 3) депутатны, жирле үзидарәнең сайланулы вазыйфаи затын чакыртып алу буенча тавыш бирү;
- 4) авыл жирлегенең чикләрен үзгәртү һәм үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирү;
- 5) гражданның хокукый инициативасы;
- 6) территориаль иҗтимагый үзидарә;
- 7) Ачык тыңлаулар;
- 8) гражданнар жыелышы;
- 9) гражданнар конференциясе (делегатлар жыелышы);
- 10) гражданнар жыены;
- 11) гражданнардан сораштыру;
- 12) гражданның жирле үзидарә органнарына мөрәжәгатьләре;
- 13) жирле әһәмияттәге аеруча мөһим мәсьәләләр буенча халык фикер алышуы;
- 14) Россия Федерациясе Конституциясе, федераль законнарына һәм "Татарстан Республикасы Конституциясе һәм Татарстан Республикасы законнарына каршы килми торган башка рәвешләр

Авыл жирлегенең жирле үзидарә органнарының муниципаль миләктәге предприятиеләр, учреждениеләр, оешмалар белән, шулай ук физик затлар белән мөнәсәбәтләре, кануннарда башкасы билгеләнмәгән булса, шартнамә нигезендә төзелә.

12 статья. Авыл жирлегенең жирле референдумы

1. Жирле референдум жирле әһәмияттәге мәсьәләләрне федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары нигезендә турыдан-туры халык тарафыннан хәл итү максатларында уздырыла.

2. Жирле референдум авыл жирлегенең бөтен территориясендә "Россия Федерациясе гражданны сайлау хокукларының һәм референдумда катнашу хокукының төп гарантияләре турында" 2002 елның 12 июнендәге 67-ФЗ номерлы Федераль закон һәм "Жирле референдум турында" 2004 елның 24 мартындагы 23-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законы белән, анда каралган үзенчәлекләрне исәпкә алып, "Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында" 2003 елның 06 октябрдәге 131-ФЗ номерлы Федераль закон белән билгеләнгән тәртиптә уздырыла

Жирле референдумда катнашу өчен гражданның хокуклары гарантияләре, шулай ук жирле референдумны эзерләү һәм уздыру тәртибе "Жирле референдум турында" 2004 елның 24 мартындагы 23-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законы һәм федераль закон белән билгеләнә.

3. Жирле референдумда яшәү урыны авыл жирлеге чикләрендә урнашкан Россия Федерациясе гражданны катнашырга хокуклы. Россия Федерациясе гражданны жирле референдумда гомуми тигез һәм турыдан-туры ихтыяр белдерү нигезендә яшерен тавыш бирү юлы белән катнаша.

4. Жирле референдумны уздыру турындагы карар авыл жирлеге советы тарафыннан түбәндәге инициатива белән кабул ителә:

1) жирле референдумда катнашу хокукына ия гражданны;

2) Уставларында сайлауларда һәм (яисә) референдумнарда катнашу каралган һәм федераль законда билгеләнгән тәртиптә һәм вакытларда теркәлгән сайлау берләшмәсе, башка ижтимагый берләшмә;

3) авыл жирлеге Советы һәм алар тарафыннан бергә күрсәтелгән авыл жирлеге Башлыгы.

5. Әлеге статьяның 4 өлешендә 2 пункттында күрсәтелгән гражданны, сайлау берләшмәләре, башка ижтимагый берләшмәләр инициативасы буенча жирле референдум билгеләү шарты әлеге инициативаны хуплап имзалар жыю була, аларның саны жирлек территориясендә теркәлгән референдумда катнашучылар санының биш процентын тәшкил итәргә тиеш, әмма 25 имзадан да ким була алмый.

6. Авыл жирлеге Советы һәм жирлек башлыгы тарафыннан бергә чыгарылган референдум үткөрү инициативасы Авыл жирлеге Советы карары һәм жирлек башлыгы карары белән рәсмиләштерелә.

7. Авыл жирлеге Советы жирле референдум үткөрү инициативасы белән чыгу турында документлар авыл жирлеге Советына кергән көннән соң 30 көн эчендә жирле референдум билгели.

Жирле референдум Авыл жирлеге Советы тарафыннан билгеләнгән срокларда билгеләнмәгән очракта, референдум гражданнының, сайлау берләшмәләренен, жирлек башлыгының, Татарстан Республикасы дөләт хакимияте органнарының, Татарстан Республикасы Сайлау комиссиясенен яисә прокурорның мөрәжәгәте нигезендә суд тарафыннан билгеләнә. Суд тарафыннан билгеләнгән жирле референдум Жирлекнең сайлау комиссиясе тарафыннан оештырыла, ә аны уздыруны тәмин итү Татарстан Республикасы дөләт хакимиятенен Башкарма органы яисә жирле референдумны үткөрүне тәмин итү суд тарафыннан йөкләнгән башка орган тарафыннан гамәлгә ашырыла.

8. Тавыш бирү йомгаллары һәм жирле референдумда кабул ителгән карар рәсми басылып чыгарга (халыкка житкерелергә) тиеш.

9. Жирле референдумда кабул ителгән карар авыл жирлеге территориясендә мәжбүри үтәлергә тиеш һәм нинди дә булса дөләт хакимияте органнары, аларның вазыйфаи затлары яисә авыл жирлегенен жирле үзидарә органнары тарафыннан раслануга мохтаж түгел.

10. Авыл жирлегенен жирле үзидарә органнары әлеге Устав белән билгеләнгән вәкаләтләр бүлешү нигезендә жирле референдумда кабул ителгән карарның үтәлешен тәмин итә.

11. Жирле референдумны уздыру турындагы карарга, шулай ук жирле референдумда кабул ителгән карарга карата дәүләт хакимияте органнары тарафыннан суд тәртибендә гражданныр, жирле үзидарә органнары, прокурор, федераль закон белән вәкаләт бирелгән прокурор тарафыннан шикаять бирелергә мөмкин.

13 статья. Авыл жирлегендә муниципаль сайлаулар

1. Авыл жирлегендә муниципаль сайлаулар, гомуми тигез һәм турыдан-туры сайлау хокукы нигезендә, яшерен тавыш биреп, авыл жирлеге Советы депутатларын сайлау максатларында уздырыла.

2. Тавыш бирү көненә 18 яшькә житкән һәм сайлау хокукына ия Россия Федерациясе гражданы авыл жирлеге Советы депутаты итеп сайланьрга мөмкин.

3. Муниципаль сайлаулар Авыл жирлеге советы тарафыннан билгеләнә. Муниципаль сайлауларны билгеләү турындагы карар 90 көннән дә соңга калмыйча һәм тавыш бирү көненә кадәр 80 көннән дә соңга калмыйча кабул ителергә тиеш. Күрсәтелгән карар массакуләм мәгълүмат чараларында рәсми рәвештә кабул ителгән көннән 5 көннән дә соңга калмыйча басылып чыгарга тиеш.

Вақытыннан алда сайлаулар билгеләгәндә әлеге статьяда күрсәтелгән сроклар кыскартылырга мөмкин, ләкин өчтән береннән дә ким түгел.

Федераль законнарда, Татарстан Республикасы Сайлау кодексында билгеләнгән очракларда муниципаль сайлаулар авыл жирлеге сайлау комиссиясе яисә суд тарафыннан билгеләнә.

4. Муниципаль сайлауларны әзерләү һәм үткәрү сайлау комиссияләренә аларның компетенциясе кысаларында йөкләнә.

5. Авыл жирлеге Советы депутатларын сайлаулар "Россия Федерациясе гражданныр сайлау хокукларының һәм референдумда катнашу хокукының төп гарантияләре турында" 2002 елның 12 июнендәге 67-ФЗ номерлы Федераль закон, Татарстан Республикасы Сайлау кодексында билгеләнгән тәртиптә уздырыла

6. Авыл жирлеге Советы депутатлары сайлау округына сайлаучылар вәкиллегең уртача нормасы нигезендә төзелгән бермандатлы сайлау округлары буенча сайлана.

7. Тавыш бирүдә катнашкан сайлаучыларның иң күп тавышын жыйган теркәлгән кандидат бермандатлы сайлау округы буенча сайланган дип таныла.

Әгәр авыл жирлеге Советына депутатлар сайлауда бер мандатлы сайлау округында тавыш бирү бер кандидатура буенча үткәрелсә, тавыш бирүдә катнашкан сайлаучыларның 50 проценттан да ким булмаган тавышын жыйган кандидат сайланган дип санала. Теркәлгән кандидатлар тавышларны бертигез жыйса, алданрак теркәлгән кандидат сайланган дип санала.

8. Авыл жирлеге Советы депутатларын сайлау нәтижәләре рәсми басылып чыгарга (халыкка житкерелергә) тиеш.

14 статья. Авыл жирлеге советы депутатын чакыртып алу буенча тавыш бирү

1. Авыл жирлеге Советы депутаты, шул исәптән авыл жирлеге Башлыгы, законда һәм әлеге Уставта билгеләнгән нигезләрдә һәм тәртиптә сайлаучылар тарафыннан чакыртып алынырга

мөмкин.

2. Авыл жирлеге Советы депутатын чакыртып алу нигезлэре булып депутатның суд тәртибендә расланган конкрет хокуксыз карарлары яки гамәллэре (гамәлсезлеге) тора, алар сайлаучыларның аңа ышанычын шик астына куя һәм авыл жирлеге Башлыгының депутатлык бурычларын яки бурычларын үтәмәүдә, депутат, авыл жирлеге Башлыгы статусына туры килмәгән гамәлләр башкаруда һәм башка "Россия Федерациясе Конституциясе, Татарстан Республикасы Конституциясенә, Россия Федерациясе һәм Татарстан Республикасы законнарын һәм башка норматив хокукый актларны әлеге Устав һәм башка муниципаль норматив хокукый актлары хокук бозуларында чагыла.

3. Авыл жирлеге Советы депутатын чакыртып алу буенча тавыш бирү халык инициативасы белән уздырыла.

4. Авыл жирлеге Советы депутатын кире чакыртып алу буенча тавыш бирүне уздыру инициативасын тәкъдим итү һәм аны хуплап гражданныр имзаларын жыю өчен муниципаль сайлауларда катнашу хокукына ия булган, кимендә 10 кешедән торган, инициатив төркем оештырыла.

5. Инициатив төркем инициатив төркемне теркәү турында үтенечнамә белән авыл жирлегенә сайлау комиссиясенә мөрәжәгать итә. Инициатив төркем үтенечнамәсендә депутатның хокукка каршы конкрет карарга яисә гамәл кылмавына (гамәл кылмавына) аны кире чакыртып алу өчен нигез булып торган күрсәтмә булырга тиеш, инициатив төркемнең һәр әгъзасының һәм шәһәр жирлеге территориясендә аның исемненән эш итәргә вәкаләтле затларның фамилиясе, исеме, әтисенә исеме, туган көне, паспортының яисә граждан паспортын алмаштыручы документының сериясе, номеры һәм бирү датасы, аны биргән органның исеме яисә коды күрсәтеләп, шулай ук яшәү урыны адресы күрсәтеләргә тиеш.. Инициатив төркемнең үтенечнамәсенә күрсәтелгән төркемнең барлык әгъзалары имза салырга тиеш. Үтенечнамәдә күрсәтелгән хокукка каршы карарлар яисә гамәлләр (гамәл кылмау) расланган суд карары кушып биреләргә тиеш.

6. Инициатив төркемне теркәү, имзалар жыю, шәһәр жирлеге Советы депутатын кире чакыртып алу буенча тавыш бирү инициативасын хуплау йөзеннән, жыелган имзаларны тикшерү жирле референдум үткәрү өчен законда билгеләнгән тәртиптә гамәлгә ашырыла.

7. Авыл жирлеге Советы депутатын чакыртып алу буенча тавыш бирү авыл жирлеге Советы тарафыннан билгеләнә һәм, жирле референдум уздыру өчен "Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында" 2003 елның 06 октябрәндәге 131-ФЗ номерлы Федераль законда билгеләнгән тәртиптә, каралган үзенчәлекләренә исәпкә алып үткәрелә.

8. Авыл жирлегенә сайлау комиссиясе тарафыннан инициатив төркем үтенечнамәсен караганда, чакыртып алу буенча тавыш бирүне авыл жирлеге Советы депутаты итеп билгеләгәндә тиешле депутат аны чакыртып алу өчен нигез буларак күрсәтелә торган хәлләр уңаеннан аңлатмалар бирергә, кирәкле документларны тапшырырга хокукы. Күрсәтелгән депутат вакытыннан алда, сайлаулар комиссиясе, авыл жирлеге советы утырышларын уздыру көненә кадәр өч көннән дә соңга калмыйча, аларны уздыру вакыты һәм урыны турында язмача хәбәр ителәргә тиеш.

9. Авыл жирлеге Советы депутаты чакыртып алу буенча тавыш бирүне уздырганда, чакыртып алу өчен нигез буларак күрсәтелә торган хәлләр уңаеннан сайлаучыларга аңлатмалар бирү максатларында инициатив төркем белән бертигез нигезләрдә агитация алып бару хокукына ия.

10. Әгәр чакыртып алу өчен тиешле сайлау округында теркәлгән сайлаучыларның кимендә яртысы тавыш бирсә, авыл жирлеге Советы депутаты, шул исәптән авыл жирлеге Башлыгы, чакыртып алынган дип санала.

11. Авыл жирлеге советы депутатын чакыртып алу буенча тавыш бирү йомгаклары рәсми басылып чыгарга (халыкка житкерелергә) тиеш.

12. Авыл жирлегенә сайлау комиссиясе чакыртып алу буенча тавыш бирү йомгакларын рәсми ясаганнан соң 5 көн эчендә инициатив төркемгә, Авыл жирлеге Советына һәм тиешле авыл жирлеге Советына чакыртып алу буенча тавыш бирү йомгаклары турында язма рәвештә хәбәр итә.

15 статья. Авыл жирлегенә чикләрен үзгәртү, үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирү

1. Чикләрен үзгәртү, авыл жирлеген үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирү халыкның күрсәтелгән үзгәрешкә ризалыгын алу, авыл жирлеген үзгәртеп кору максатларында уздырыла.

2. Авыл жирлегенә чикләрен үзгәртү, үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирү авыл жирлегенә бөтен территориясендә яисә аның территориясендә бер өлешендә "Россия Федерациясендә жирле үзидарәне оештыруның гомуми принциплары турында" 131-ФЗ номерлы." 06.10.2003 ел. Федераль закон белән билгеләнгән очрактарда үткәрелә

3. Авыл жирлеге чикләрен үзгәртү, авыл жирлеген үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирү авыл жирлеге советы тарафыннан билгеләнә һәм ул "Россия Федерациясе гражданны сайлау хокукларының һәм референдумда катнашу хокукының төп гарантияләре турында" 2002 елның 12 июнендәге 67-ФЗ номерлы Федераль закон һәм "Жирле референдум турында" 2004 елның 24 мартындагы 23-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законы белән, анда каралган үзгәрешләргә ирешкән алып, "Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында" 2003 елның 6 октябрдәге 131-ФЗ номерлы Федераль законнарда билгеләнгән тәртиптә уздырыла

4. Авыл жирлегенә чикләрен үзгәртү, авыл жирлеген үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирү, әгәр анда авыл жирлегендә яшәүчеләрнең яртысыннан күбрәге яисә сайлау хокукына ия авыл жирлеге өлеше катнашса, булган дип санала. Жирлек чикләрен үзгәртүгә халыкның ризалыгы, жирлекне үзгәртеп кору, күрсәтелгән үзгәрешләр өчен жирлек халыкның яисә жирлекнең бер өлешендә тавыш бирүдә катнашучыларның яртысыннан күбрәге тавыш бирсә, алынган дип санала.

5. Авыл жирлегенә чикләрен үзгәртү, үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирү йомгаклары һәм кабул ителгән карарлар рәсми басылып чыгарга (халыкка житкерелергә) тиеш.

16 статья. Авыл жирлеге гражданнының хокукый инициативасы

1. Гражданның әлеге Устав һәм авыл жирлеге Советының норматив хокукый акты белән билгеләнгән тәртиптә хокукый инициативага хокукы.

2. Сайлау хокукына ия булган гражданнының инициатив төркеме сайлау хокукына ия кешеләр саныннан 3 проценттан артмаган санда хокукый инициатива белән чыгыш ясарга мөмкин.

3. Хокук иҗат инициативасын гамәлгә ашыру максатларында гражданны түбәндәгеләргә хокукы:

- гражданнарның яшәү урыны (эшләр) буенча жыелышларын һәм хокук ижат инициативасын тикшерү һәм күрсәтү буенча башка күмәк чараларны оештырырга һәм уздырырга;

- хокук ижат инициативасы белән чыгуны хуплап имзалар жыю буенча инициатив төркемнәр төзәргә;

- авыл жирлегендә яшәүчеләрнең имзаларын жыярга һәм кануннарға каршы килми торган ысуллар белән хокук чыгару инициативасын күрсәтүне хуплап агитация алып барырга.

4. Авыл жирлеге жирле үзидарә органнары һәм вазыйфаи затлары гражданнарға хокук чыгару инициативасын гамәлгә ашыруда ярдәм итәргә тиеш.

5. Гражданнарның хокукый инициативасын гамәлгә ашыру тәртибендә кертелгән муниципаль норматив хокукый акт проекты аны керткән көннән алып өч ай эчендә аның ачык утырышында әлеге Уставта билгеләгән компетенцияләр нигезендә Авыл жирлеге Советы яисә Жирлек башлыгы тарафыннан мәжбүри каралырга тиеш.

6. Гражданнарның хокукый инициативасын гамәлгә ашыру тәртибендә кертелгән муниципаль хокукый акт проекты караганда, гражданнарның инициатив төркеме вәкилләренә үз позицияләрен баян итү мөмкинлеге тәмин ителәргә тиеш.

7. Гражданнарның хокукый инициативасын гамәлгә ашыру тәртибендә кертелгән муниципаль норматив хокукый акт проекты карау процедурасы Авыл жирлеге Советы Регламенты, Жирлек Башлыгының норматив хокукый акты белән билгеләнә.

8. Гражданнарның хокукый инициативасын гамәлгә ашыру тәртибендә кертелгән муниципаль хокукый акт проекты карау нәтижеләре буенча кабул ителгән нигезле карар рәсми рәвештә язмача гражданның инициатив төркеменә житкереләргә тиеш.

17 статья. Авыл жирлегенә территорияль ижтимагый үзидарәсе

1. Авыл жирлегендә территорияль ижтимагый үзидарә гражданнарның жыелышларын һәм конференцияләрен үткәру юлы белән, шулай ук территорияль ижтимагый үзидарә органнарын төзү юлы белән турыдан-туры халык тарафыннан гамәлгә ашырыла.

2. Территорияль ижтимагый үзидарә гражданнарның түбәндәге яшәү территорияләре чикләрендә гамәлгә ашырыла: күпфатирлы торак йорт подъезды; күпфатирлы торак йорт; торак йортлар төркеме; торак микрорайон; авыл торак пункты; гражданнарның башка яшәү территорияләре.

3. Территорияль ижтимагый үзидарә гамәлгә ашырыла торган территория чикләре авыл жирлеге советы тарафыннан әлеге территориядә яшәүче халык тәкъдиме буенча авыл жирлегендә территорияль ижтимагый үзидарә турында нигезләмәдә, авыл жирлеге Советы тарафыннан раслана торган тәртиптә билгеләнә.

4. Территорияль ижтимагый үзидарә гамәлгә ашырыла торган территория башка шундый ук территория составына керә алмый.

5. Территорияль ижтимагый үзидарә аның Уставы нигезендә юридик зат була ала һәм коммерциягә карамаган оешманың оештыру-хокукый рәвешендә дәүләт теркәве узарга тиеш.

6. Территориаль ижтимагый үзидарэ Уставында түбэндэгелэр билгелэнэ:

1) ул гамэлгэ ашырыла торган территория;

2) территориаль ижтимагый үзидарэ эшчэнлегенең максатлары, бурычлары, рәвешләрә һәм төп юнәлешләрә;

3) территориаль ижтимагый үзидарэ органнарының вәкаләтләрән формалаштыру, туктату, хокуклары һәм бурычлары, вәкаләтләрә вакыты;

4) карарлар кабул итү тәртибе;

5) мөлкәт сатып алу тәртибе, шулай ук күрсәтелгән мөлкәттән һәм финанс чараларыннан файдалану һәм алар белән эш итү тәртибе;

6) территориаль ижтимагый үзидарәне гамэлгэ ашыруны туктату тәртибе.

8. Территориаль ижтимагый үзидарэ эшчэнлеге мәсьәлэләрә буенча гражданнар жыелышлары, конференцияләрә аның Уставы нигезендә чакырыла.

9. Территориаль ижтимагый үзидарәне оештыру һәм гамэлгэ ашыру мәсьәлэләрә буенча гражданнар жыелышы, әгәр анда уналтынчы яшькә житкән территория халкының өчтән береннән дә ким булмаган өлеше катнашса, вәкаләтле дип санала.

Территориаль ижтимагый үзидарәне оештыру һәм гамэлгэ ашыру мәсьәлэләрә буенча гражданнар конференциясе, гражданнар жыелышларында уналтынчы яшькә житкән, Тиешле территориядә яшәүчеләрнең өчтән береннән дә ким булмаган өчтән икесе катнашса, хокуклы дип санала.

9. Территориаль ижтимагый үзидарәне гамэлгэ ашыручы гражданнар жыелышының, конференциясенең махсус вәкаләтләрәнә түбэндэгеләр керә:

1) территориаль ижтимагый үзидарэ органнары структурасын билгеләү;

2) территориаль ижтимагый үзидарэ Уставын кабул итү, аңа үзгәрешләр кертү;

3) территориаль ижтимагый үзидарэ органнарын сайлау;

4) территориаль ижтимагый үзидарэ эшчэнлегенең төп юнәлешләрән билгеләү;

5) территориаль ижтимагый үзидарэ керемнәрә һәм чыгымнары сметасын һәм аның үтәләше турындагы хисапны раслау;

6) территориаль ижтимагый үзидарэ органнары эшчэнлеге турындагы хисапларны карау һәм раслау;

7) инициатив проект турында фикер алышу һәм аны хуплау мәсьәләсе буенча карар кабул итү.

10. Территориаль ижтимагый үзидарэ органнары:

1) тиешле территориядә яшәүче халык мәнфәгатьләрән күрсәтә;

2) гражданнар жылышыларында һәм конференцияләрендә кабул ителгән карарларның үтәлешен тәмин итәләр;

3) территорияне карап тоту, төзекләндерү буенча хужалык эшчәнлеген, тиешле территориядә яшәүче гражданнарның социаль-көнкүреш ихтыяжларын канәгатьләндерүгә юнәлдерелгән башка хужалык эшчәнлеген, күрсәтелгән гражданнар акчалары исәбеннән дә, шулай ук жирлекнең Башкарма комитеты белән килешү нигезендә жирлек бюджеты акчаларын кулланып башкара алалар;

4) жирле үзидарә органнарына (Авыл жирлеге Советы, жирлек Башлыгы һәм жирлек Башкарма комитеты) әлеге органнар һәм жирле үзидарәнең вазыйфай затлары тарафыннан мәжбүри каралырга тиешле муниципаль норматив хокукый актлар проектларын кертергә хокуклы, алар әлеге актларны кабул итү компетенциясенә кертелгән.

11. Территориаль ижтимагый үзидарәне оештыру һәм гамәлгә ашыру тәртибе, жирле бюджеттан кирәкле акчаларны бүлеп бирү шартлары һәм тәртибе авыл жирлеге Советының әлеге Уставы һәм норматив хокукый акты белән билгеләнә.

18 статья. Территориаль ижтимагый үзидарә учреждениесе тәртибе

1. Территориаль ижтимагый үзидарәне оештыру максатларында, гражданнар, жирле үзидарә органнары инициативасы белән, территориаль ижтимагый үзидарә Уставы проектын эшләүне гамәлгә ашыручы һәм территориядә яшәүче гражданнар жылышыларын оештыра торган инициатив төркем оештырыла, аның чикләрендә әлеге территориаль ижтимагый үзидарәне гамәлгә ашыру күздә тотыла.

2. Гражданнар жылышы жирлекнең тиешле территориясендә территориаль ижтимагый үзидарә оештыру турында Карар кабул итә, аның Уставын кабул итә, шулай ук территориаль ижтимагый үзидарә Уставын теркәү белән бәйлә мәсьәләләр буенча авыл жирлеге Советында гражданнар жылышын тәкъдим итәргә вәкаләтле вәкилле (вәкилләрен) билгели.

3. Территориаль ижтимагый үзидарә территориаль ижтимагый үзидарә Уставы авыл жирлеге советы тарафыннан теркәлгәннән соң гамәлгә куелган дип санала.

19 статья. Авыл жирлегенә территориаль ижтимагый үзидарә Уставын теркәү тәртибе

1. Территориаль ижтимагый үзидарә Уставын теркәү өчен шәһәр жирлеге башлыгына гражданнар жылышының вәкаләтле вәкиле тарафыннан (вәкаләтле вәкилләре) түбәндәгеләр тапшырыла:

1) территориаль ижтимагый үзидарә Уставын теркәү турында гражданнар жылышының барлык вәкаләтле вәкилләре тарафыннан имзаланган гариза;

2) фамилиясен, исемн, атасының исемн, туу датасын, паспортының яисә граждан паспортын алмаштыручы документының сериясен, номерын һәм бирелү датасын, вәкаләтле вәкилләрнең һәркайсының яшәу урыны адресын күрсәтеп, территориаль ижтимагый үзидарә төзү турында карар кабул ителгән гражданнар жыны беркетмәсе;

3) территориаль ижтимагый үзидарә Уставының ике нөсхәсе.

2. Әлеге статьяның 1 пунктында билгеләнгән документлардан тыш, башка документларны

тапшыру турындагы таләпләр рөхсәт ителми.

Вәкаләтле вәкилгә, исемлекне һәм аларны алу датасын күрсәтеп, документлар алуға расписка бирелә.

3. Территориаль ижтимагый үзидарә Уставын теркәү турындагы документлар кергән көннән соң ике атна эчендә авыл жирлеге Башлыгы Уставны теркәү турында яисә аны теркәүдән баш тарту турында Авыл жирлеге Советы карары проектың алдан карау һәм әзерләү оештыра.

4. Гражданнар жылышының вәкаләтле вәкилләре территориаль ижтимагый үзидарә Уставын һәм авыл жирлегенәң киңәш бирү тавышы хокукына ия утырышында алдан караганда катнашырга хокуклы.

5. Авыл жирлеге Советы территориаль ижтимагый үзидарә Уставын теркәү турында яисә әлеге статьяның 1 өлешендә күрсәтелгән документларны алган көннән соң 30 көн эчендә аны теркәүдән баш тарту турында карар кабул итә. Уставны теркәүдән баш тарту мотивлаштырылган булырга тиеш.

6. Территориаль ижтимагый үзидарә Уставын теркәүдән баш тарту өчен территориаль ижтимагый үзидарә Уставы "Россия Федерациясе Конституциясе, федераль законнары, Татарстан Республикасы Конституциясе һәм Татарстан Республикасы законнары, авыл жирлеге Уставы, башка муниципаль норматив хокукый актлар нормаларына каршы килүе тора
Конституция Республики Татарстан от 06.11.1992
Редакция от 22.06.2012

7. Территориаль ижтимагый үзидарәне төзүнең максатка ярашсызлыгы мотивы буенча территориаль ижтимагый үзидарә Уставын теркәүдән баш тарту рөхсәт ителми.

8. Авыл жирлеге Советы тарафыннан кабул ителгән территориаль ижтимагый үзидарә Уставын теркәү мәсьәләсе буенча дәлилленгән карар өч көн эчендә рәсми рәвештә гражданнар жылышының вәкаләтле вәкиле (вәкаләтле вәкилләре) игътибарына язма рәвештә житкерелергә тиеш.

9. Авыл жирлеге Советы территориаль ижтимагый үзидарә Уставын теркәү турында карар кабул иткән очракта, Уставның бер нөсхәсе теркәлүе турында тамга белән гражданнар жыенының вәкаләтле вәкиленә тапшырыла, башка нөсхә авыл жирлеге Советында саклана.

10. Территориаль ижтимагый үзидарә Уставына кертелә торган үзгәрешләр авыл жирлеге советы тарафыннан әлеге статьяда билгеләнгән тәртиптә теркәлергә тиеш. Күрсәтелгән үзгәрешләр аларны теркәгән көннән үз көченә керә.

20 статья. Халык тыңлаулары, ижтимагый фикер алышулар

1. Авыл жирлеге Советы, Авыл жирлеге Башлыгы катнашында жирле әһәмияттәге мәсьәләләр буенча муниципаль норматив хокукый актлар проектлары буенча фикер алышу өчен Ачык тыңлаулар үткәрелергә мөмкин.

2. Халык тыңлаулары халык, Авыл жирлеге Советы яки авыл жирлеге Башлыгы инициативасы буенча үткәрелә.

Халык яки авыл жирлеге Советы инициативасы белән үткәрелә торган Ачык тыңлаулар авыл

жирлеге советы тарафыннан билгеләнә, ә авыл жирлеге Башлыгы - Авыл жирлеге Башлыгы инициативасы белән.

3. Халык тыңлауларына түбәндәгеләр чыгарылырга тиеш:

1) муниципаль берәмлек Уставы проекты, шулай ук әлеге Уставка үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында муниципаль норматив хокукый акт проекты, муниципаль берәмлек Уставына әлеге Уставны шушы норматив хокукый актларга туры китерү максатларында Россия Федерациясе Конституциясе, федераль законнар, конституция (Устав) яисә Татарстан Республикасы законнарының нигезләмәләрен төгәл кабатлау рәвешендә үзгәрешләр кертү очракларыннан тыш

2) авыл жирлеге бюджеты проекты һәм аның үтәлеше турында хисап;

2.1) авыл жирлеген социаль-икътисадый үстерү стратегиясе проекты;

3) көчен югалтты;

4) көчен югалтты;

5) «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрдәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 13 статьясы нигезендә муниципаль берәмлекне үзгәртеп кору өчен тавыш бирү юлы белән яисә гражданныр жыеннарында белдерелгән муниципаль берәмлек халкының ризалыгын алу таләп ителгән очраклардан тыш, авыл жирлеген үзгәртеп кору мәсьәләләре.

4. Ачык тыңлаулар үткөрү турындагы карар, әгәр гамәлдәге законнарда башка срок каралмаган булса, тиешле орган яисә авыл жирлегенә вазыйфай заты муниципаль норматив хокукый акт проектына караган көнгә кадәр 20 көннән дә соңга калмыйча кабул ителергә тиеш.

5. Аларны үткөрү вакытын һәм урынын күрсәтеп Ачык тыңлаулар уздыру турындагы карар һәм Ачык тыңлауларга чыгарыла торган тиешле муниципаль норматив хокукый акт проекты Ачык тыңлаулар уздырылган көнгә кадәр 7 көннән дә соңга калмыйча бастырып чыгарылырга (халыкка житкерелергә) тиеш, әгәр гамәлдәге законнарда башка срок каралмаган булса.

6. Ачык тыңлаулар уздыру турында карар басылып чыккан көннән алып, аларны үткөрү көненә кадәр авыл жирлеге Башлыгы Ачык тыңлауларга чыгарыла торган мәсьәлә буенча язма тәкъдимнәр һәм искәрмәләр, шул исәптән муниципаль норматив хокукый актының Ачык тыңлауларына чыгарылуы проектка төзәтмәләр һәм башка тәкъдимнәр жиберергә хокуклы. Авыл жирлеге Башлыгы кергән тәкъдимнәрне һәм искәрмәләрне гомумиләштерүне оештыра. Күрсәтелгән тәкъдимнәр һәм искәрмәләр Ачык тыңлауларда катнашучыларга житкерелә.

7. Ачык тыңлаулар муниципаль норматив хокукый акт проектына карау көненә кадәр 7 көннән дә соңга калмыйча уздырыла. Халык тыңлаулары белгечләр, экспертлар, кызыксынган затлар чакыруы белән уздырыла. Халык тыңлауларында авыл жирлегенә теләсә кайсы кешесе катнашырга хокуклы.

8. Ачык тыңлаулар уздыру йомгаклары буенча жирле үзидарә органнары һәм авыл жирлегенә вазыйфай затлары тарафыннан мәжбүри каралырга тиешле тәкъдимнәр кабул ителә, аларның компетенцияләренә муниципаль норматив хокукый акт проектына Ачык тыңлауларга чыгару кертелгән.

9. Ачык тыңлауларның нәтижәләре, кабул ителгән карарларны дәлилленгән нигезләүне дә кертеп, Ачык тыңлаулар уздырганнан соң 5 көннән дә соңга калмыйча бастырып чыгарылырга

(халыкка житкерелергә) тиеш, әгәр гамәлдәге законнарда башка срок каралмаган булса.

10. Ачык тыңлауларны оештыру һәм уздыру тәртибе авыл жирлеге Советы тарафыннан раслана торган норматив хокукый акт белән билгеләнә.

11. Генераль планнар проектлары, жирдән файдалану һәм төзелеш алып бару кагыйдәләре проектлары, территорияне планлаштыру проектлары, территорияне ызанлау кагыйдәләре проектлары, территорияләрне төзекләндерү кагыйдәләре проектлары, күрсәтелгән расланган документларның берсенә үзгәрешләр кертүне күздә тоткан проектлар, жир кишәрлегеннән яисә капитал төзелеш объектларыннан файдалануның шартлыча рөхсәт ителгән төренә яисә рөхсәт бирү турындагы карарлар проектларына, капитал төзелеш объектларын төзүнең, реконструкцияләүнең иң чик параметрларыннан тайпылуга рөхсәт бирү турындагы карарларның проектларына, жир кишәрлекләреннән һәм капитал төзелеш объектларыннан рөхсәт ителгән файдалануның бер төрен һәм капитал төзелеш объектларын башка төргә үзгәртү мәсьәләләренә, жирдән файдалану һәм төзелеш алып бару кагыйдәләренә расланган кагыйдәләре булмаганда, ижтимагый фикер алышулар яисә Ачык тыңлаулар үткәрелә, аларны оештыру һәм үткәрү тәртибе һәм норматив хокукый актлар белән Совет нигезләмәләрен исәпкә алып билгеләнә.

21 статья. Авыл жирлеге гражданның жылышы

1. Жирле әһәмиятгә мәсьәләләр турында фикер алышу, халыкка жирле үзидарә органнары һәм авыл жирлеге жирле үзидарәсенә вазыйфаи затлары эшчәнлеге турында мәғлүмат бирү, инициатив проектлар кертү һәм аларны карау, авыл жирлеге территориясендә территориаль ижтимагый үзидарәне гамәлгә ашыру мәсьәләләре буенча фикер алышу өчен гражданның жылышлары үткәрелергә мөмкин. Гражданның жылышлары микрорайоннар, торак массивлар, кварталлар, урамнар, торак йортлар буенча чакырыла.

2. Гражданның жылышы халык, авыл жирлеге Советы, авыл жирлеге Башлыгы инициативасы белән, шулай ук территориаль ижтимагый үзидарә Уставында каралган очрақларда үткәрелә.

3. Авыл жирлеге Советы яисә авыл жирлеге Башлыгы инициативасы белән уздырыла торган гражданның жылышы тиешенчә авыл жирлеге Советы яисә Авыл жирлеге Башлыгы тарафыннан билгеләнә.

4. Халык инициативасы буенча үткәрелә торган гражданның жылышы территориаль ижтимагый үзидарә органнарының, тиешле территориядә яшәүче һәм шушы территорияләрдә урнашкан предприятиеләр, учреждениеләр житәкчеләре, оешмалар житәкчеләре жылышында катнашу хокукына ия булган гражданның төркеменә язма тәкъдиме буенча авыл жирлеге Советы тарафыннан билгеләнә.

Гражданның жылышын үткәрү турындагы тәкъдимдә аны карауга чыгарыла торган мәсьәләләр исемлеге, жылышны уздыру вакыты һәм урыны күрсәтелергә тиеш. Тәкъдим вәкаләтле затлар тарафыннан имзаланырга тиеш, әгәр жылышны үткәрү инициативасы белән гражданның төркеме мөрәжәгать итсә - әлеге гражданның һәркайсының фамилиясен, исемн, атасының исемн, туган көнен, яшәү урыны адресын күрсәтеп имзалана.

Авыл жирлеге Советы үзенә яқындагы утырышында гражданның жылышын үткәрү турында кертелгән тәкъдимне карый.

Авыл жирлеге советы гражданның жылышын үткәрүдән үзенә максатка ярашсызлыгы мотивлары буенча баш тартырга хокуклы түгел.

5. Территориаль ижтимагый үзидарәне гамәлгә ашыру максатларында гражданнар жыелышын билгеләү һәм үткәрү тәртибе территориаль ижтимагый үзидарә Уставы белән билгеләнә.

6. Гражданнар жыелышын үткәрү вакыты һәм алар турында һәм фикер алышуга кертелә торган мәсьәләләр турында тиешле территориядә яшәүчеләр жыелыш үткәрү көненә кадәр 7 көннән дә соңга калмыйча шушы массакуләм мәгълүмат чарасын, почта хәбәрләрен, квартал саен (хужалык) әйләнмәләрен, игълан итүләрен һәм башка мөмкин чараларны файдаланып хәбәр ителә.

Гражданнар жыелышын әзерләүне һәм уздыруны авыл жирлеге Башкарма комитеты тәмин итә.

7. Жыелышлар эшендә шушы территориядә яшәүче, сайлау хокукына ия гражданнар катнашырга хокуклы. Жыелышта катнашырга хокукы булган гражданнарның гомуми саны муниципаль сайлаулар уздырганга файдаланыла торган Россия Федерациясе чикләрендә булу урыны һәм яшәү урыны буенча Россия Федерациясе гражданнарын теркәүне исәпкә алу күрсәткечләре нигезендә билгеләнә.

Жыелышта катнашырга хокукы булган гражданнар санының кимендә өчтән бере катнашса, гражданнар жыелышы тулы хокуклы дип санала.

Жыелыш карарлары жыелышта катнашкан гражданнарның күпчелек тавышы белән кабул ителә.

8. Гражданнар жыелышы жирле үзидарә органнарына һәм авыл жирлегенәң жирле үзидарә вазыйфай затларына мөрәжәгатьләр кабул итәргә, шулай ук жирле үзидарә органнары һәм авыл жирлегенәң жирле үзидарә вазыйфай затлары белән үзара мөнәсәбәтләрдә гражданнар жыелышын тәкъдим итәргә вәкаләтле затларны сайларга мөмкин.

9. Территориаль ижтимагый үзидарәне гамәлгә ашыруга бәйле мәсьәләләр буенча үткәрелә торган гражданнар жыелышы, территориаль ижтимагый үзидарә Уставы нигезендә үз компетенциясенә кертелгән мәсьәләләр буенча карар кабул итә.

10. Гражданнар жыелышы кабул иткән мөрәжәгатьләр үз компетенцияләренә мөрәжәгатьләрдәге мәсьәләләренә хәл итү кертелгән авыл жирлегенәң жирле үзидарә органнары һәм жирле үзидарәненәң вазыйфай затлары тарафыннан язма жавап жибәреләп һичшиксез каралырга тиеш.

11. Гражданнар жыелышын билгеләү һәм уздыру тәртибе, шулай ук гражданнар жыелышының вәкаләтләре федераль закон, әлеге Устав һәм авыл жирлеге Советының норматив хокукый акты, территориаль ижтимагый үзидарә Уставы белән билгеләнә.

12. Гражданнар жыелышы йомгаклары аны уздырганнан соң бер ай эчендә рәсми басылып чыгарга (халыкка житкереләргә) тиеш.

22 статья. Авыл жирлеге гражданнары конференциясе (делегатлар жыелышы)

1. Гражданнар конференциясе (делегатлар жыелышы) жирле әһәмияттәге мәсьәләләр буенча фикер алышу һәм авыл жирлегендә яшәүчеләрненәң фикерен ачыклау зарурлығы очрагында уздырыла. авыл жирлегенәң тиешле территориаль өләшләрендә яшәүчеләр арасыннан гражданнар конференциясе (делегатлар жыелышы) гражданнар жыелышын чакыру авырайган, шул исәптән

тиешле территориядә яшәүче һәм гражданнар жыелышында катнашырга хокукы булган кешеләр саны 100 кешедән артып киткән очракларда үткәрелә.

2. Гражданнарның (делегатлар жыелышын) билгеләү һәм үткәрү, делегатлар сайлау тәртибе әлеге Устав, авыл жирлеге Советының норматив хокукый акты, территориаль ижтимагый үзидарә Уставы белән билгеләнә.

3. Гражданнар конференциясе (делегатлар жыелышы) гражданнар жыелышы вәкаләтләрен гамәлгә ашыра.

4. Гражданнар конференциясе (делегатлар жыелышы) халык, авыл жирлеге Советы, авыл жирлеге Башлыгы инициативасы буенча уздырыла. Авыл жирлеге Советы яки авыл жирлеге Башлыгы инициативасы белән уздырыла торган гражданнарның конференциясе (делегатлар жыелышы) авыл жирлеге Советы яисә авыл жирлеге Башлыгы тарафыннан билгеләнә. Халык инициативасы белән уздырыла торган гражданнар конференциясе (делегатлар жыелышы) авыл жирлеге Советы тарафыннан билгеләнә.

5. Әгәр анда кимендә уналты яшыкә житкән тиешле территориядә яшәүчеләрнең өчтән берен тәшкил итүче гражданнар жыелышларында сайланган вәкилләрнең кимендә өчтән икесе катнашса, гражданнарның конференциясе (делегатлар жыелышы) хокуклы дип санала. Конференция карарлары (делегатлар жыелышлары) конференциядә катнашучы делегатларның күпчелек тавышы белән кабул ителә.

6. Гражданнар конференциясе (делегатлар жыелышы) йомгаклары аны уздырганнан соң бер ай эчендә рәсми басылып чыгарга (халыкка житкерелергә) тиеш.

23 статья. Авыл жирлеге гражданнарының жыены

1. Гражданнарның жыены халыкның жирле үзидарәне турыдан-туры тормышка ашыру һәм халыкның жирле үзидарәне гамәлгә ашыруда катнашуы рәвешә булып тора.

2. Гражданнар жыеныРоссия Федерациясендә жирле үзидарәне оештыруның гомуми принциплары турында» Федераль закон нигезендә һәм «Татарстан Республикасы Лаеш муниципаль районы Чирповский авыл жирлеге составына керә торган торак пунктларда гражданнар жыенын үткәрү тәртибе турында» нигезләмә нигезендә «Россия Федерациясендә жирле үзидарәне оештыруның гомуми принциплары турында» Федераль законда каралган очракларда уздырыла

3. "2003 елның 6 октябрәндәге 131-ФЗ номерлы "Россия Федерациясендә жирле үзидарәне оештыруның гомуми принциплары турында" Федераль законның 25.1 статьясында каралган очракларда гражданнар жыены үткәрелергә мөмкин:

1) әлеге торак пункт территориясен башка жирлек (муниципаль район территориясенә кертүгә китерә торган күрсәтелгән торак пункт составына кергән жирлек (муниципаль район) чикләрен үзгәртү мәсьәләсе буенча торак пунктта;

2) муниципаль берәмлекнең вәкиллекле органы вәкаләтләре күрсәтелгән жирлекнең чикләрен үзгәртү, үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча гражданнар жыены тарафыннан гамәлгә ашырыла торган жирлектә;

3) Әгәр жирлекнең сайлау хокукына ия халкы саны 100 дән артык булса, жирлекнең вәкиллекле органын төзү, аның саны һәм вәкаләтләр вакыты турындагы мәсьәлә буенча,

муниципаль берәмлекнең вәкиллекле органы вәкаләтләренә ия булган жирлектә;

4) муниципаль берәмлекнең вәкиллекле органы вәкаләтләре гражданнар жыены тарафыннан гражданнар акчасын кертү һәм алардан файдалану мәсьәләсе буенча гамәлгә ашырыла торган жирлектә;

4.1) муниципаль берәмлекнең вәкиллекле органы вәкаләтләре гражданнар жыены тарафыннан инициатив проектларны күрсәтү, эзерләү, сайлап алу һәм гамәлгә ашыру мәсьәләләре буенча гамәлгә ашырыла торган жирлектә;

5) жирлек, шәһәр эчендәге район, федераль әһәмияттәге шәһәр эче территориясе составына керүче торак пунктта, шәһәр округы йә муниципаль район чикләрендә авылара территориядә урнашкан торак пунктта әлеге торак пункт территориясендә гражданнарның үзара салым акчаларын кертү һәм куллану мәсьәләсе буенча;

6) жирле үзидарәне оештыруга һәм гамәлгә ашыруга бәйле мәсьәләләр буенча халык инициативасын күрсәтү максатларында авылара территориядә урнашкан торак пунктта;

7) авыл халкы тыгызлыгы түбән булган территориядә яисә арзанлы жирлектә урнашкан жирлектә, әгәр авыл жирлегә халкының саны 100 кешедән артмаса, жирлекне бетерү мәсьәләсе буенча;

8) авыл торак пунктында авыл торак пунктының старостасы кандидатурасын күрсәтү мәсьәләсе буенча, шулай ук авыл торак пункты старостасы вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату мәсьәләсе буенча;

9) авыл торак пунктында гражданнар жыены шулай ук муниципаль хезмәт турында Россия Федерациясе законнарында каралган очракларда муниципаль хезмәт вазыйфасын биләүгә конкурс үткәргәндә конкурс комиссиясе составына кандидатуралар күрсәтү максатларында үткәрелергә мөмкин.

4. Гражданнарның схемасы муниципаль берәмлек башлыгы тарафыннан йә сайлау хокукына ия, кимендә 10 кеше яши торган торак пунктта яшәүче төркем инициативасы буенча чакырылырга мөмкин.

5. Жыенны уздыру инициативасын хуплап жыелырга тиешле имзалар саны сайлау хокукына ия гражданнарның, даими яисә өстенлекле рәвештә яшәүче, торак пункт территориясендә яшәү урыны буенча теркәлгән санының 5 процентын тәшкил итә, әмма 25 имзадан да ким була алмый.

6. Муниципаль берәмлек башлыгы тарафыннан чакырыла торган гражданнар жыены муниципаль берәмлек башлыгы карары, инициатив төркем тарафыннан чакырыла торган гражданнар жыены муниципаль берәмлекнең вәкиллекле органы карары белән билгеләнә.

7. Торак пунктта яшәүчеләр гражданнар жыенын уздыру вакыты һәм урыны турында алдан ук хәбәр ителә, муниципаль хокукый акт проекты һәм гражданнар жыенын хәл итүгә чыгарыла торган мәсьәләләр буенча материаллар белән «Татарстан Республикасы Лаеш муниципаль районының Татар Сараланы авыл жирлегә составына керә торган торак пунктларда гражданнар жыенын уздыруны эзерләү тәртибе турында» Нигезләмәсендә билгеләнгән тәртип нигезендә алдан ук билгеләнгән муниципаль хокукый акт проекты һәм материаллар белән таныла.

8. Жыенда кабул ителгән карарлар муниципаль хокукый актлар булып тора, муниципаль берәмлек башлыгы тарафыннан имзалана һәм Татарстан Республикасының муниципаль норматив

хокукый актлары регистрына кертелергә тиеш.

9. Әлеге статьяда каралган гражданнарның схемасы анда торак пунктта яисә жирлектә яшәүчеләрнең сайлау хокукына ия яртыдан артык сайлаучы катнашканда хокуклы. Торак пунктта әлеге торак пунктта яшәүчеләрнең сайлау хокукына ия яртысы берьюлы бергә булу мөмкинлеге булмаган очракта, гражданнар жыены әлеге Устав нигезендә гражданнар жыены гражданнар жыенын уздыру турында карар кабул ителгән көннән бер айдан да артмаган вакытта этаплап уздырыла. Шул ук вакытта элек гражданнар жыенында катнашкан затлар тавыш бирүдә катнашуның алдагы этапларында катнашмыйлар. Гражданнар жыенының карары гражданнар жыенында катнашучыларның яртысыннан күбрәге аның өчен тавыш бирсә, кабул ителгән дип санала;

10. Гражданнар жыены торак пункт территориясенә әлеге өлешендә гражданнарның үзара салымы чараларын кертү һәм куллану мәсьәләсе буенча жирлек составына керүче торак пункт территориясә өлешендә үткәрелергә мөмкин.

Мондый гражданнар жыены авыл жирлеге Советы тарафыннан торак пункт территориясенә тиешле өлешендә кимендә 10 кеше яшәгән төркем инициативасы буенча чакырыла.

Гражданнар жыены үткәрелә торган торак пункт территориясә чикләре жирле әһәмияттәге тиешле мәсьәләләргә хәл итүдә торак пункт территориясенә күрсәтелгән өлешендә яшәүчеләрнең мәнфәгатьләре уртаклыгы критерийларынан чыгып авыл жирлеге Советы карары белән билгеләнә.

24 статья. Авыл жирлеге гражданнарыннан сораштыру

1. Гражданнардан сорашып белешү жирле үзидарәнең органнары һәм вазыйфай затлары, шулай ук дәүләт хакимияте органнары карарлар кабул иткәндә халык фикерен ачыклау һәм исәпкә алу өчен бөтен территориядә яисә авыл жирлеге территориясендә үткәрелә.

Сораштыру нәтижәләре тәкъдим итү характерына ия.

2. Гражданнардан сораштыруда сайлау хокукына ия авыл жирлеге халкы катнашырга хокуклы. Гражданнарның инициатив проектка ярдәм итү турындагы фикерен ачыклау мәсьәләсе буенча сораштыруда муниципаль берәмлек халкы яисә аның өлеше катнашырга хокуклы, аларда уналты яшыкә житкән инициатив проектны гамәлгә ашыру тәкъдим ителә.

3. Гражданнардан сораштыру түбәндәге инициатива белән уздырыла:

1) авыл жирлеге Советы яисә авыл жирлеге Башлыгы - жирле әһәмияттәге мәсьәләләр буенча;

2) Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнары - республика һәм республика әһәмиятендәге объектлар өчен авыл жирлеге жирләренең максатчан билгеләнешен үзгәртү турында карарлар кабул иткәндә гражданнарның фикерен исәпкә алу өчен;

"3) уналтынчы яшыкә житкән инициативалы проектны гамәлгә ашыру тәкъдим ителә торган муниципаль берәмлек яисә аның өлешендә яшәүчеләр - әлеге инициативалы проектка ярдәм итү турында гражданнарның фикерен ачыклау өчен.»

4. Гражданнар арасында сораштыру үткәру һәм билгеләү тәртибе шәһәр жирлеге Советының норматив хокукый акты белән билгеләнә.

5.Гражданнарны сораштыру билгеләү турындагы карар Авыл жирлеге Советы тарафыннан кабул ителә. Гражданнар арасында сораштыру үткәрү өчен "Интернет" мәгълүмат-телекоммуникация челтәрендә муниципаль берәмлекнең рәсми сайты файдаланылырга мөмкин" веб-адрес буенча: <http://laishevo.tatarstan.ru>. Авыл жирлеге Советының гражданнардан сорашып белешүне билгеләү турындагы карарында түбәндәгеләр билгеләнә:

1) сорашып белешүне уздыру датасы һәм сроклары;

2) сораштыру уздырганда тәкъдим ителә торган (тәкъдим ителә торган) сорауны (соруларны) формулировкалау;

3) сораштыру үткәрү методикасы;

4) сораштыру кәгазенең формасы;

5) сораштыруда катнашучы авыл жирлегендә яшәүчеләрнең минималь саны;

"6) гражданнар арасында сораштыруны "Интернет"мәгълүмат-телекоммуникация челтәрендә муниципаль берәмлекнең рәсми сайтынан файдаланып уздырган очракта сораштыруда катнашучыларны идентификацияләү тәртибе.";

6. Жирлектә яшәүчеләргә гражданнардан сораштыру үткәрү турында хәбәр аны үткәргүгә кимендә 10 көн кала белдерелә.

7. Гражданнардан сораштыру эзерләүгә һәм уздыруга бәйле чараларны финанслау түбәндәгечә гамәлгә ашырыла:

1) авыл жирлеге бюджеты акчалары исәбеннән - авыл жирлегенең жирле үзидарә органнары яисә муниципаль берәмлек халкы инициативасы белән сораштыру уздырганда;

2) Татарстан Республикасы бюджеты акчалары исәбеннән - Татарстан Республикасы дәүләт һакимияте органнары инициативасы буенча сораштыру уздырганда.

8. Сораштыру нәтижәләре аны уздырганнан соң бер ай эчендә басылып чыгарга (халыкка житкереләргә) тиеш. Сораштыру нәтижәләре белән авыл жирлегендә яшәүче теләсә кайсы кеше танышырга хокуклы. Авыл жирлегенең жирле үзидарә органнары тарафыннан тиешле карарлар кабул ителгәндә, сораштыру нәтижәләре исәпкә алынырга тиеш.

25 статья. Авыл жирлегенең жирле әһәмиятендәге аеруча мөһим мәсьәләләр буенча халык фикер алышуы

1. Муниципаль хокукый актлар проектларын һәм жирле әһәмияттәге башка аеруча мөһим мәсьәләләргә халык фикер алышуына чыгару турындагы карар авыл жирлеге Советы тарафыннан үз инициативасы буенча яисә тиешле территориядә яшәүче гражданнар таләбе буенча авыл жирлеге Советы билгеләгән тәртиптә кабул ителә.

2. Муниципаль хокукый акт проекты текстны һәм халык фикер алышуына чыгарыла торган мәсьәләләр буенча башка материаллар аларны халык фикер алышуына чыгару турында карар кабул ителгәннән соң биш көннән дә соңга калмыйча массакуләм мәгълүмат чараларында бастырып чыгарыла, авыл жирлегендә яшәүчеләргә жиберелә, халыкка танышу өчен мөмкин булган урыннарда урнаштырыла, башка ысуллар белән халыкка житкерелә.

3. Авыл жирлеге Советы халык фикер алышуына сорау чыгару белән бер үк вакытта фикер алышу барышында керә торган тәкъдимнәрне һәм искәرمәләрне карау эшен оештыру срогын һәм тәртибен билгели, күрсәтелгән максат өчен махсус комиссия төзи.

4. Авыл жирлеге Советы үзе чыгара торган муниципаль хокукый актлар проектлары һәм жирле әһәмияттәге башка аеруча мөһим мәсьәләләр буенча фикер алышуны тәэмин итә, моның өчен кирәкле шартлар тудыра.

5. Халык фикер алышуына чыгарылган мәсьәләләр буенча тәкъдимнәр һәм искәرمәләр авыл жирлеге Советына жиберелә.

6. Муниципаль хокукый актларның проектлары һәм жирле әһәмияттәге башка аеруча мөһим мәсьәләләр буенча тәкъдимнәр һәм искәرمәләр авыл жирлеге Советы тарафыннан карала.

7. Халык фикер алышуы йомгаклары турында халыкка хәбәр ителә.

26 статья. Авыл жирлегенәң ижтимагый (консультатив) советлары

1. Гражданнарның һәм жирле үзидарә органнарының жирле әһәмияттәге мәсьәләләр буенча карарлар эзерләгәндә һәм гамәлгә ашырганда халык ихтияжларын һәм мәнфәгатьләрен исәпкә алу, жирле үзидарә органнары эшчәнлегенә жәмәгать контролен гамәлгә ашыру максатларында Жирлекнең Ижтимагый советы төзелә.

2. Авыл жирлегенәң ижтимагый советы авыл жирлеге халкының, ижтимагый берләшмәләр һәм коммерциягә карамаган башка оешмалар вәкилләренәң үз эшчәнлегендә ирекле катнашу нигезендә төзелә.

3. Жирлекнең Ижтимагый советын төзү тәртибе, аның утырышларын үткәрү һәм карарлар кабул итү тәртибе, жирле үзидарә органнарының хокуклары, бурычлары һәм жаваплылыгы авыл жирлеге Советы эшчәнлегенә ярдәм итүнең мәгълүмат бирүгә, консультациялүгә һәм башка мәсьәләләренә, аны тарату процедурасына карата, шулай ук аны оештыруның һәм эшчәнлекнең башка мәсьәләләренә карата билгеләнә, авыл жирлеге Советы тарафыннан раслана торган нигезләмә белән билгеләнә.

4. Ижтимагый (консультатив) советлар авыл жирлегенәң жирле үзидарә органнарында аларның карарлары нигезендә төзелергә мөмкин.

5. Ижтимагый (консультатив) советларда эш жәмәгать башлангычларында гамәлгә ашырыла.

27 статья. Гражданнарның авыл жирлеге жирле үзидарә органнарына мөрәжәгатьләре

1. Гражданнар авыл жирлегенәң жирле үзидарә органнарына индивидуаль һәм коллектив мөрәжәгатьләргә хокуклы.

2. Гражданнарның мөрәжәгатьләре"2006 елның 02 маендагы "Россия Федерациясе гражданнары мөрәжәгатьләрен карау тәртибе турында" N 59-ФЗ Федераль закон,«Татарстан Республикасында гражданнарның мөрәжәгатьләре турында» 2003 елның 12 маендагы 16-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законы белән билгеләнгән тәртиптә һәм срокларда каралырга тиеш

3. Гражданнарның мөрәжәгатьләрен карау тәртибен һәм срокларын бозган өчен жирле үзидарәнең вазыйфай затлары Россия Федерациясе һәм Татарстан Республикасы законнары нигезендә җаваплы булалар.

28 статья. Авыл жирлеге кешеләренәң жирле үзидарәне турыдан-туры гамәлгә ашыру һәм аны гамәлгә ашыруда катнашуның башка рәвешләре

1. Әлеге Уставта каралган рәвешләр белән беррәттән халык жирле үзидарәне турыдан-туры гамәлгә ашыруның һәм халыкның жирле үзидарәне гамәлгә ашыруда катнашуының федераль закон нигезендә гражданнар Россия Федерациясе Конституциясенә, федераль законнарга, Татарстан Республикасы законнарына каршы килми торган башка рәвешләрдә жирле үзидарәне гамәлгә ашыруда катнашырга хокуклы.

2. Авыл жирлеге халкы тарафыннан жирле үзидарәне турыдан-туры гамәлгә ашыру һәм халыкның жирле үзидарәне гамәлгә ашыруда катнашуы законлылык, иреклелек принципларына нигезләнә.

Жирле үзидарә органнары һәм жирле үзидарәнең вазыйфай затлары халыкка жирле үзидарәдә яшәүчеләренәң турыдан-туры гамәлгә ашыруда һәм халыкның жирле үзидарәне гамәлгә ашыруда катнашуында ярдәм итәргә тиеш.

III бүлек. АВЫЛ ЖИРЛЕГЕ СОВЕТЫ

29 статья. Авыл жирлеге Советы - авыл жирлегенәң вәкиллекле органы

1. Авыл жирлеге Советы авыл жирлеге жирле үзидарәсенәң даими эшләүче сайланулы коллегиаль органы булып тора.

2. Авыл жирлеге Советының рәсми атамасы - "Татарстан Республикасы Лаеш муниципаль районының Татар Сараланы авыл жирлеге советы". (Алга таба - Авыл жирлеге советы).

3. Авыл жирлеге Советының вәкаләтләр чоры - 5 ел.

4. Авыл жирлеге Советы авыл жирлегендә яшәүчеләргә хисап тоту һәм аның контролендә була.

5. Авыл жирлеге Советының үз исеме белән мөһерә, бланклары бар.

6. Авыл жирлеге Советы эшчәнлеген тәмин итүгә чыгымнар авыл жирлеге бюджетында Россия Федерациясе бюджетлары чыгымнары классификациясе нигезендә аерым юл белән карала.

30 статья. Авыл жирлеге Советы составы

1. Авыл жирлеге Советы бермандатлы сайлау округлары буенча муниципаль сайлауларда сайланучы 7 депутаттан тора.

2. Авыл жирлеге Советы аның составына авыл жирлеге Советының билгеләнгән саныннан кимендә өчтән ике депутатны сайлаганда хокуклы була.

31 статья. Авыл жирлеге Советы депутаты статусы

1. Авыл жирлеге депутаты вәкаләтләре аны сайлаган көннән башлана һәм яңа чакырылыш авыл жирлеге Советы эшли башлаган көннән туктатыла.

2. Авыл жирлеге Советы депутаты, әлеге Устав билгеләгән очрактан тыш, депутат эшчәнлеген төп эш урыны буенча хезмәт һәм хезмәт бурычларын үтәп, даими нигездә эшли.

3. Авыл жирлеге Советы депутаты статусына бәйле чикләүләр федераль законнар белән билгеләнә.

4. Авыл жирлеге Советы депутаты Россия Федерациясе һәм Татарстан Республикасы законнары, әлеге Устав, авыл жирлеге Советы карарлары нигезендә үз вәкаләтләрен тоткарлыксыз гамәлгә ашыру өчен шартлар тәмин ителә.

5. Авыл жирлеге Советы депутаты авыл жирлеге советы тарафыннан раслана торган депутат этикасы кагыйдәләрен үтәргә тиеш, алар шул исәптән депутатның түбәндәге йөкләмәләрен булырга тиеш:

1) шәхсән яисә аның якын туганнарына кагылышлы мәсьәләләргә хәл иткәндә жирле үзидарә органнары, оешмалар, вазыйфай затлар, муниципаль хезмәткәрләр һәм гражданныр эшчәнлегенә йогынты ясау өчен депутат статусыннан файдаланмаса;

2) депутат вазыйфаларын объектив башкаруда шик тудырырлык тәртиптән тыелырга, шулай ук аның абруена яисә шәһәр жирлеге Советы абруена зыян китерә алырлык низаглы ситуацияләрдән котылырга;;

3) мәнфәгатьләр конфликты барлыкка килү куркынычы янаганда - шәхси кызыксыну депутат вазыйфаларының объектив башкарылуына тәэсир итә яки йогынты ясый ала торган ситуациядә - бу хакта авыл жирлеге Советына хәбәр итәргә һәм әлеге мәнфәгатьләр конфликтын булдырмауга яисә жайга салуга юнәлтелгән аның карарын үтәргә.;

4) авыл жирлеге Советында билгеләнгән гавами чыгышлар кагыйдәләрен үтәргә;

5) депутат эшчәнлегенә бәйле булмаган максатларда федераль закон нигезендә конфиденциаль характердагы белешмәләргә кертелгән, депутат вазыйфаларын үтәүгә бәйле рәвештә аңа мәгълүм булган белешмәләргә фаш итмәскә һәм файдаланмаса;

6) физик һәм юридик затлардан (бүләкләр, акчалата бүләк, ссудалар, хезмәт күрсәтүләр, күнел ачу, ял итү, транспорт чыгымнары һәм башка бүләкләүләр) депутат вазыйфаларын үтәүгә бәйле рәвештә акчалата бүләк алмаса.

6.1. Депутат, жирле үзидарәнең сайланулы органы әгъзасы, жирле үзидарәнең сайланулы вазыйфай заты "Коррупциягә каршы көрәш турында" 2008 елның 25 декабрәндәге 273-ФЗ номерлы Федераль закон һәм башка федераль законнар белән билгеләнгән чикләүләргә, тыюларны, бурычларны үтәргә тиеш. Депутат, жирле үзидарәнең сайланулы органы әгъзасы, жирле үзидарәнең сайланулы вазыйфай заты вәкаләтләргә 2008 елның 25 декабрәндәге «Коррупциягә каршы тору турында»гы 273-ФЗ номерлы Федераль законда, 2012 елның 3 декабрәндәге «Дәүләт вазыйфаларын биләүче затларның һәм башка затларның чыгымнарының аларның керемнәренә туры килүен тикшереп тору турында»гы 230-ФЗ номерлы Федераль законда, 2013 елның 7 маендагы «Аерым категория затларга Россия Федерациясе территориясеннән читтә урнашкан чит ил банкларында счетлар (кертәмнәр) ачу һәм аларга ия булу, кулдагы акча һәм кыйммәтләргә саклауны, чит ил финанс инструментларына ия булуны һәм (яки) алардан файдалануны тыю турында»гы 79-ФЗ номерлы Федераль законда билгеләнгән чикләүләргә, тыюларны, бурычларны үтәмәгән очракта, әгәр Федераль законда башкасы

каралмаган булса, вакытыннан алда туктатыла.

6.2. 7. Авыл жирлеге Советы депутатының коррупциягә каршы тору турындагы Россия Федерациясе законнары нигезендә тапшырыла торган керемнәр, чыгымнар, мөлкәт һәм мөлкәти характердагы йөкләмәләр турында белешмәләрнең дәрәслеген һәм тулылыгын тикшерү Рәис карары буенча Татарстан Республикасы законында билгеләнгән тәртиптә Татарстан Республикасы законы нигезендә уздырыла.

6.3. Әлеге статьяның 6.2 өлеше нигезендә үткәрелгән тикшерү нәтижәсендә "коррупциягә каршы тору турында" 2008 елның 25 декабрендәге 273-ФЗ номерлы Федераль закон, "дәүләт Вазыйфаларын биләүче затларның һәм аларның башка затларының чыгымнарының туры килүен контрольдә тоту турында" 2012 елның 3 декабрендәге 230-ФЗ номерлы Федераль закон, 2013 елның 7 маендагы 79-ФЗ номерлы Федераль закон белән аерым категория кешеләргә счетлар (вкладлар)ачуны һәм булуны тыю турында, Россия Федерациясе территориясеннән читтә урнашкан чит ил банкларында акчалата средстволарны һәм кыйммәтле әйберләргә сакларга, чит ил финанс инструментларына ия булырга һәм (яки) аларны кулланырга"белән билгеләнгән чикләүләргә, тыюларны үтәмәү, бурычларны үтәмәү фактлары ачыклаганда, Татарстан Республикасы Рәисе депутат, жирле үзидарәнең сайлап куелган органы эгъзасы, жирле үзидарәнең сайлап куелган вазыйфай заты вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату яки күрсәтелгән затларга карата тиешле карар кабул итәргә вәкаләтле жирле үзидарә органына яки судка башка җаваплылык чарасын куллану турында гариза белән мөрәҗәгать итә.

7. Депутатның сайлаучылар белән очрашулары, аларны үткәргү яшәеш тәэмин итү, транспорт яисә социаль инфраструктура, элемент объектларының эшчәнлеген бозуга, җәяүлеләрнең һәм (яисә) транспорт чараларының хәрәкәтенә йә гражданның торак урыннарга яисә транспорт яки социаль инфраструктура объектларына керүләренә комачаулык тудыруга китермәү шарты белән, биналарда, махсус каралган урыннарда, шулай ук ишек алды эчендәге территорияләрдә үткәрелә. Мондый очрашулар турында Татарстан Республикасы Башкарма хакимияте органнарына яисә жирле үзидарә органнарына хәбәр итү таләп ителми. Шулай ук вакытта депутат күрсәтелгән органнарга аларны үткәргү датасы һәм вакыты турында алдан хәбәр итәргә хокуклы.

8. Жирле үзидарә органнары депутатларның сайлаучылар белән очрашуларын уздыру өчен махсус бирелгән урыннарны билгелиләр, шулай ук жирле үзидарә органнары депутатларның сайлаучылар белән очрашуларын уздыру өчен бирелә торган биналарның исемлеген һәм аларны бирү тәртибен билгелиләр.

9. Депутатның сайлаучылар белән гавами чара рәвешендәге очрашулары жылышлар, митинглар, демонстрацияләр, урам йөрешләре һәм пикетлар турындагы Россия Федерациясе законнары нигезендә үткәрелә.

10. Депутатның сайлаучылар белән жылышлар, митинглар, демонстрацияләр, урам йөрешләре һәм пикетлар турында Россия Федерациясе законнары белән билгеләнә торган гавами чара формасында сайлаучылар белән очрашуларын оештыруга яисә үткәргүгә комачаулау Россия Федерациясе законнары нигезендә административ җаваплылыкка китерә.

32 статья. Авыл жирлеге депутаты сайлаучылар белән үзара мөнәсәбәте

1. Авыл жирлеге Советы депутаты сайлаучылар, шулай ук предприятиеләр, оешмалар, дәүләт органнары һәм аның сайлау округы территориясендә урнашкан башка органнар белән элементдә тора.

2. Авыл жирлеге Советы депутаты сайлаучылар алдында җаваплы һәм алар алдында хисап

тота.

3. Авыл жирлеге Советы депутаты сайлаучылар алдында үз эше турында елына кимендө бер тапкыр хисап тота, аларга авыл жирлеге Советы эше турында даими рәвештә хәбәр итә, шулай ук аена кимендө бер тапкыр сайлаучыларны кабул итә.

4. Авыл жирлеге Советы депутаты жирлек халкының законлы хокукларын, ирекләрен һәм мәнфәгатләрән тәэмин итү буенча законнарда каралган чараларны күрергә, шул исәптән алардан кәргән тәкъдимнәрне, гаризаларны, шикаятьләрне карарга, аларда булган мәсьәләләрне дәрәс һәм үз вакытында хәл итәргә тиеш.

33 статья. Яңа сайланган авыл жирлеге Советы эшен оештыру

1. Яңа чакырылыш авыл жирлеге Советы беренче утырышка, депутатларның билгеләнгән саныннан кимендө өчтән икесе сайланган көннән соң ун көннән дә соңга калмыйча, беренче утырышка жыела. Сайлаулардан соң беренче утырыш авыл жирлеге Башлыгы тарафыннан чакырыла, ә ул булмаганда – жирлек сайлау комиссиясе тарафыннан.

2. Авыл жирлеге Советының сайлаулардан соң беренче утырышын, яна башлыкны сайлаганчы, авыл жирлеге Советының яшь буенча иң өлкән депутаты ача һәм алып бара.

34 статья. Авыл жирлеге Советы компетенциясе

Авыл жирлеге Советы компетенциясендә:

- 1) авыл жирлеге Уставын кабул итү һәм аңа үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү;
- 2) законнар нигезендә авыл жирлеге территориясендә гомуммәжбүри кагыйдәләр билгеләү;
- 3) авыл жирлеге бюджетын һәм аның үтәләше турындагы хисапны раслау;
- 4) жирле салымнарны һәм жыемнарны билгеләү, үзгәртү һәм юкка чыгару, аларны түләү буенча салымнар һәм жыемнар турында Россия Федерациясе законнары нигезендә ташламалар бирү;
- 5) авыл жирлегенң чикләрен үзгәртү, аны үзгәртү турындагы инициативаны күрсәтү;
- 6) авыл жирлеге Советы депутатларын сайлауларны билгеләү һәм авыл жирлеге Советы депутатларын сайлаулар буенча сайлау округлары схемасын раслау;
- 7) жирле референдумны билгеләү;
- 8) авыл жирлеге Башлыгын сайлау;
- 9) авыл жирлеге Башлыгы урынбасарын сайлау;
- 10) авыл жирлеге советы депутатлары арасыннан авыл жирлеге вәкилен муниципаль район Советына сайлау;
- 11) авыл жирлеге Башкарма комитеты структурасын раслау, аның хезмәткәрләренң иң чик санын билгеләү;
- 12) авыл жирлегенң сайлау комиссиясе әгъзаларын билгеләп кую;

13) авыл жирлегенең чикләрен үзгәртү, үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирү, шәһәр жирлегә Советы депутатын чакыртып алу буенча тавыш бирү билгеләү;

14) Татарстан Республикасы Дәүләт Советында закон чыгару инициативасы хокукын гамәлгә ашыру;

16) жирлекнең муниципаль милкендәге мөлкәткә идарә итү һәм аның белән эш итү тәртибен, шул исәптән федераль законнар нигезендә аны хосусыйлаштыру тәртибен һәм шартларын билгеләү; читләштерү авыл жирлегә Советы тарафыннан килештереп яисә расланганнан соң гамәлгә ашырыла торган муниципаль мөлкәт төрләре исемлеген билгеләү;

16) муниципаль предприятиеләр һәм учреждениеләр төзү, үзгәртеп оештыру һәм бетерү турында карарлар кабул итү тәртибен, шулай ук муниципаль предприятиеләр һәм учреждениеләр хезмәтләренә тарифлар билгеләү тәртибен, федераль законнарда каралган очрактан тыш, эшләр башкару тәртибен билгеләү;

17) муниципаль хезмәттәшлек оешмаларында авыл жирлегенең катнашу тәртибен билгеләү;

18) жирле үзидарә органнары эшчәнлеген матди-техник һәм оештыру ягыннан тәэмин итү тәртибен билгеләү;

19) авыл жирлегә Башлыгын отставкага чыгару турында карар кабул итү;

20) жирле әһәмияттәге мәсьәләләргә хәл итү буенча жирле үзидарә органнарының һәм авыл жирлегенең жирле үзидарә вазыйфай затларының вәкаләтләрен үтәвен тикшереп торы;

21) көчен югалтты;

22) авыл жирлегенең торак пунктларында гражданнарның урамнарына, мәйданнарына һәм башка территорияләренә исемнәр бирү;

23) муниципаль махсуслаштырылган торак фондының торак урыннарын бирү тәртибен билгеләү;

25) территорияль ижтимагый үзидарә органнарына шәһәр жирлегә бюджетыннан кирәкле акчалар бүлеп бирү шартларын һәм тәртибен билгеләү;;

25) автоном коммерциягә карамаган оешмалар һәм фондлар рәвешендә коммерциягә карамаган оешмалар төзү турында карарлар кабул итү;

26) авыл жирлегә Уставы аңлатмасы һәм авыл жирлегә Советы карарлары;

27) Авыл жирлегә Советы Регламентын һәм үз эшчәнлеген оештыру мәсьәләләре буенча башка карарлар кабул итү;

28) авыл жирлегә Советы аппараты турындагы нигезләмәне раслау;

29) авыл жирлегенең транспорт инфраструктурасын комплекслы үстерү программаларын һәм таләпләре Россия Федерациясә Хөкүмәте тарафыннан билгеләнә торган авыл жирлегенең социаль инфраструктурасын комплекслы үстерү программаларын раслау;

30) авыл жирлеген социаль-иқътисады үстерү стратегиясен раслау;

32) федераль законнар, Татарстан Республикасы законнары белән жирлекләрнең вәкиллеке органнары карамагына кертелгән башка вәкаләтләр, шулай ук әлеге Устав тарафыннан Авыл жирлеге Советы компетенциясенә кертелгән башка вәкаләтләр.

32) авыл жирлеге территориясен төзекләндерү кагыйдәләрен раслау.

2. Авыл жирлеге Советы Жирлек башлығының Жирлек Башкарма комитеты һәм жирле үзидарә органнары башлығының ведомство буйсынуындагы башка эшләре турында, шул исәптән авыл жирлеге Советы куйган мәсьәләләрне хәл итү турында еллык хисапларын тыңлый .

35 статья. Авыл жирлеге Советының эш тәртибе

1. Авыл жирлеге Советының эш тәртибе әлеге Устав һәм авыл жирлеге Советы Регламенты белән билгеләнә.

2. Авыл жирлеге Советы эшенең төп рәвеше аның авыл жирлеге Советы компетенциясенә кертелгән мәсьәләләре хәл ителә торган утырышларынан гыйбарәт.

3. Авыл жирлеге Советы утырышлары, әгәр анда сайланган депутатлар санының кимендә 50 проценты катнашса, хокуклы.

4. Авыл жирлеге Советының чираттагы утырышлары кирәк булган саен, әмма кимендә өч айга бер тапкыр үткәрелә. Чираттан тыш утырышлар жирлек башлығы яки авыл жирлеге Советы депутатларының билгеләнгән санының кимендә өчтән бере инициативасы буенча чакырыла.

5. Совет утырышлары авыл жирлеге Башлығы тарафыннан чакырыла. Авыл жирлеге Советы депутатлары һәм чакырылган затлар чираттагы утырышның вакыты, урыны һәм көн тәртибе турында биш көннән дә соңга калмыйча, ә чираттан тыш утырыш – бер көннән дә соңга калмыйча хәбәр ителә.

6. Авыл жирлеге Советы утырышлары ачык һәм хәбәрдар уздырыла. Советның ачык утырышларында авыл жирлегендә яшәүче һәркем катнашырга хокуклы.

Регламентта каралган очракларда авыл жирлеге Советы ябык утырышны уздыру турында карар кабул итәргә хокуклы, анда бары тик авыл жирлеге Советы тарафыннан чакырылган затлар, шулай ук законнар нигезендә утырышта катнашу хокукы булган затлар гына катнаша ала.

7. Авыл жирлеге Советының һәр утырышында утырыш беркетмәсе алып барыла. Утырыш беркетмәсенә утырышны уздыру датасы, урыны һәм вакыты турындагы белешмәләр кертелә, карала торган барлык мәсьәләләр санап үтелә һәм, тавыш бирү йомгакларын күрсәтеп, кабул ителгән барлык карарлар теркәлә. Авыл жирлеге Советы утырышы беркетмәсенә имза салынганнан соң, авыл жирлеге Башлығы аның белән авыл жирлегендә яшәүче теләсә кайсы кеше таныша ала.

8. Авыл жирлеге Советы утырышларында һәр депутат бер тавышка ия. Авыл жирлеге Советы депутаты шәхсән үзе тавыш бирү хокукын гамәлгә ашыра. Авыл жирлеге Советы утырышларында тавыш бирү ачык (шул исәптән исемдә) һәм яшерен булырга мөмкин. Тавыш бирүнең һәр төрен куллану очраклары әлеге Устав, Авыл жирлеге Советы Регламенты белән билгеләнә.

36 статья. Авыл җирлеге Советы эшчәнлеген оештыру

1. Авыл җирлеге Советы эшчәнлеген авыл җирлеге Башлыгы оештыра.

2. Авыл җирлеге Советы Регламенты нигезендә авыл җирлеге Советы компетенциясенә кертелгән мәсьәләләрне алдан карау һәм эзерләү өчен депутатлар арасыннан, җирлек башлыгыннан тыш, даими яисә вакытлыча комиссияләр төзелергә мөмкин (яисә) күрсәтелгән мәсьәләләрне эзерләү өчен җаваплы депутатлар авыл җирлеге Советы эшчәнлегенә төп юнәлешләре буенча билгеләнергә мөмкин. Депутат ике даими комиссиядән артык эшләргә хокукы түгел.

3. Муниципаль программаларны, авыл җирлеге Советы карарлары проектларын эзерләү, җирлек карамагына кертелгән аеруча әһәмиятле мәсьәләләрне тикшерү өчен авыл җирлеге Советы каршында аның карары буенча депутатлар, җирлек Башкарма комитеты, ижтимагый берләшмәләр, оешмалар һәм предприятиеләр, белгечләр, экспертлар һәм җирлек халкы составында эш, эксперт һәм башка киңәшмә төркемнәре төзелергә мөмкин.

37 статья. Авыл җирлеге Советының контроль функцияләрен гамәлгә ашыру

1. Авыл җирлеге Советы әлеге Уставның авыл җирлеге Советы тарафыннан кабул ителә торган нигезләмәләренә үтәлешен, авыл җирлеге бюджетының үтәлешен, бюджеттан тыш фондлар акчаларыннан, авыл җирлеген үстерү программаларыннан файдалануны, авыл җирлеге Башкарма комитеты эшчәнлегенә контрольне гамәлгә ашыра.

2. Авыл җирлегенә җирле үзидарә органнары һәм аларның вазыйфай затлары тарафыннан закон, әлеге Устав һәм башка муниципаль норматив хокукый актлар бозылу фактлары ачыкланган очракта, авыл җирлеге советы карары белән, депутатлар арасыннан авыл җирлеге Башлыгы күрсәтелгән фактларны тикшерү өчен вакытлы контроль комиссиясе төзелергә мөмкин.

3. Авыл җирлеге Советы, авыл җирлеге Башлыгы инициативасы буенча законнар нигезендә авыл җирлеге бюджеты акчаларыннан максатчан файдалануга, муниципаль мөлкәттән файдалануның нәтижәлегенә тикшерү (ревизия) уздырылырга мөмкин. Күрсәтелгән контроль һәм эксперт-аналитик чараларны үткәргү тәртибе гамәлдәге законнар белән билгеләнә.

4. Авыл җирлегенә Башкарма комитеты, предприятие, учреждение, оешма, вазыйфай затлар, территориаль ижтимагый үзидарә органнары, әгәр закон белән башкасы билгеләнмәгән булса, авыл җирлеге Советы, аның контроль комиссияләре депутаты, авыл җирлеге Советы карамагына караган мәсьәләләр буенча соратып алынган мәгълүмат бирергә, ә кануннар, муниципаль норматив хокукый актлар бозылган очракта, хокук бозуларны бетерү һәм гаепле затларны җаваплылыкка тарту өчен кичекмәстән чаралар күрергә тиеш.

5. Авыл җирлеге Советы авыл җирлеге Башлыгының үз эшчәнлегенә нәтижәләре, авыл җирлеге Башкарма комитеты һәм җирле үзидарә башка ведомство органнары эшчәнлегенә турында, шул исәптән авыл җирлеге Советы куйган мәсьәләләрне хәл итү турында еллык хисапларын тыңлый.

6. Авыл җирлеге Советы, контроль функцияләрен башкарганда, авыл җирлеге Башкарма комитетының финанс-хужалык һәм Башкарма-күрсәтмә эшчәнлегенә тыкшынырга хокукы түгел.

38 статья. Авыл җирлеге вәкилен муниципаль район Советына сайлау

1. Авыл җирлеге вәкиле Татарстан Республикасы Лаеш муниципаль районы Советына депутатлар арасыннан ачык тавыш бирү юлы белән сайлана.

2. Авыл жирлеге Советы депутатларының билгелэнгән санының яртысыннан артыгын хуплап тавыш биргән кандидат сайланган дип санала.

39 статья. Авыл жирлеге Советы вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату

1. Авыл жирлеге Советы вәкаләтләре түбәндәге очрақларда вакытыннан алда туктатылырга мөмкин:

1) авыл жирлеге советы үз-үзен таркату турында карар кабул итсә;

2) авыл жирлеге советы"2003 елның 06 октябрдәге 131-ФЗ номерлы "Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында" Федераль законның 73 статьясында каралган тәртиптә һәм нигезләрдә таратылса

3) авыл жирлеге Советы депутатларының әлеге составының хокуксызлыгы турында Татарстан Республикасы Югары суды карары үз көченә кергәндә, шул исәптән депутатларның үз вәкаләтләрен туктатуына бәйле рәвештә;

4) кануннар нигезендә гамәлгә ашырыла торган авыл жирлеген үзгәртеп кору, шулай ук авыл жирлеге бетерелгән очрақта;

5) авыл жирлеге чикләрен үзгәртү яисә жирлекнең шәһәр округы белән берләшүе нәтижәсендә авыл жирлегендә сайлаучылар санын 25 проценттан артыгракка арттыру;

6) гражданның турыдан-туры ихтыяр белдерү юлы белән кабул ителгән карарны гамәлгә ашыру өчен таләп ителә торган муниципаль хокукый акты бастырып чыгару срогы бозылу;

13)авыл жирлеге тарафыннан аның шәһәр округы белән берләшүенә бәйле рәвештә муниципаль берәмлек статусы югалган очрақта;

2. Авыл жирлеге Советы вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату аның депутатларының вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылуга сәбәп була.

3. Авыл жирлеге советы вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылган очрақта, вакытыннан алда сайлаулар федераль законда билгелэнгән срокларда уздырыла.

40 статья. Авыл жирлеге Советының үз-үзен таркату турында карар кабул итү тәртибе

1. Авыл жирлеге Советының үз-үзен таркату турындагы карар Авыл жирлеге Советы депутатларының билгелэнгән санының кимендә яртысы күләмендә жирлек башлыгы яисә депутатлар төркеме инициативасы буенча кабул ителергә мөмкин.

2. Үз-үзен таркату турында карар кабул итү инициативасы түбәндәгечә күрсәтелә алмый:

1) авыл жирлеге Советы сайланганнан соң беренче ел дәвамында;

2) авыл жирлеге бюджетын кабул итү һәм аның үтәләше турындагы хисапны раслау чорында;

3) авыл жирлеге Башлыгын чакыртып алу турында тавыш бирүне уздыру чорында йә аның вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылган очрақта.

3. Авыл жирлеге Советының үз-үзен таркату турындагы язма тәкъдимендә үз-үзен тарату мотивлары булырга тиеш, шулай ук аңа рөхсәтнең сәбәпләрен нигезләүче башка материаллар да өстәлергә мөмкин.

4. Авыл жирлеге Советы карары белән депутатлар арасыннан үзтаркату турындагы мәсьәләне алдан карау өчен комиссия төзелә. Авыл жирлеге Советы яки авыл жирлеге Башлыгы карары буенча авыл жирлеге Советының үз-үзен таркату турындагы мәсьәлә халык алдында тыңлауларга чыгарылырга мөмкин.

5. Авыл жирлеге Советының үз-үзен таркату турындагы мәсьәләне карау дәвамлылығы авыл жирлеге Советы депутатлары һәм жирлек халкы тарафыннан үз-үзен таркату инициативасының барлык шартлары һәм нигезләмәләре буенча һәръяклы һәм объектив фикер алышу мөмкинлеген гарантияләргә тиеш. Үз-үзен таркату турындагы карар үз-үзен тарату турындагы инициативаны чыгарган көннән соң ике ай узгач кабул ителергә мөмкин.

6. Авыл жирлеге Советының үз-үзен таркату турындагы карар авыл жирлеге Советы депутатларының билгеләнгән саныннан яшерен тавыш бирү юлы белән өчтән ике тавыш белән кабул ителә.

7. Авыл жирлеге Советы үз-үзен таркату турында тәкъдимнәр кире кагылган очракта, үз-үзен тарату турында тәкъдим үз-үзен таркату турындагы мәсьәлә буенча тавыш биргән көннән бер елдан да иртәрәк булмаган вакытта күрсәтелергә мөмкин.

41 статья. Авыл жирлеге Советы депутаты вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату

1. Авыл жирлеге Советы депутаты вәкаләтләре түбәндәге очракларда вакытыннан алда туктатыла:

1) үлем;

2) үз теләге белән отставкалар;

3) суд тарафыннан хокуктан файдалануга сәләтсез яисә хокуктан файдалану сәләте чикләнгән дип танылса;

4) суд тарафыннан хәбәрсез югалган дип танылса яисә вафат дип игълан ителсә;

5) аңа карата судның гаепләү карары законлы көченә керү;

6) Россия Федерациясеннән даими яшәү урынына чыгу;

7) Россия Федерациясе гражданлығы тукталу яки Россия Федерациясе халыкара шартнамәсендә катнашучы чит ил гражданының аның нигезендә чит ил гражданы жирле үзидарә органнарына сайланырга хокуклы чит ил гражданлығы тукталу, Россия Федерациясе гражданының яки, Россия Федерациясенәң халыкара шартнамәсендә башкасы каралмаган булса, Россия Федерациясенәң халыкара шартнамәсе нигезендә жирле үзидарә органнарына сайланырга хокуклы чит ил гражданының чит ил гражданлығы (подданлығы) булу яки яшәүгә рөхсәт яисә чит ил территориясендә гражданның даими яшәү хокукын раслый торган башка документы булу ;»;

8) сайлаучылар тарафыннан чакыртып алу;

9) авыл жирлеге Советы вәкаләтләрән вакытыннан алда туктату;

10) хәрби хезмәткә чакыру яисә аны алыштыра торган альтернатив граждан хезмәтенә юллама;

11) федераль законнарда билгеләнгән башка очрактарда.

2. Даими нигездә үз вәкаләтләрән гамәлгә ашыручы депутатның вәкаләтләре "Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында" 2003 елның 06 октябрдәгә 131-ФЗ номерлы Федераль законында билгеләнгән чикләүләргә үтәмәгән очракта вакытыннан алда туктатыла.

2. Әлеге статьяның 1 өлешендәгә 1 - 8, 10 пунктларында күрсәтелгән очрактарда авыл жирлеге Советы депутат вәкаләтләрән туктату турындагы карар, вәкаләтләргә вакытыннан алда туктату өчен нигез барлыкка килгән көннән алып 30 көннән дә соңга калмыйча, ә әгәр бу нигез авыл жирлеге Советы утырышлары арасында барлыкка килсә - мондый нигез барлыкка килгән көннән соң өч айдан да соңга калмыйча, авыл жирлеге Советы тарафыннан кабул ителә.

6. Әлеге статьяның 1 өлешендәгә 9 пункттында каралган очракта авыл жирлеге Советы депутаты вәкаләтләргә авыл жирлеге Советы вәкаләтләргә вакытыннан алда туктатылган көннән туктатыла.

5. Авыл жирлеге советы депутаты вәкаләтләргә вакытыннан алда туктатылган очракта, депутатны өстәмә сайлаулар федераль закон, Татарстан Республикасы Сайлау кодексы нигезендә билгеләнә.

7. Татарстан Республикасы Рәисе авыл жирлеге Советы депутаты вәкаләтләрән вакытыннан алда туктату турында гариза белән мөрәжәгать иткән очракта, вәкаләтләргә вакытыннан алда туктату өчен нигез барлыкка килгән көн буларак, әлеге гаризаны Авыл жирлеге Советына кергән көн санала.

IV бүлек. Авыл жирлеге Башлыгы

42 статья. Авыл жирлеге Башлыгы - авыл жирлегенң иң югары вазыйфаи заты

1. Авыл жирлеге Башлыгы авыл жирлегенң югары вазыйфаи заты булып тора.

2. Авыл жирлеге Башлыгы авыл жирлеге Советы тарафыннан сайлана һәм аның рәисе булып тора.

3. Авыл жирлеге Башлыгы вазыйфасының рәсми атамасы - "Татарстан Республикасы Лаеш муниципаль районының Татар Сараланы авыл жирлеге Башлыгы".

4. Авыл жирлеге Башлыгы вазифасы буенча Лаеш муниципаль районы Советы депутаты булып тора.

5. Авыл жирлеге Башлыгы бер үк вакытта авыл жирлеге советын һәм авыл жирлеге Башкарма комитетын житәкли.

43 статья. Авыл жирлеге Башлыгын сайлау тәртібе

1. Авыл жирлеге Башлыгы, эгәр авыл жирлеге Советы тавыш бирүнең башка тәртибен, авыл жирлеге Советы вәкаләтләре чорына билгеләнмәгән булса, авыл жирлеге Советы депутатлары арасыннан яңа сайланган авыл жирлеге Советының беренче утырышында ачык тавыш бирү юлы белән сайлана.

Авыл жирлеге Башлыгын сайлау авыл жирлеге Советы депутатлары тәкъдим иткән кандидатлар арасыннан, шул исәптән авыл жирлегендә яшәүчеләрнең, ижтимагый берләшмәләрнең, Татарстан Республикасы Рәисенең тәкъдимнәре нигезендә гамәлгә ашырыла.

2. Авыл жирлеге Советы депутаты, эгәр аны сайлау өчен авыл жирлеге Советы депутатларының билгеләнгән санының яртысыннан күбрәге тавыш бирсә, авыл жирлеге Башлыгы итеп сайланган дип санала.

44 статья. Авыл жирлеге Башлыгы статусы

1. Авыл жирлеге Башлыгы даими нигездә эшли.

2. Авыл жирлеге Башлыгы ТР Лаеш муниципаль районы Советында даими нигездә биләп торган вазыйфага сайланган очракта, ул авыл жирлеге Башлыгының вәкаләтләрен даими нигездә башкармый.

3. Жирлек башлыгы үз эшчәнлегендә федераль закон һәм әлеге Устав нигезендә жирлек халкына һәм Авыл жирлеге Советына хисап бирә һәм алар күзәтчелегендә.

4. Жирлек башлыгы елга бер тапкыр жирлек халкы һәм Авыл жирлеге Советы алдына үз эшчәнлегенә нәтижеләре турында, шул исәптән Авыл жирлеге Советы куйган мәсьәләләрне хәл итү турында хисап тотта.

5. Авыл жирлеге Башлыгы "2008 елның 25 декабрендәге "Коррупциягә каршы көрәш турында" 273-ФЗ номерлы Федераль законда, "2008 елның 25 декабрендәге "Коррупциягә каршы көрәш турында" 273-ФЗ номерлы Федераль законда, "2012 елның 3 декабрендәге 230-ФЗ номерлы Федераль закон нигезендә дәүләт вазыйфаларын биләүче затлар һәм аларның керемнәренә башка затлар чыгымнарының туры килүен контрольдә тоту турында", "Аерым категориядәге затларга Россия Федерациясе территориясеннән читтә урнашкан чит ил банкларында счетлар (кертемнәр) ачуны һәм счетлары (кертемнәре) булуны, акчалар һәм кыйммәтле эйберләр саклауны, чит ил финанс инструментларына ия булуны һәм (яисә) алардан файдалануны тыю турында" 2013 елның 7 маендагы 79-ФЗ номерлы Федераль законда билгеләнгән чикләүләрне, тыюларны, бурычларны үтәргә тиеш

45 статья. Авыл жирлеге Башлыгы вәкаләтләре

Авыл жирлеге Башлыгы:

1) авыл жирлеген башка муниципаль берәмлекләрнең жирле үзидарә органнары, дәүләт хакимияте органнары, гражданныр һәм оешмалар белән мөнәсәбәтләрдә тәкъдим итә, ышанычнамәсез авыл жирлеге исеменнән эш итә;

2) авыл жирлеге Советы эшен оештыра, авыл жирлеге советы утырышларын жыя һәм аларда рәислек итә, авыл жирлеге Советының чираттан тыш утырышын таләп итәргә хокуклы;

3) авыл жирлеге Башкарма комитеты эшчәнлегенә бер башлылык принциптарында житәкчелек итә һәм авыл жирлеге Башкарма комитетының үз компетенциясенә кергән

вәкаләтләрен үтәве өчен шәхси җаваплылык тота;

4) үз вәкаләтләре чикләрендә хокукий актлар чыгара;

5) әлеге Устав билгеләгән тәртиптә авыл җирлеге Советы кабул иткән хокукий актларга кул куя һәм халыкка җиткерә;

6) авыл җирлеге Советы эшендә җәмәгатьчелек фикерен ачуны һәм исәпкә алуны тәмин итү чараларын күрә;

7) авыл җирлекләре Советының утырышлар беркетмәләренә имза сала;

8) гражданны кабул итүне, аларның мөрәҗәгатьләрен, гаризаларын һәм шикаятләрен карауны оештыра;

9) үз вәкаләтләре чикләрендә расланган бюджет нигезендә авыл җирлеге чаралары белән эш итә; авыл җирлеге Советын тотуга һәм аның эшчәнлеген тәмин итүгә авыл җирлеге бюджетында каралган чыгымнар буенча акча бүлүче булып тора;

10) авыл җирлеге Советы аппараты эше белән җитәкчелек итә;

11) авыл җирлеге Советының контроль вәкаләтләрен гамәлгә ашыруны жайга сала;

12) закон һәм әлеге Устав нигезендә гражданның турыдан-туры ихтыяр белдерү юлы белән кабул ителгән карарны гамәлгә ашыру буенча авыл җирлеге Советының хокукий актын кабул итүне оештыра;

13) авыл җирлеге Советы каравына авыл җирлеге бюджеты проектларын һәм аның үтәлеше турындагы хисапларны тапшыра;

14) авыл җирлеге Советы раславына авыл җирлеге Башкарма комитеты структурасы проектны кертә, хезмәткәрләр санының иң чик структурасы һәм хезмәткә түләү фонды билгеләгән структура нигезендә авыл җирлеге Башкарма комитетының штат расписаниесен раслый;

15) авыл җирлеге җирле үзидарә органнарының федераль Башкарма хакимият органнарының территориаль органнары, башка федераль органнар, Татарстан Республикасы дөүләт хакимияте органнары, авыл җирлеге территориясендә эшләүче органнар белән тиешле хезмәттәшлеген тәмин итә;

16) авыл җирлеге исемнән икътисадый һәм социаль-мәдәни өлкәләрдә хезмәттәшлек турында дөүләт хакимияте органнары, башка муниципаль берәмлекләренң җирле үзидарә органнары белән шартнамәләр һәм килешүләр, Татарстан Республикасы дөүләт хакимияте органнары белән үзара хезмәттәшлек итү һәм гамәлләрне координацияләү турында килешүләр төзи;

17) җирле әһәмияттәге мәсьәләләренә һәм җирле үзидарә органнарына федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән тапшырылган аерым дөүләт вәкаләтләрен хәл итү буенча җирле үзидарә органнары тарафыннан вәкаләтләр гамәлгә ашыруны тәмин итә;

18) үз вазыйфасына билгеләп куя һәм муниципаль хезмәткәрләренә һәм авыл җирлеге Башкарма комитетының башка хезмәткәрләрен вазыйфаларыннан азат итә, аларның эшчәнлеген тикшереп тора, аларга бүләкләү һәм дисциплинар җаваплылык чараларын куллана;

19) авыл жирлеге Башкарма комитеты тарафыннан авыл жирлегенәң жирле үзидарә органнарына федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрән гамәлгә ашыруны тәэмин итә, аларны үтәгән өчен шәхси жаваплылык тотат; тиешле законнар нигезендә һәм үтәгәндә тапшырылган дәүләт вәкаләтләрән гамәлгә ашыруга бәйле мәсьәләләр буенча хокукый актлар чыгара;

20) авыл жирлеге советына үз эшчәнлегенә нәтижәләре, авыл жирлеге Башкарма комитеты һәм аның карамагындагы башка жирле үзидарә органнары эшчәнлегенә нәтижәләре турында, шул исәптән авыл жирлеге Советы тарафыннан куелган мәсьәләләргә хәл итү турында еллык хисаплар тапшыра;

21) дәүләт һәм башка органнарда авыл жирлеге мәнфәгатләрән тәэмин итү һәм яклау чараларын күрә, авыл жирлеге исемнән судка гариза бирә, ышанычнамәләр тапшыра;

22) авыл жирлеге Советы, авыл жирлеге жирле үзидарәсенәң башка органнары һәм башка муниципаль берәмлекләр, дәүләт хакимияте органнары, гражданныр һәм оешмалар белән мөнәсәбәтләрдә авыл жирлегенәң Башкарма комитетын тәкъдим итә;

23) авыл жирлеге Башкарма комитеты компетенциясенә кертелгән жирле әһәмияттәгә мәсьәләләр буенча хокукый актлар, шулай ук авыл жирлеге Башкарма комитеты эшен оештыру мәсьәләләргә буенча хокукый актлар чыгара;

24) халыкка авыл жирлеге Башкарма комитеты эшчәнлегенә турында даими мәгълүмат бирә, авыл жирлеге Башкарма комитеты хезмәткәрләргә тарафыннан гражданнырны кабул итүгә оештыра, айга кимендә бер тапкыр гражданнырны шәхси кабул итүгә гамәлгә ашыра, гражданнырның тәкъдимнәрән, гаризаларын һәм шикаятләргән карый, алар буенча карарлар кабул итә;

25) федераль законнар, Татарстан Республикасы законнары белән жирлек башлыклары карамагына кертелгән башка вәкаләтләрән, шулай ук әлегә Устав, авыл жирлеге Советы карарлары белән авыл жирлеге Башлыкы компетенциясенә кертелгән башка вәкаләтләрән гамәлгә ашыра.

2. Авыл жирлеге Башлыкы булмаган һәм (яисә) үз вәкаләтләрән үтәү мөмкин булмаган очракта, аның бурычлары авыл жирлеге Советы карары белән авыл жирлеге Советы депутатларының берсенә йөкләнергә мөмкин.

46 статья. Авыл жирлеге Башлыкы урынбасары

1. Авыл жирлеге Башлыкы тәкъдимә белән авыл жирлеге советы депутатлары арасынан авыл жирлеге Башлыкы урынбасары сайлана.

2. Авыл жирлеге Башлыкы урынбасары, әгәр авыл жирлеге Советы тавыш бирүгәң башка тәртибән билгеләмәсә, ачык тавыш бирү юлы белән сайлана.

3. Авыл жирлеге Советы депутаты, әгәр аны сайлау өчен авыл жирлеге Советы депутатларының билгеләнгән саныннан яртысыннан күбрәгә тавыш бирсә, авыл жирлеге Башлыкының урынбасары сайланган булып санала.

3. Жирлек башлыкы урынбасары авыл жирлеге Советы Регламентында билгеләнгән вазыйфаларны бүлү нигезендә жирлек башлыкы йөкләмәләрән үти, ә ул вакытлыча (авыруга яисә отпускка бәйле) булмаган яисә үз бурычларын үтәү мөмкин булмаган яки вәкаләтләрән

вакытыннан алда туктату очрагында жирлек башлыгы вазыйфаларын башкара.

5. Авыл жирлеге Башлыгы урынбасары, элеге Уставның 40 статьясындагы 4 пункттында күрсәтелгән очрактан тыш, үз вәкаләтләрен даими нигездә гамәлгә ашыра.

6. Авыл жирлеге Башлыгы урынбасарының вәкаләтләре элеге Уставның 40 статьясында каралган нигезләрдә вакытыннан алда туктатыла.

6. Жирлек башлыгының урынбасары жирлек башлыгы инициативасы буенча яисә депутатлар төркеме таләбе буенча авыл жирлеге Советы депутатларының билгеләнгән саныннан кимендә өчтән бере күләмендә кабул ителә торган авыл жирлеге Советы карары буенча үз вазыйфасыннан теләсә кайсы вакытта да алынырга мөмкин. Жирлек башлыгы урынбасарын чакыртып алу турындагы карар авыл жирлеге Советы депутатларының билгеләнгән саныннан күпчелек тавыш белән кабул ителә.

47 статья. Жирлек башлыгының вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылу

1. Жирлек башлыгының вәкаләтләре түбәндәге очрактарда вакытыннан алда туктатыла:

1) үлем;

2) үз теләге белән отставкалар;

3) 2003 елның 6 октябрәндәге «Россия Федерациясендә жирле үзидарәне оештыруның гомуми принциплары турында» 131-ФЗ номерлы "Федераль законның 741 статьясы нигезендә отставкага китү

4) 6.10.2003 елның «Россия Федерациясендә жирле үзидарәне оештыруның гомуми принциплары турында» 131-ФЗ номерлы "Федераль законның 74 статьясы нигезендә вазыйфадан ваз кичүләр

5) суд тарафыннан хокуктан файдалануга сәләтсез яисә хокуктан файдалану сәләте чикләнгән дип танылса;

6) суд тарафыннан хәбәрсез югалган дип танылса яисә вафат дип игълан ителсә;

7) аңа карата судның гаепләү карары законлы көченә керү;

8) Россия Федерациясеннән даими яшәү урынына чыгу;

9) Россия Федерациясе гражданлыгын яки чит ил гражданы жирле үзидарә органнарына сайланьрга хокуклы Россия Федерациясе халыкара килешүендә катнашучы чит ил дәүләте гражданлыгын туктату, чит дәүләт гражданлыгы (подданствосы) яки яшәүгә рөхсәт бирү төре яисә Россия Федерациясе гражданының чит дәүләт территориясендә даими яшәү хокукын раслый торган башка документ яисә Россия Федерациясенә халыкара шартнамәсендә башкасы каралмаган булса, Россия Федерациясе халыкара шартнамәсе нигезендә жирле үзидарә органнарына сайланьрга хокуклы чит ил гражданы булу;

10) сайлаучылар тарафыннан чакыртып алу;

11) сәләмәтлек торышы буенча суд тәртибендә билгеләнгән сәләтсезлек дәрәжәсе буенча жирлек башлыгы вәкаләтләрен гамәлгә ашырырга;

12) "Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында" 2003 елның 6 октябрэндәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 13 статьясы нигезендә, шулай ук авыл жирлегә бетерелгән очракта авыл жирлеген үзгәртеп кору

13) авыл жирлегә белән шәһәр округы берләшүенә бәйле рәвештә муниципаль берәмлекнең статусын югалту;

14) муниципаль берәмлек чикләрен үзгәртү нәтижәсендә авыл жирлегендә сайлаучылар саны 25 проценттан артыгракка арту.

15) гражданнарның турыдан-туры ихтыяр белдерү юлы белән кабул ителгән карарны гамәлгә ашыру өчен таләп ителә торган муниципаль хокукый актны бастырып чыгару срогы бозылганда;

16)"Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында" 2003 елның 6 октябрэндәге 131-ФЗ номерлы Федераль закон һәм башка федераль законнар белән билгеләнгән чикләүләргә үтәмәү

2. Башлык вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылган яки суд карары буенча сак астына алу рәвешендә процессуаль мәжбүр итү чараларын кулланылганда яки вазыйфасыннан вакытлыча читләштерелгәндә, вакытлыча аның вәкаләтләрен муниципаль берәмлек Уставы нигезендә билгеләнә торган жирле үзидарәнең вазыйфай заты яисә муниципаль берәмлекнең вәкиллекле органы депутаты башкара.

3. Авыл жирлегә Башлыгының әлегә статьяның 1 өлешендәге 1 - 11, 15 һәм 16 пунктларында күрсәтелгән нигезләр буенча вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылган очракта, авыл жирлегә советы тарафыннан үз составыннан сайлана торган авыл жирлегә Башлыгын сайлау вәкаләтләр шул рәвешле туктатылган көннән алып алты айдан да соңга калмыйча гамәлгә ашырыла.

Шул ук вакытта Авыл жирлегә Советының вәкаләтләре вакыты чыкканчы алты айдан да ким вакыт калса, жирлек башлыгын сайлау яңа сайланган авыл жирлегә Советының беренче утырышында башкарыла.

6. Әгәр вәкаләтләре жирлек башлыгы вазыйфасыннан читләштерү турында Татарстан Республикасы Рәисенең хокукый акты нигезендә йә авыл жирлегә Советының отставкага жибәрү турындагы карары нигезендә вакытыннан алда туктатылган жирлек башлыгы әлегә хокукый актка яисә суд тәртибендә карарга шикаять бирсә, авыл жирлегә Советы үз составыннан яисә конкурс нәтижәләре буенча конкурс комиссиясе тарафыннан тәкъдим ителгән кандидатлар арасынан үз составыннан сайланучы муниципаль берәмлек башлыгын сайлау турында Карар кабул итәргә хокукы түгел.

V бүлек. Авыл жирлегә Башкарма комитеты

48 статья. Авыл жирлегә Башкарма комитеты

1. Авыл жирлегенә Башкарма комитеты авыл жирлегә жирле үзидарәсенә Башкарма-күрсәтмә органы булып тора.

2. Татарстан Республикасы Лаеш муниципаль районының Татар Сараланы авыл жирлегә Башкарма комитеты рәсми исеме - муниципаль учреждение.

3. Авыл жирлегенә Башкарма комитеты авыл жирлегә Советына хисап тотә һәм аның ролен

контрольдә тота.

4. Авыл жирлегенең Башкарма комитеты авыл жирлеге гербы сурәтләнгән, үз исеме язылган мөһөр, бланклар, шулай ук аңа тапшырылган вәкаләтләрне гражданлык хәле актларын дәүләт теркәвенә алу өчен Россия Федерациясе гербы сурәтләнгән түгәрәк мөһөр һәм бланклардан тора.

5. Авыл жирлеге Башкарма комитеты эшчәнлеген тәмин итүгә чыгымнар авыл жирлеге бюджетында Россия Федерациясе бюджетлары чыгымнары классификациясе нигезендә аерым юл белән карала.

49 статья. Авыл жирлеге Башкарма комитеты структурасы

1. Башкарма комитет структурасы авыл жирлеге Башлыгы тәкъдиме буенча авыл жирлеге советы тарафыннан раслана.

2. Авыл жирлеге Башкарма комитеты структурасына түбәндәгеләр керә: Башкарма комитет житәкчесе - авыл жирлеге Башлыгы, Башкарма комитет секретаре, Башкарма комитетның башка вазыйфай затлары.

50 статья. Авыл жирлеге Башкарма комитеты вәкаләтләре

1. Авыл жирлегенең Башкарма комитеты:

1) планлаштыру, бюджет, финанс һәм исәпкә алу өлкәсендә:

- авыл жирлеге бюджеты проектын төзи һәм карый;

- авыл жирлеге бюджетының үтәлешен тәмин итә, авыл жирлеген социаль-икътисадый үстерү стратегиясен үтәүне оештыра;

- авыл жирлеге бюджетының үтәлеше турында хисап, авыл жирлегенең социаль-икътисадый үсеш стратегиясен үтәү турында хисаплар әзерли;

- авыл жирлегенең икътисады һәм социаль өлкәсе торышын чагылдыра торган статистик күрсәткечләрне жыюны оештыра һәм күрсәтелгән дәүләт хакимияте органнарына Россия Федерациясе Хөкүмәте билгеләгән тәртиптә тапшыра;

- авыл жирлегенең транспорт инфраструктурасын комплекслы үстерү программаларын һәм таләпләре Россия Федерациясе Хөкүмәте тарафыннан билгеләнә торган авыл жирлегенең социаль инфраструктурасын комплекслы үстерү программасын эшли һәм гамәлгә ашыра;

2) авыл жирлеге территориясендә муниципаль милеккә идарә итү, предприятиеләр, учреждениеләр һәм оешмалар белән үзара мөнәсәбәтләр өлкәсендә:

- авыл жирлегенең муниципаль милкендәге мөлкәт белән идарә итә, муниципаль милек объектларын төзү, сатып алу, алардан файдалану, кушу һәм арендау мәсьәләләрен хәл итә;

- авыл жирлеге Советы карары белән билгеләнә торган очрақларда, авыл жирлеге Советының килештерүенә (раславына) муниципаль мөлкәтне читләштерү турында тәкъдимнәр кертә, шул исәптән аны хосусыйлаштыру турында да;

- муниципаль милектәге предприятиеләр, оешмалар белән авыл жирлегенең икътисадый һәм социаль үсешендә хезмәттәшлек турында шартнамәләр төзи; авыл жирлеге территориясендә халыкка хезмәт күрсәтү өлкәсендә төрле милек рәвешләрендәге предприятиеләр төзүгә ярдәм итә;

- Авыл жирлеге Советы билгеләгән тәртип нигезендә муниципаль предприятиеләр һәм учреждениеләр төзи, аларның эшчәнлек максатларын, шартларын һәм тәртибен билгели, аларның Уставларын раслый, муниципаль казна учреждениеләрен финанслауны тәмин итә, муниципаль учреждениеләрне һәм предприятиеләрне үзгәртеп оештыру һәм бетерү мәсьәләләрен хәл итә, контракт нигезендә билгели һәм аларның житәкчеләрен биләгән вазыйфасыннан азат итә;

- муниципаль заказны төзи һәм урнаштыра; муниципаль биремне бюджет һәм автоном муниципаль учреждениеләр тарафыннан үтәүне финанс белән тәмин итә; авыл жирлеген төзекләндерү, халыкка коммуналь хезмәт күрсәтү, социаль инфраструктура объектларын төзү һәм ремонтлау, продукция житештерү, халыкның көнкүреш һәм социаль-мәдәни ихтыяжларын канәгатьләндерү өчен кирәкле хезмәт күрсәтү эшләрен башкаруга заказчы булып тора, моның өчен каралган авыл жирлегенең үз матди һәм финанс чараларын кулланып, башка эшләрен башкаруга заказчы булып тора;

алкогольле, наркотик яисә башка токсик исереклек халәтендәге затларга ярдәм күрсәтү чараларын гамәлгә ашыру";

- кече һәм урта эшкуарлыкны үстерү өчен шартлар тудыра;

3) территориаль планлаштыру, жирдән һәм башка табигый ресурслардан файдалану, әйләнә-тирә табигать мохитен саклау өлкәсендә:

- муниципаль милектәге жирләрдән рациональ файдалануны һәм саклауны планлаштыра һәм оештыра;

- авыл жирлеге территориясендә законнарда билгеләнгән тәртиптә, шул исәптән сатып алу юлы белән, жир кишәрлекләре бирә һәм ала;

- халыкка экологик хәл турында хәбәр итә, табигатьтән файдалану турындагы законнарны боза торган әйләнә-тирә мохиткә куркыныч тудыручы предприятиеләрнең, учреждениеләрнең, оешмаларның гамәлләре турында тиешле органнарга хәбәр итә;

4) транспорт һәм элементә өлкәсендә:

- авыл жирлеге территориясендә эшләүче жәмәгать транспорты маршрутларын, хәрәкәт графигын, тукталыш урыннарын раслый яисә килештерә;

- жәмәгать транспорты тукталышы өчен бирелгән урыннарны төзекләндерүне тәмин итә;

- халыкны элементә хезмәтләре белән тәмин итү өчен шартлар тудыруны тәмин итә;

5) авыл хужалыгын һәм эшкуарлыкны үстерү өлкәсендә:

- авыл хужалыгы житештерүен үстерү һәм авыл хужалыгы продукциясе, чимал һәм азык-төлек базарын киңәйтү, кече һәм урта эшкуарлыкны үстерү өчен шартлар тудыру өчен шартлар тудыра;

6) халыкка көнкүрөш, сәүдә һәм башка хезмәт күрсәтү өлкәсендә:

- халыкны жәмәгать туклануы, сәүдә һәм көнкүрөш хезмәте күрсәтү хезмәтләре белән тәмин итү өчен шартлар тудыра; базарлар һәм ярминкәләр оештыра;

- авыл жирлеге территориясендә физик культураны, мәктәп спортын һәм массакүләм спортны үстерү, авыл жирлегенен рәсми физкультура-савыктыру һәм спорт чараларын үткөрүне оештыру өчен шартлар тәмин итә;

- ритуаль хезмәтләр күрсәтүне оештыра һәм күмү урыннарын карап тотуны тәмин итә;

7) торақ-коммуналь хужалык һәм төзекләндерү өлкәсендә:

- каты коммуналь калдыкларны жыю (шул исәптән аерым-аерым жыю) һәм ташу эшчәнлеген оештыруда катнаша;

9) жирлек территориясен төзекләндерү кагыйдәләрен, шул исәптән алар урнашкан биналарны (торақ йортларны да кертеп), корылмаларны һәм жир кишәрлекләрен карап тоту таләпләрен, тиешле биналарның һәм корылмаларның тышкы кыяфәтенә һәм коймаларын, төзекләндерү һәм аларны үтәү буенча эшләр исемлеген раслау; биналар (аларда биналар) милекчеләренен һәм янәшәдәге территорияләрне төзекләндерүдә катнашу тәртибен билгеләү; жирлек территориясен территориясен төзекләндерүне оештыра (урамнарны яктыртуны, территорияне яшелләндерүне, урамнар исемнәре һәм йортларның номерлары булган күрсәткечләр урнаштыруны, кече архитектура формаларын урнаштыру һәм карап тотуны да кертеп);

- жирлек территориясен төзекләндерү кагыйдәләренен үтәлешен тикшереп торуны гамәлгә ашыру, күрсәтелгән кагыйдәләр нигезендә жирлек территориясен төзекләндерүне оештыру:

йорт яны территорияләрен һәм ишегалды территорияләрен, шул исәптән Пешеходная эшчән юлларны һәм керү юлларын кертеп, жәяүлеләр юлларын агымдагы ремонтлау;

ишегалды территорияләрендә өстәмә парковка урыннары оештыру;

газон коймаларын урнаштыру, тоту һәм ремонтлау;

авыл жирлеге территориясен төзекләндерү өчен кирәкле кече архитектура формаларын, урам жиһазларын һәм хужалык-көнкүрөш жиһазларын урнаштыру һәм карап тоту;

ял зоналарын булдыру, шул исәптән балалар майданчыклары, парклар һәм скверлар территорияләрен төзекләндерү, карап тоту һәм жыештыру;

спорт майданчыклары территорияләрен төзекләндерү, карап тоту һәм жыештыру;

ишегалды территорияләрендә контейнер майданчыкларын жиһазлау;

муниципаль берәмлек территориясендә бәйрәм чараларына бизәү;

муниципаль берәмлек территориясендә чисталык һәм тәртип тәмин итүдә үз компетенциясе чикләрендә катнашу, авыл жирлегенен жирле үзидарә органнары тарафыннан расланган адреслы программаларга кертелмәгән көнкүрөш калдыкларын, чүп-чарны һәм территорияләрне жыештыруны, тупикларны һәм юлларны жыештыруны да кертеп;

гомуми файдаланудагы жирле эһемияттәге яшел үсентеләр территорияләрен яшелләндерү, гомуми файдаланудагы жирле эһемияттәге яшел үсентеләрне жыештыруны, территорияләрне, шул исәптән аларда урнашкан төзекләндерү элементларын, яшел утыртмалар объектларын ремонтлауны һәм күрсәтелгән территорияләр чикләрендәге яшел утыртмаларны яклауны да кертеп;

санитар кисүләрне оештыру, шулай ук жирле эһемияттәге гомуми файдаланудагы яшел үсентеләргә карата авария хәләндәге, авыру агачларны һәм куакларны бетерү;

гомуми файдаланудагы жирле эһемияттәге яшел үсентеләр территорияләрендә яшел утыртмалар объектларын төзү (урнаштыру);

йорт яны территорияләрендә һәм ишегалды территорияләрендә юлларда һәм керү урыннарында ясалма тигезсезлекләр урнаштыру;

- адреслар бирү, адреслар үзгәртү, аннулирование, урам-юл челтәре элементларына исемнәр бирү (федераль эһемияттәге автомобиль юлларынан, региональ яисә муниципаль эһемияттәге автомобиль юлларынан, муниципаль районның жирле эһемияттәге жирле юлларынан тыш), жирлек чикләрендә планлаштыру структурасы элементларына исемнәр бирү, мондый исемнәрне үзгәртү, аннулировать итү, мәгълүматны дәүләт адреслы реестрында урнаштыру;;

- авыл жирлегә чикләрендә халыкны су белән тәмин итүне, су бирүне, халыкны ягулык белән тәмин итүне Россия Федерациясе законнарында билгеләнгән вәкаләтләр чикләрендә оештыра;

- авыл жирлегенң торак пунктлары чикләрендә жирле эһемияттәге автомобиль юлларына карата юл эшчәнлеген оештыра;

- жирлек халкының массакуләм ял итү өчен шартлар тудыра һәм халык күпләп ял итә торган урыннары төзекләндерүне оештыра, шул исәптән гражданның гомуми файдаланудагы су объектларына һәм аларның яр бие полосаларына ирекле үтеп керүен тәмин итә;

7) гражданның хокукларын һәм ирекләрен саклау, законлылыкны тәмин итү, халыкны һәм территорияне гадәттән тыш хәлләрдән яклау өлкәсендә:

- жирлек территориясендә законнарның, дәүләт хакимияте органнары һәм жирле үзидарә органнары актларының үтәлешен, гражданның хокукларын һәм ирекләрен саклауны тәмин итә;

- билгеләнгән тәртиптә, шул исәптән судта яки арбитраж судта, жирле үзидарә органнарының һәм дәүләт вазыйфай затларының, предприятиеләрнең, учреждениеләрнең, оешмаларның хокукларын бозучы актларына карата шикаять бирә;

- жирлекнең торак пунктлары чикләрендә беренчел янғын куркынычсызлыгы чараларын үткәрүне тәмин итә;

- муниципаль сайлауларны, жирле референдумны, авыл жирлегә Советы депутатын чакыртып алу, жирлек чикләрен үзгәртү, жирлекне үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирүне эзерләү һәм үткәрүне оештыру ягынан һәм матди-техник яктан тәмин итә;

- жыелышлар, митинглар, урам йөрешләре, демонстрацияләр һәм пикетлар уздыруга, спорт, тамаша һәм башка массакуләм ижтимагый чаралар үткәрүгә бәйле законнарда каралган чараларны

гамәлгә ашыра;

- жәмәгать тәртибен саклауда катнашучы гражданнарға һәм аларның берләшмәләренә ярдәм күрсәтә, халык дружиналары эшчәнлегә өчен шартлар тудыра;

- милләтара һәм конфессиональара татулыкны ныгытуга, жирлек территориясендә яшәүче Россия Федерациясе халыкларының телләрен һәм мәдәниәтен саклап калуға һәм үстерүгә, мигрантларны социаль һәм мәдәни адаптациялүгә, милләтара (этникара) конфликтларны профилактикалауға юнәлтелгән чараларны тормышка ашыру өчен шартлар тудыра;

- гаилә законнарында билгеләнгән тәртиптә уналты яшькә житкән затларга никахлашуга рөхсәт бирә;

9) мәдәниәт өлкәсендә:

- мәдәниәт оешмаларының ялын оештыру һәм халыкны хезмәт күрсәтүләре белән тәмин итү өчен шартлар тудыра;

- авыл жирлегә территориясендә урнашкан муниципаль музейларның эчтәлеген тәмин итә;

- балалар һәм яшьләр белән эшләү чараларын оештыра һәм гамәлгә ашыра;

10) авыл жирлегенәң жирле үзидарә органнарына федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен башкару өлкәсендә:

- федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары нигезендә авыл жирлегенәң жирле үзидарә органнарына тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыра;

- дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыру өчен тапшырылган матди һәм финанс чараларының исәбен алып бара һәм алардан тиешенчә файдалануны тәмин итә;

- тиешле федераль законнарда һәм Татарстан Республикасы законнарында билгеләнгән тәртиптә тапшырылган дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыру турында хисаплар тапшыра;

- авыл жирлегә жирле үзидарә органнары карамагындагы матди ресурслардан һәм финанс чараларынан аларга тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыру өчен авыл жирлегә Советы карарлары нигезендә өстәмә файдалануны тәмин итә;

11) башка вәкаләтләр:

- жирлек башлыгы эшчәнлеген оештыру, хокукый, мәгълүмати, матди-техник һәм башка төрләр тәмин итүне гамәлгә ашыра;

- жирлекнең архив фондларын формалаштыруны тәмин итә;

- авыл жирлегә территориясендә үткәрелә торган социаль әһәмиятле һәм башка чараларны (Өлкәннәр һәм инвалидлар декадасы, Жиңгү көне һ.б.) оештыра;

- чаралар булганда барлык категориядәге балаларны яңа ел бүләкләре белән тәмин итә;

терроризмны профилактикалау, шулай ук аның күренешләре нәтижәләрен минимальләштерү һәм (яки) бетерү буенча чараларда катнаша;

1) терроризмны профилактикалау, шулай ук аның күренешләре нәтижеләрен минимальләштерү һәм (яки) бетерү өлкәсендә муниципаль программаларны эшли һәм тормышка ашыра;;

2) муниципаль берәмлекләрдә терроризмның асылын һәм аның ижтимагый куркынычын аңлату, шулай ук гражданнарда терроризм идеологиясен булдыру буенча, шул исәптән мәгълүмати материаллар, басма продукция тарату, аңлату эшләре алып бару һәм башка чаралар үткөрү юлы белән, мәгълүмат-пропаганда чараларын оештыра һәм үткәрә;

3) террорчылыкны профилактикалау, шулай ук федераль Башкарма хакимият органнары һәм (яки) Татарстан Республикасы Башкарма хакимияте органнары тарафыннан оештырыла торган аның күренешләре нәтижеләрен минимальләштерү һәм (яки) бетерү чараларында катнаша;;

4) муниципаль милектә булган яки жирле үзидарә органнары карамагында булган объектларның террорчылыкка каршы якланышына карата таләпләрне үтәүне тәмин итә;

5) террорчылыкны профилактикалауда катнашу мәсьәләләре буенча, шулай ук аның нәтижеләрен Татарстан Республикасы Башкарма хакимияте органнарына минимальләштерүдә һәм (яисә) юкка чыгаруда катнашу мәсьәләләре буенча тәкъдимнәр жибәрә;

6) террорчылыкны профилактикалауда катнашу буенча жирле эһәмияттәге мәсьәләләрне хәл итү буенча, шулай ук аның нәтижеләрен минимальләштерүдә һәм (яисә) юкка чыгаруда катнашу буенча башка вәкаләтләрне гамәлгә ашыра;

- жирлекнең жирле эһәмияттәге мәсьәләләре буенча, законнар, әлеге Устав, авыл жирлеге Советы карарлары белән авыл жирлеге Советы яисә башка жирле үзидарә органнары компетенциясенә кертелгән вәкаләтләрдән тыш, башка вәкаләтләрне гамәлгә ашыра.

2. Башкарма комитет муниципаль районның жирле эһәмияттәге мәсьәләләргә кертелмәгән мәсьәләләрне хәл итү буенча түбәндәге вәкаләтләрне гамәлгә ашыра:

- авыл жирлегенң музейларын төзи;

- авыл жирлегендә нотариус булмаган очракта, кануннарда каралган нотариаль гамәлләр кыла;

- опека һәм попечительлек эшчәнлеген гамәлгә ашыруда катнаша;

- авыл жирлеге территориясендә жирле милли-мәдәни автономияләрнең хокукларын гамәлгә ашыруга бәйле эшчәнлекне гамәлгә ашыру өчен шартлар тудыра;

- Россия Федерациясе халыкларының милли-мәдәни үсешенә һәм авыл жирлеге территориясендә милләтара мөнәсәбәтләр өлкәсендәге чараларны гамәлгә ашыруга ярдәм итә;

- авыл жирлеге территориясендә урнашкан муниципаль предприятиеләрне һәм учреждениеләрне мобилизация эзәрләү чараларын оештыруда һәм гамәлгә ашыруда катнаша;

- муниципаль янғын сағын төзи;

- туризмны үстерү өчен шартлар тудыра;

- кеше хокукларын тээмин итүгә жәмәгать контролен гамәлгә ашыручы һәм мәжбүри тоту урыннарындагы затларга булышлык күрсәтүче ижтимагый күзәтү комиссияләренә ярдәм күрсәтә.

- "Инвалидларны социаль яклау турында" 1995 елның 24 ноябрәндәгә 181-ФЗ номерлы Федераль законы нигезендә инвалидларның ижтимагый берләшмәләренә, шулай ук инвалидларның гомумроссия ижтимагый берләшмәләре оешмалары тарафыннан төзелгән оешмаларга ярдәм күрсәтә

- оешмалар тарафыннан федераль законнарда билгеләнгән тәртиптә һәм шартларда хезмәт күрсәтүләрнең сыйфатын бәйсез бәяләүне оештыру өчен шартлар тудыра;

- гражданның социаль файдаланудагы торак фондының торак урыннарына наем шартнамәләре буенча торак законнары нигезендә муниципаль торак фондының торак урыннарын бирә;

- хужалардан башка хайваннар белән эш итү эшчәнлеген башкарган чаралар оештыру;

- исерек, наркотик яисә башка токсик исерек затларга ярдәм күрсәтү чараларын гамәлгә ашыру.

3. Жирлекнең Башкарма комитеты муниципаль контрольлекне гамәлгә ашыруга вәкаләтле орган булып тора.

Муниципаль контроль өлкәсендә авыл жирлегә Башкарма комитеты вәкаләтләренә түбәндәгеләр керә:

1) тиешле территориядә муниципаль контрольне оештыру һәм гамәлгә ашыру;

2) жирле үзидарә органнарына гамәлгә ашыру вәкаләтләре бирелгән региональ дәүләт контролен (күзәтчелеген) оештыру һәм гамәлгә ашыру;

3) эшчәнлекнең тиешле өлкәләрендә муниципаль контрольне гамәлгә ашыруның административ регламентларын эшләү. Күрсәтелгән административ регламентларны эшләү һәм кабул итү Татарстан Республикасы норматив хокукый актларында билгеләнгән тәртиптә гамәлгә ашырыла;

4) аны үткәрү күрсәткечләре һәм методикасы Россия Федерациясә Хөкүмәте тарафыннан расланган эшчәнлекнең тиешле өлкәләрендә муниципаль контрольнең нәтижәлеге мониторинглауны оештыру һәм үткәрү;

5) федераль законнарда, законнарда һәм Татарстан Республикасының башка норматив хокукый актларында каралган башка вәкаләтләрне гамәлгә ашыру.

Муниципаль контрольне турыдан-туры гамәлгә ашыру функцияләре элекке органнарның статусын билгеләүче хокукый актлар нигезендә жирлек Башкарма комитеты органнарына йөкләнергә мөмкин.

2. Муниципаль контрольне гамәлгә ашыруга, юридик затларны, индивидуаль эшкуарларны тикшерүләрне оештыруга һәм уздыруга бәйле мөнәсәбәтләргә карата "Дәүләт контролен (күзәтчелеген) һәм муниципаль контрольне гамәлгә ашырганда юридик затларның һәм индивидуаль эшкуарларның хокукларын яклау турында" 2008 елның 26 декабрәндәгә 294-ФЗ номерлы Федераль закон нигезләмәләре кулланыла.

VI бүлек. БАШКА ЖИРЛЕ ҮЗИДАРӘ ОРГАННАРЫ ЖИРЛЕ ҮЗИДАРӘ ОРГАННАРЫНЫҢ ҮЗАРА ХЕЗМӘТТӘШЛЕГЕ

51 статья. Авыл жирлеге Советының, жирлек башлыгының, жирлек Башкарма комитетының һәм жирлекнең башка жирле үзидарә органнарының үзара хезмәттәшлеге нигезләре

1. Әлеге Уставта билгеләнгән вәкаләтләрне бүлешү нигезендә авыл жирлеге Советы, жирлек башлыгы һәм жирлек Башкарма комитеты үз вәкаләтләрне мөстәкыйль гамәлгә ашыралар.

2. Авыл жирлеге Советы һәм Авыл жирлеге Башкарма комитеты Авыл жирлеге нең икътисадый һәм социаль үсеше процессларына нәтижәле идарә итү максатларында һәм аның халкы мәнфәгатләрендә законнарда, әлеге Устав билгеләнгән рәвешләрдә үзара хезмәттәшлек итәргә тиеш.

3. Авыл жирлеге Советы һәм жирлекнең Башкарма комитеты кабул ителгән норматив хокукый актларны имзаланган көннән алып жиде көн эчендә бер-берсенә юллай.

5. Жирлек башлыгы, жирлекнең Башкарма комитеты житәкчесе буларак, авыл жирлеге Советының хокукый актларын кабул итү, гамәлдән чыгару, үзгәртү турындагы тәкъдим белән Авыл жирлеге Советына мөрәжәгать итәргә хокуклы, шулай ук аларга суд тәртибендә шикаять бирергә хокуклы.

6. Жирлекнең башка жирле үзидарә органнарының үзара эшчәнлеге тәртибе авыл жирлеге Советы тарафыннан билгеләнә ала.

52 статья. Авыл жирлегенәң жирле үзидарә органнары арасында бәхәсләрне хәл итү

Авыл жирлегенәң жирле үзидарә органнары арасында аларның вәкаләтләрне гамәлгә ашыру мәсьәләләре буенча бәхәсләр килештерү процедураларын уздыру юлы белән йә суд тәртибендә хәл ителә.

VII бүлек. САЙЛАУ КОМИССИЯСЕ

53 статья. Авыл жирлегенәң сайлау комиссиясе

1. Жирлек сайлау комиссиясе муниципаль сайлауларны, жирле референдумны, чакыртып алу буенча тавыш бирүне әзерләүне һәм уздыруны депутат, жирле үзидарәнең сайланулы органы әгъзасы, жирле үзидарәнең сайланулы вазыйфай заты әзерләүне һәм уздыруны, муниципаль жирлек чикләрен үзгәртү, муниципаль жирлекне үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирүне оештыра.

2. Авыл жирлегенәң сайлау комиссиясе муниципаль орган булып тора, ул авыл жирлегенәң жирле үзидарә органнары структурасына керми.

3. Авыл жирлегенәң сайлау комиссиясе Федераль законнарда, Татарстан Республикасы Сайлау кодексында билгеләнгән тәртиптә авыл жирлеге советы тарафыннан төзелә.

4. Авыл жирлеге сайлау комиссиясе вәкаләтләре чоры биш ел тәшкил итә.

5. Авыл жирлегенең сайлау комиссиясе хәлиткеч тавыш хокукына ия 5 әгъзадан төзелә.

6. Авыл жирлеге сайлау комиссиясе эшчәнлеген финанс белән тәэмин итү авыл жирлеге бюджетында Россия Федерациясе бюджетлары чыгымнары классификациясе нигезендә аерым юл белән карала.

7. Авыл жирлеге сайлау комиссиясе вәкаләтләре, аның эшчәнлеге тәртибе һәм гарантияләре федераль законнар, Татарстан Республикасы законнары, әлеге Устав, Авыл жирлеге Советы раслаган Авыл жирлегенең сайлау комиссиясе турындагы нигезләмә белән жайга салына. Авыл жирлеге Советы мөрәжәгәте нигезендә кабул ителгән Татарстан Республикасы Үзәк сайлау комиссиясе карары буенча авыл жирлеге сайлау комиссиясе вәкаләтләре территория сайлау комиссиясенә йөкләнергә мөмкин.

VIII бүлек. ЖИРЛЕ ҮЗИДАРӘ ОРГАННАРЫ ЭШЧӘНЛЕГЕНЕҢ ГРАЖДАНЛЫК-ХОКУКЫЙ ҺӘМ ФИНАНС НИГЕЗЛӘРЕ

54 статья. Авыл жирлегенең юридик зат хокукларына ия жирле үзидарә органнары

1. Федераль закон һәм әлеге Устав нигезендә юридик затның хокуклары белән авыл жирлеге Советы һәм авыл жирлеге Башкарма комитеты бирелә.

2. Авыл жирлеге Башкарма комитеты структурасы нигезендә авыл жирлеге советы карары буенча юридик зат хокуклары белән авыл жирлеге Башкарма комитетының аерым органнарына да бирелергә мөмкин.

55 статья. Авыл жирлегенең жирле үзидарә органнары, юридик затлар буларак

1. Жирлек башлыгы Жирлек исеменнән мөлкәти һәм башка хокуклар һәм бурычлар алырга һәм гамәлгә ашырырга, судта ышанычнамәсез чыгыш ясарга мөмкин.

2. Жирлекнең юридик зат хокукларына ия жирле үзидарә органнары идарә итү функцияләрен гамәлгә ашыру өчен төзелә торган муниципаль казна учреждениеләре була һәм федераль законнарда билгеләнгән тәртиптә юридик затлар буларак дәүләт теркәлүе узарга тиеш.

56 статья. Авыл жирлегенең жирле үзидарә органнарын финанслау

Авыл жирлегенең жирле үзидарә органнары эшчәнлеген финанс ягыннан тәэмин итү барытик жирлек бюджетының үз керемнәре хисабына гына гамәлгә ашырыла.

2. Законда, әлеге Уставта, Авыл жирлеге Советы карарларында каралган очракларда Авыл жирлегенең жирле үзидарә органнары эшчәнлеген тәэмин итүгә чыгымнар жирлек бюджетында Россия Федерациясе бюджетлары чыгымнары классификациясе нигезендә аерым юл белән карала.

IX бүлек ЖИРЛЕК БАШЛЫГЫНА ҺӘМ ЖИРЛЕКНЕҢ БАШКА ВАЗЫЙФАИ ЗАТЛАРЫНА БИРЕЛӘ ТОРГАН СОЦИАЛЬ ҺӘМ БАШКА ГАРАНТИЯЛӘР

57 статья. ЖИРЛЕК БАШЛЫГЫНА ҺӘМ ЖИРЛЕКНЕҢ БАШКА ВАЗЫЙФАИ ЗАТЛАРЫНА БИРЕЛӘ ТОРГАН СОЦИАЛЬ ҺӘМ БАШКА ГАРАНТИЯЛӘР

Авыл жирлеге Башлыгы һәм авыл жирлегенең башка вазыйфай затлары эшчәнлегенең социаль һәм башка гарантияләре муниципаль берәмлекнең вәкиллекле органы депутаты, Татарстан Республикасында жирле үзидарәнең сайланулы вазыйфай заты вәкаләтләрән гамәлгә ашыру гарантияләре турында" 2009 елның 12 февралендәге 15-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законы һәм авыл жирлеге Советы карарлары нигезендә билгеләнә.

58 статья. Авыл жирлеге Советы депутаты, башка вазыйфай затлар эшчәнлегенең социаль һәм башка гарантияләре

1. Азат ителмәгән нигездә эшләүче авыл жирлеге Советы депутатына авыл жирлеге Советы һәм аның органнары утырышларында катнашу вакытына, авыл жирлеге Советы йөкләмәләрен үтәү вакытына гамәлдәге законнарда каралган акчалата компенсация һәм башка түләүләр түләнә.

Үз вәкаләтләрән гамәлгә ашыру өчен муниципаль берәмлекнең вәкиллекле органы депутатына даими рәвештә эш урынын (вазыйфаларын) саклап калу гарантияләне, аның озынлыгы Россия Федерациясе субъекты законы нигезендә муниципаль берәмлек Уставы белән билгеләнә, бу аена икедән кимрәк һәм алты эш көненнән дә күбрәк булмашка тиеш.

2. Авыл жирлеге Башкарма комитеты секретаренә авыл жирлеге Башкарма комитеты житекчесе вазыйфаларын үтәгәндә, гамәлдәге законнар нигезендә авыл жирлеге Башлыгының хезмәт хакы дәрәжәсенә кадәр премия рәвешендә түләүләр түләнә.

3. Авыл жирлегенең сайлау комиссиясе эшендә катнашу вакытына әлеге орган эшендә катнашу өчен законнар, авыл жирлеге Советы карарлары нигезендә акчалата компенсация түләнә.

59 статья. Авыл жирлеге Башлыгының, авыл жирлеге Советы депутатларының кагылгысызлык гарантияләре

1. Авыл жирлеге Советы депутатларының, шул исәптән жирлек башлыгының хокукларын гарантияләү, аларны жинаять яки административ җаваплылыкка тартканда, тоткарлаганда, кулга алуда, тентүдә, сорау алуда, аларга карата башка жинаять-процессуаль һәм административ-процессуаль гамәлләр башкарганда, шулай ук депутатларга, алар биләгән торак һәм (яки) хезмәт бинасына, аларның багажына, шәхси һәм хезмәт транспорт чараларына карата, алар кулланган элемент чараларына, аларга караган документларга карата оператив-эзләү чараларын үткәргәндә, федераль законнар белән билгеләнә.

2. Федераль закон нигезендә авыл жирлеге Советы депутаты әйтелгән фикер, тавыш биргәндә белдерелгән позиция һәм аның статусына туры килә торган башка гамәлләр, шул исәптән аның вәкаләтләре вакыты чыккач та, жинаять яки административ җаваплылыкка тартыла алмый. Әлеге нигезләмә Авыл жирлеге Советы депутаты тарафыннан халык алдында кимсетүләр, яла ягу яисә федераль законда каралган башка хокук бозуларга җибәрелгән очракларга кагылмый.

X бүлек АВЫЛ ЖИРЛЕГЕНЕҢ ЖИРЛЕ ҮЗИДАРӘ ОРГАННАРЫ ҺӘМ ВАЗЫЙФАИ ЗАТЛАРЫНЫҢ ҖАВАПЛИЛЫГЫ

60 статья. Авыл жирлегенең жирле үзидарә органнары һәм вазыйфай затларының җаваплылыгы

Авыл жирлеге жирле үзидарә органнары һәм вазыйфай затлары законнар нигезендә авыл жирлеге халкы, дәүләт, физик һәм юридик затлар алдында җаваплы булалар.

61 статья. Авыл жирлеге Советы депутатларының авыл жирлеге халкы алдындагы жаваплылыгы

1. Авыл жирлеге Советы депутатларының, шул исәптән авыл жирлеге башлыкларының, жирлек халкы алдында жаваплылыгы, аны сайлаган кешеләрнең ышанычы югалту нәтижәсендә барлыкка килә.

2. Авыл жирлеге халкының ышанычын югалткан депутат, шул исәптән авыл жирлеге Башлыгы, әлеге Уставта каралган нигезләрдә һәм тәртиптә чакыртып алынырга мөмкин.

62 статья. Авыл жирлеге жирле үзидарә органнарының һәм вазыйфаи затларының дәүләт алдындагы жаваплылыгы

1. Федераль законнар нигезендә авыл жирлеге Советының, авыл жирлеге Башлыгының жаваплылыгы, дәүләт алдында, Россия Федерациясе Конституциясе, федераль конституциячел законнар, федераль законнарын, "Татарстан Республикасы Конституциясе, Татарстан Республикасы законнары һәм әлеге Уставы, шулай ук авыл жирлегенең жирле үзидарә органнарына тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләре тиешенчә гамәлгә ашырылмаган очракта, аларны бозган очракта, тиешле суд карары нигезендә туа.

2. Авыл жирлеге Советын тарату, авыл жирлеге Башлыгын, авыл жирлеге Башкарма комитеты житәкчесен вазифасыннан азат итү һәм отставкага жибәрү нигезләре һәм тәртибе "Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында" 2003 елның 06 октябрендәге 131-ФЗ номерлы Федераль закон белән билгеләнә.

63 статья. Ышанычны югалтуга бәйле рәвештә муниципаль вазыйфаларны биләүче затларны эштән азат итү (вазыйфасыннан азат итү)

1. Федераль законнарда, Татарстан Республикасы законнарында, муниципаль норматив хокукый актларда каралган тәртиптә муниципаль вазыйфа биләүче зат, ышаныч югалтуга бәйле рәвештә, эштән азат ителергә (вазыйфадан азат ителергә) тиеш:

1) федераль законнарда билгеләнгән очраклардан тыш, кешенең мәнфәгатьләр конфликтны булдырмау һәм (яки) жайга салу буенча чаралар күрмәве;

2) зат тарафыннан үз керемнәре, мөлкәте һәм мөлкәти характердагы йөкләмәләре турында, шулай ук хатынының (иренең) һәм балигъ булмаган балаларының керемнәре, мөлкәтләре һәм мөлкәти характердагы йөкләмәләре турында мәгълүмат бирмәү яисә, әгәр федераль законнарда башкача билгеләнмәгән булса, белә торган дәрәҗә булмаган яки тулы булмаган белешмәләр бирү;

3) затның, федераль законда билгеләнгән очраклардан тыш, коммерция оешмасының идарә органы эшчәнлегендә түләүле нигездә катнашуы;

4) эшқуарлык эшчәнлеген башкаруы;

5) затның, әгәр Россия Федерациясенең халыкара шартнамәсендә яисә Россия Федерациясе законнарында башкасы каралмаган булса, идарә органнары, попечительлек яки Күзәтчелек советлары, чит ил коммерцияле булмаган хөкүмәтнеке булмаган һәм Россия Федерациясе территориясендә эш итүче башка чит ил коммерцияле булмаган оешмалары һәм аларның структур бүлекчәләре составына керүе.

2. Үзенә буйсынган затның мәнфәгатьләр конфликтна китерә торган яисә китерергә мөмкин

булган шәхси кызыксынуы барлыкка килү турында билгеле булган муниципаль вазыйфаны биләүче зат ышаныч югалту сәбәпле, шулай ук аның ягы аңа буйсынган зат булып торган муниципаль вазыйфаны биләүче зат тарафыннан мәнфәгатьләр конфликтын булдырмау һәм (яисә) жайга салу чаралары күрелмәгән очракта, эштән чыгарылырга (вазыйфасыннан азат ителергә) тиеш.

64 статья. Физик һәм юридик затлар алдында авыл жирлеге жирле үзидарә органнарының һәм вазыйфаи затларының җаваплылыгы

Авыл жирлеге жирле үзидарә органнарының һәм жирле үзидарә органнарының вазыйфаи затларының физик һәм юридик затлар алдында җаваплылыгы федераль кануннарда билгеләнгән тәртиптә башлана.

XI бүлек ЖИРЛЕКНЕҢ МУНИЦИПАЛЬ ХОКУКЫЙ АКТЛАРЫ

65 статья. Авыл жирлегенә муниципаль хокукий актлары системасы

1. Авыл жирлегенә муниципаль хокукий актлары системасына түбәндәгеләр керә:

1) авыл жирлеге Уставы, жирле референдумда (гражданныр жыенында) кабул ителгән хокукий актлар;

2) авыл жирлеге Советының норматив һәм башка хокукий актлары;

3) әлеге Уставта каралган авыл жирлеге Башлыгының, Башкарма комитетның һәм жирле үзидарәнең башка органнарының һәм вазыйфаи затларының норматив һәм башка хокукий актлары.

2. Авыл жирлеге Уставы һәм жирле референдумда кабул ителгән хокукий актлар рәвешендә рәсмиләштерелгән карарлар муниципаль хокукий актлар системасында югары юридик көч актлары булып тора, турыдан-туры гамәлдә була һәм авыл жирлегенә бөтен территориясендә кулланыла.

Башка муниципаль хокукий актлар әлеге Уставка һәм жирле референдумда кабул ителгән хокукий актларга каршы килмәскә тиеш.

3. Жирле үзидарәнең органнары һәм вазыйфаи затлары кабул иткән муниципаль хокукий актлар авыл жирлегенә бөтен территориясендә һичшиксез үтәлергә тиеш.

4. Муниципаль хокукий актлар юкка чыгарылырга яисә аларның гамәлдә булуы тиешле муниципаль хокукий актны кабул иткән (чыгарган) жирле үзидарә органнары яисә жирле үзидарәнең вазыйфаи затлары тарафыннан, мондый органнар яисә тиешле вазыйфалар бетерелгән очракта йә күрсәтелгән органнарның яисә вазыйфаи затларның - жирле үзидарә органнары яисә жирле үзидарәнең вазыйфаи затларының вәкаләтләре исемлеге үзгәргән очракта, муниципаль хокукий актны гамәлдән чыгару яисә туктатып тору вакытына тиешле муниципаль хокукий актны кабул итү (бастырып чыгару) кертелгән, шулай ук суд тарафыннан; ә жирле үзидарә органнары тарафыннан федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыруны жайга сала торган өлештә - Россия Федерациясе дәүләт хакимиятенә вәкаләтле органы тарафыннан туктатылырга мөмкин.

5. Норматив характердагы булмаган муниципаль хокукий актның гамәлдә булуы аны кабул иткән (чыгарган) жирле үзидарә органы яисә жирле үзидарәнең вазыйфаи заты тарафыннан Россия

Федерациясе Президенты каршындагы Эшкуарлар хокукларын яклау буенча вәкаләтле вәкилнең эшкуарлар хокукларын яклау буенча вәкаләтле вәкиле тарафыннан бирелгән тиешле күрсәтмә алынган очракта кичекмәстән туктатылып тора. Алынган күрсәтмәне үтәү турында Жирлек Башкарма комитеты яисә жирле үзидарәнең вазыйфай затлары Россия Федерациясе Рәисе каршындагы Эшкуарлар хокукларын яклау буенча вәкаләтле вәкилгә өч көн эчендә, ә Авыл жирлегә Советы - алар карар кабул иткән көннән алып өч көннән дә соңга калмыйча хәбәр итәргә тиеш.

66 статья. Авыл жирлегә гражданның турыдан-туры ихтыяр белдерүе белән кабул ителгән карарлар

1. Жирле әһәмияттәге мәсьәләләрне турыдан-туры авыл жирлегә халкы тарафыннан хәл итү жирле референдумда белдерелгән гражданның турыдан-туры ихтыяр белдерүе белән гамәлгә ашырыла.

2. Әгәр жирлектә яшәүчеләргә турыдан-туры ихтыяр белдерү юлы белән кабул ителгән карарны гамәлгә ашыру өчен өстәмә рәвештә муниципаль норматив хокукый акт кабул итү (бастырып чыгару) таләп ителсә, компетенциясенә күрсәтелгән актны кабул итү (бастырып чыгару) кергән жирлек жирле үзидарә органы яисә жирле үзидарәсенә вазыйфай заты референдумда кабул ителгән карар үз көченә кергән көннән соң 15 көн эчендә тиешле муниципаль норматив хокукый актны әзерләү һәм (яисә) кабул итү вакытын билгеләргә тиеш. Күрсәтелгән срок өч айдан арта алмый.

3. Гражданның турыдан-туры ихтыяр белдерүе юлы белән кабул ителгән карарны гамәлгә ашыру өчен кирәкле муниципаль норматив хокукый актны бастырып чыгару срогын бозу авыл жирлегә Башлыгын чакыртып алу яисә авыл жирлегә Советы вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату өчен нигез була.

66.1 статья. Авыл жирлегә территориясен төзекләндерү кагыйдәләре эчтәлегә

1. Авыл жирлегә территориясен төзекләндерү кагыйдәләре авыл жирлегә советы тарафыннан раслана.

2. Авыл жирлегә территориясен төзекләндерү кагыйдәләре түбәндәге мәсьәләләрне жайга сала ала:

1) гомуми файдаланудагы территорияләрне тоту һәм мондый территорияләрдән файдалану тәртибе;

2) фасадларның тышкы төре һәм биналарның, корылмаларның киртәләү конструкцияләре;

3) төзекләндерү элементларын проектлау, урнаштыру, тоту һәм торгызу, шул исәптән жир эшләрен башкарганнан соң;

4) авыл жирлегә территориясен яктыртуны оештыру, биналарның, корылмаларның архитектур яктыртуын да кертәп;

5) жирлек территориясен яшелләндерүне оештыру, шул исәптән торақ пунктлар чикләрендә урнашкан газоннарны, чәчәк түтәлләрен һәм үлән үсемлекләре биләгән башка территорияләрне төзү, карап тоту, торгызу һәм саклау тәртибен дә кертәп;

6) авыл жирлегә территориясендә мәгълүмат урнаштыру, шул исәптән урам исемнәре һәм

йорт номерлары, вывескалар белән күрсәткечләр урнаштыру;

7) балалар һәм спорт майданчыкларын, хайваннарны, парковкаларны (парковка урыннарын), кече архитектура рәвешләрен урнаштыру һәм тоту;

8) жәяүлеләр өчен коммуникацияләр, шул исәптән тротуарлар, аллеялар, юллар, сукмаklar оештыру;

9) күрсәтелгән территориядә инвалидларның һәм халыкның башка аз мобильле төркемнәренә тоткарлыксыз хәрәкәтә тәмин итү максатларында авыл жирлегә территориясен төзекләндерү;

10) авыл жирлегә территориясен, шул исәптән кышкы чорда, жыештыру;

11) яңгыр сулары агып төшүне оештыру;

12) жир эшләрен уздыру тәртибе;

13) биналарның, төзелмәләренә, корылмаларның, жир кишәрлекләренә (милекчеләренән һәм (яки) башка законлы хужаларының (мондый йортлар чикләре буенча төзелмәгән жир кишәрлекләре милекчеләренән һәм (яки) башка законлы хужаларынан тыш) тирә-юнь территорияләрен карап тотуда катнашу;

14) Россия Федерациясе субъекты законында билгеләнгән тәртип нигезендә янәшәдәге территорияләренә чикләрен билгеләү;

15) жирлек территориясен бәйрәмчә бизәү;

16) жирлек территориясен төзекләндерү чараларын гамәлгә ашыруда гражданның һәм оешмаларның катнашу тәртибе;

17) жирлек территориясен төзекләндерү кагыйдәләрен үтәүне тикшереп тору.

3. Россия Федерациясе субъекты Законында, аерым муниципаль берәмлекләренә табиғый-климатик, географик, социаль-иқтисадый һәм башка үзәнчәлекләренән чыгып, муниципаль берәмлек территориясен төзекләндерү кагыйдәләре белән жайга салына торган башка мәсьәләләр каралырга мөмкин.

67 статья. Авыл жирлегә жирле үзидарә органнары һәм вазыйфай затлары кабул итә торган муниципаль хокукый актларның төрләре

1. Авыл жирлегә жирле үзидарә органнары һәм аларның вазыйфай затлары үзләренә йөкләнгән вәкаләтләренә үтәү йөзеннән түбәндәге муниципаль хокукый актлар чыгаралар:

1) Авыл жирлегә Советы - авыл жирлегә Советы карарлары;

2) авыл жирлегә Башлыгы - авыл жирлегә Башлыгының карарлары һәм күрсәтмәләре;

2. Жирлек жирле үзидарәсенә башка вазыйфай затлары әлегә Уставта, аларның статусын билгеләүче башка муниципаль норматив хокукый актларда билгеләнгән үз вәкаләтләре чикләрендә күрсәтмәләр һәм боерыклар чыгара.

68 статья. Авыл жирлегенен муниципаль хокукый актларын эзерләү

1. Муниципаль хокукый актлар проектлары авыл жирлеге Башлыгы, авыл жирлеге Советы депутатлары, Прокурор, территориаль ижтимагый үзидарэ органнары, гражданның инициатив төркемнәре тарафыннан кертелергә мөмкин.

2. Прокурор, үз вәкаләтләрен гамәлгә ашыру барышында гамәлдәге муниципаль норматив хокукый актларны камилләштерү кирәклеген билгеләгәндә, муниципаль норматив хокукый актларны үзгәртү, гамәлдән чыгару яисә кабул итү турында тәкъдимнәр кертергә хокуклы.

3. Муниципаль хокукый актлар проектларын кертү тәртибе, аларга теркәлә торган документларның исемлеге һәм формасы тиешенчә авыл жирлеге Советы Регламенты һәм авыл жирлеге Башлыгы тарафыннан билгеләнә.

69 статья. Авыл жирлеге Советының хокукый актлары

1. Авыл жирлеге Советы үз компетенциясенә федераль законнар, Татарстан Республикасы законнары, Устав тарафыннан кертелгән мәсьәләләр буенча жирлек территориясендә башкару өчен мәжбүри булган кагыйдәләрне билгели торган карарлар, жирлек башлыгын отставкага чыгару турында карар, шулай ук авыл жирлеге Советы эшчәнлеген оештыру мәсьәләләре һәм федераль законнар, Татарстан Республикасы законнары, әлеге Устав тарафыннан үз компетенциясенә кертелгән башка мәсьәләләр буенча карарлар кабул итә.

2. Жирлек территориясендә үтәү өчен мәжбүри булган кагыйдәләрне билгели торган Авыл жирлеге Советы карарлары, әгәр федераль законнарда башкасы билгеләнмәгән булса, Авыл жирлеге Советы депутатларының билгеләнгән саныннан күпчелек тавыш белән кабул ителә.

3. Жирле салымнарны һәм жыемнарны билгеләүне, үзгәртүне һәм юкка чыгаруны, жирлек бюджеты акчаларыннан чыгымнарны гамәлгә ашыруны күздә тоткан авыл жирлеге Советы карарлары жирлекнең Башкарма комитеты инициативасы буенча яисә аның бәяләмәсе булганда гына авыл жирлеге Советы каравына кертелергә мөмкин. Күрсәтелгән бәяләмә аларга шәһәр жирлеге Советы Регламентында билгеләнгән тәртиптә утыз көн эчендә шәһәр жирлеге Советына тапшырыла.

4. Авыл жирлеге Советы карарлары жирлек башлыгы тарафыннан кабул ителгән көннән өч көн эчендә имзалана һәм алар әлеге Уставта билгеләнгән тәртиптә халыкка игълан ителә.

70 статья. Авыл жирлеге Башлыгының хокукый актлары

Авыл жирлеге Башлыгы законнарда, әлеге Уставта, авыл жирлеге Советы карарларында билгеләнгән вәкаләтләре чикләрендә авыл жирлеге Советы эшчәнлеген оештыру мәсьәләләре буенча, шулай ук "Россия Федерациясендә жирле үзидарэ оештыруның гомуми принциплары турында" Федераль закон һәм башка федераль законнар нигезендә авыл жирлеге Уставы белән аның вәкаләтләренә кертелгән башка мәсьәләләр буенча хокукый актлар чыгара

Жирлек башлыгы федераль законнарда, Татарстан Республикасы законнарында, әлеге Уставта, Авыл жирлеге Советының норматив хокукый актларында билгеләнгән үз вәкаләтләре чикләрендә жирле эһәмияттәге мәсьәләләр буенча һәм жирле үзидарэ органнарына федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыруга бәйле мәсьәләләр буенча Башкарма комитетның карарларын, шулай ук Жирлек Башкарма комитетының эшен оештыру мәсьәләләре буенча күрсәтмәсен чыгара.

71 статья. Муниципаль норматив хокукый актларны бастырып чыгару (халыкка житкерү) һәм аларның үз көченә керү тәртибе

1. Авыл жирлеге Советы карарлары, әгәр әлеге карар белән башкасы билгеләнмәгән булса, авыл жирлеге Башлыгы кул куйган көннән үз көченә керә.

Авыл жирлеге Советының салымнар һәм жыемнар турында норматив хокукый актлары "Россия Федерациясе Салым кодексы нигезендә үз көченә керә

Авыл жирлеге Советының авыл жирлеге Уставын кабул итү яисә әлеге Уставка үзгәрешләр кертү турындагы карарлары федераль законда, әлеге Уставта билгеләнгән тәртиптә үз көченә керә.

2. Авыл жирлеге Башлыгының, авыл жирлеге Башкарма комитетының, жирле үзидарәнең башка вазыйфай затларының хокукый актлары, әгәр актлар үзләре тарафыннан билгеләнмәгән булса, аларны имзалаган көннән үз көченә керә.

3. Муниципаль берәмлек гамәлгә куйган оешмаларның хокукый статусын билгели торган кеше һәм граждан хокукларына, ирекләренә һәм бурычларына кагыла торган муниципаль норматив хокукый актлар, шулай ук жирле үзидарә органнары арасында төзелә торган килешүләр рәсми басылып чыкканнан соң (халыкка житкергәннән) үз көченә керә.

4. Һәр муниципаль хокукый актта аның реквизитлары: исеме, имза салу датасы (авыл жирлеге Советы тарафыннан кабул ителгән хокукый актлар өчен - шулай ук аны авыл жирлеге советы кабул иткән дата), теркәү номеры, хокукый актка кул куйган вазыйфай зат исеме, матбугат булырга тиеш.

5. Жирлекнең бюджет турындагы карары, аның үтәләше турындагы хисап, жирле салымнар һәм жыемнар билгеләү турындагы карар, авыл жирлеге Советы Регламенты, Авыл жирлеге Советы, Жирлек Башлыгы тарафыннан кабул ителгән башка норматив хокукый актлар федераль закон белән таратылуы чикләнгән белешмәләр булган муниципаль норматив хокукый актлардан яисә аларның аерым нигезләмәләреннән тыш, аларны имзалаган көннән алып жиде гасыр эчендә рәсми рәвештә басылып чыгарга (халыкка житкерелергә) тиеш.

6. Шулай ук муниципаль сайлауларны, жирле референдумны, чакыртып алу буенча тавыш бирүне билгеләү турында, жирлекнең чикләрен үзгәртү, үзгәртеп кору, жирлек башлыгын һәм аның урынбасарын сайлау турында норматив булмаган хокукый актлар һәм законнар нигезендә башка актлар мәжбүри рәсми бастырып чыгарылырга (халыкка житкерелергә) тиеш.

7. Законнар яисә әлеге Устав нигезендә рәсми басылып чыккан (халыкка житкерелмәгән) норматив булмаган муниципаль хокукый актлар аларны чыгарган органнар яисә жирлек жирле үзидарәсенә вазыйфай затлары карары буенча бастырып чыгарылырга (халыкка житкерелергә) мөмкин.

8. Басып чыгарганда (халыкка житкергәндә) муниципаль хокукый акт реквизитлары күрсәтелә.

Муниципаль хокукый актларны рәсми бастырып чыгару (халыкка житкерү) түбәндәге юллар белән гамәлгә ашырыла:

- Татарстан Республикасының хокукый мөгълүматның рәсми порталында: <http://pravo.tatarstan.ru>. веб-адресы буенча ,

- авыл жирлегенен торак пунктлары территориясендә хокукий акт текстын махсус мәгълүмат стендларында урнаштыру. Күрсәтелгән стендлар һәм аларның урнашу урыннары саны авыл жирлеге советы тарафыннан раслана һәм авыл жирлегендә яшәүчеләрнең муниципаль хокукий акты тексты белән каршылыксыз танышу мөмкинлеген тәмин итәргә тиеш;

Сайлаулар, референдумнар, Ачык тыңлаулар үткөрү турында муниципаль хокукий актларны рәсми бастырып чыгару (халыкка житкерү) түбәндәге юллар белән гамәлгә ашырыла:

- Татарстан Республикасы Лаеш муниципаль районы территориясендә таратыла торган "Кама ягы" газетасында хокукий акт текстын бастырып чыгару. Хокукий акт текстын башка басма массакуләм мәгълүмат чараларында бастырып чыгарганда элге бастырып чыгаруның рәсми булуы хакында тамга булырга тиеш;

- Татарстан Республикасының хокукий мәгълүматның рәсми порталында: <http://pravo.tatarstan.ru>. веб-адресы буенча ,

Муниципаль хокукий актлар өстәмә рәвештә түбәндәге юллар белән бастырып чыгарылырга (халыкка житкерелергә) мөмкин:

- Интернет мәгълүмат-телекоммуникация челтәрендә Татарстан Республикасы муниципаль берәмлекләре Порталында авыл жирлегенен рәсми сайтында түбәндәге адрес буенча урнаштыру: <http://laishevo.tatarstan.ru>.

Муниципаль хокукий акт текстын тулы күләмдә бастырып чыгаруның техник мөмкинлеге булмаган очракта, муниципаль хокукий акт тулысынча урнаштырылган ресурска сылтама күрсәтелгән очракта, муниципаль хокукий акт текстының бер өлешен урнаштыру рөхсәт ителә.

9. Муниципаль хокукий актны бастырып чыгарганда (халыкка житкергәндә) массакуләм мәгълүмат чарасы чыгу датасы йә тиешле актны халыкка житкерү датасы турында белешмәләр күрсәтелергә тиеш, алар актны тарату (тарату) башлану яисә аны мәгълүмати стендта урнаштыру датасына туры килергә тиеш.

10. Муниципаль норматив хокукий актлар, шул исәптән жирле референдумда (гражданнар жыенында) кабул ителгән хокукий актлар рәвешендә рәсмиләштерелгән, Татарстан Республикасының муниципаль норматив хокукий актлары регистрына кертелергә тиеш, аны оештыру һәм алып бару Татарстан Республикасы законы белән билгеләнгән тәртиптә Татарстан Республикасы дөүләт хакимияте органнары тарафыннан гамәлгә ашырыла.

72 статья. Авыл жирлегенен муниципаль хокукий актларын гамәлдән чыгару һәм аларның гамәлдә булуын туктатып тору

4. Муниципаль хокукий актлар юкка чыгарылырга яисә аларның гамәлдә булуы тиешле муниципаль хокукий актны кабул иткән (чыгарган) жирле үзидарә органнары яисә жирле үзидарәнен вазыйфай затлары тарафыннан, мондый органнар яисә тиешле вазыйфалар бетерелгән очракта йә күрсәтелгән органнарның яисә вазыйфай затларның - жирле үзидарә органнары яисә жирле үзидарәнен вазыйфай затларының вәкаләтләре исемлеге үзгәргән очракта, муниципаль хокукий актны гамәлдән чыгару яисә туктатып тору вакытына тиешле муниципаль хокукий актны кабул итү (бастырып чыгару) кертелгән, шулай ук суд тарафыннан; ә жирле үзидарә органнары тарафыннан федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән тапшырылган аерым дөүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыруны жайга сала торган өлешендә - Россия Федерациясе дөүләт хакимиятенең вәкаләтле органы (Татарстан Республикасы дөүләт хакимиятенең вәкаләтле органы) тарафыннан (Татарстан Республикасы дөүләт хакимияте органы) үзгәртелергә мөмкин.

5. Норматив характердагы булмаган муниципаль хокукый актның гамәлдә булуы аны кабул иткән (чыгарган) жирле үзидарә органы яисә жирле үзидарәнең вазыйфаи заты тарафыннан Россия Федерациясе Рәисе каршындагы Эшкуарлар хокукларын яклау буенча вәкаләтле вәкиллең эшкуарлар хокукларын яклау буенча вәкаләтле вәкилле тарафыннан бирелгән тиешле күрсәтмә алынган очракта кичекмәстән туктатылып тора. Бирелгән күрсәтмәнең үтәләше турында жирле үзидарәнең Башкарма-күрсәтмә органнары яисә жирле үзидарәнең вазыйфаи затлары Россия Федерациясе Рәисе каршындагы Эшкуарлар хокукларын яклау буенча вәкаләтле вәкилләгә өч көн эчендә, ә жирле үзидарәнең вәкиллекле органнарына алар карар кабул иткән көннән алып өч көннән дә соңга калмыйча хәбәр итәргә тиеш.

2.«Лаеш муниципаль районы» муниципаль берәмлегенәң һәм аның составындагы муниципаль берәмлекләренәң территорияләре чикләрен билгеләү һәм аларның статусы турында» 2005 елның 31 гыйнварындагы 28-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законы карары буенча муниципаль берәмлек статусын билгеләү турында яңа закон үз көченә кәргәнче гамәлгә яраксыз дип тану күрсәтелгән муниципаль берәмлекнең суд карары закон көченә кәргәнче яисә әлегә муниципаль хокукый актларның күрсәткелләрен юкка чыгару өчен суд тәртибендә кабул ителгән муниципаль хокукый актларын гамәлдә түгел дип тану нигез була алмый.

XII бүлек ЖИРЛЕКНЕҢ ИКЪТИСАДИ НИГЕЗЕ

73 статья. Жирлекнең икътисади нигезе

1. Авыл жирлегенәң икътисади нигезен муниципаль милектәгә авыл жирлегә мөлкәте, авыл жирлегә бюджеты акчалары, шулай ук авыл жирлегенәң мөлкәти хокуклары тәшкил итә.

74 статья. Авыл жирлегенәң муниципаль мөлкәте

1. Авыл жирлегә милкендә булырга мөмкин:

1) 2003 елның 06 октябрәндәгә 131-ФЗ номерлы Федераль законның 14 статьясы нигезендә авыл жирлегенәң жирле әһәмияттәгә мәсьәләләрен хәл итү өчен билгеләнгән мөлкәт

2) жирле үзидарә органнарына тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыру өчен билгеләнгән мөлкәт, федераль законнарда һәм Татарстан Республикасы законнарында билгеләнгән очракларда, шулай ук жирле үзидарә органнарының аларга "2003 елның 6 октябрәндәгә 131-ФЗ номерлы "Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында" Федераль законның 15 статьясының 4 өлешендә каралган тәртиптә тапшырылган аерым вәкаләтләрен гамәлгә ашыру өчен билгеләнгән мөлкәт

3) жирлекнең, муниципаль хезмәткәрләренәң, муниципаль предприятиеләренәң һәм учреждениеләренәң жирле үзидарә органнары һәм вазыйфаи затлары эшчәнлеген тәмин итү өчен Авыл жирлегә Советының норматив хокукый актлары нигезендә билгеләнгән мөлкәт;

4) жирле үзидарә органы тарафыннан федераль законнар белән хәл ителгән һәм жирле әһәмияттәгә мәсьәләләргә кертелмәгән мәсьәләләренә хәл итү өчен кирәкле мөлкәт;

5) 3 һәм 4 өлешләр нигезендә жирле әһәмияттәгә мәсьәләләренә хәл итү өчен «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 06 октябрәндәгә 131-ФЗ номерлы Федераль законның 14 статьясы» документның гамәлдәгә редакциясе (гамәлдә булган 15.08.2023), шулай ук жирле әһәмияттәгә мәсьәләләренә хәл итү өчен 1 һәм 1.1 өлешләр, "2003 елның 06 октябрәндәгә 131-ФЗ номерлы "Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында" Федераль законның 17 статьясы нигезендә

билгелэнгэн мөлкэт

2. Авыл жирлеге милкендә түбэндәгеләр булырга мөмкин:

1) халыкны электр, жылылык, газ һәм су белән тәэмин итү, халыкны ягулык белән тәэмин итү, авыл жирлегенең торак пунктлары урамнарын яктырту өчен билгелэнгән мөлкэт;

2) авыл жирлегенең торак пунктлары чикләрендә жирле әһәмияттәге автомобиль юллары, шулай ук мондый автомобиль юлларына хезмәт күрсәтү өчен билгелэнгән мөлкәт;

3) авыл жирлеге чикләрендә жәмәгать тәртибен саклауны оештыру өчен билгелэнгән мөлкәт;

4) авыл жирлегендә яшәүче һәм торак шартларын яхшыртуга мохтаж аз керемле гражданның, социаль наем шартнамәсе шартларында торак урыннары белән тәэмин итү өчен социаль файдаланудагы торак фонды, шулай ук муниципаль торак фондын тоту өчен кирәкле мөлкәт;

5) пассажирлар транспорты, һәм авыл жирлеге чикләрендә халыкка транспорт хезмәте күрсәтү өчен билгелэнгән башка мөлкәт;

6) авыл жирлеге чикләрендә гадәттән тыш хәлләр нәтижәләрен кисәтү һәм бетерү өчен билгелэнгән мөлкәт;

7) янғын куркынычсызлыгын тәэмин итү өчен билгелэнгән мөлкәт;

8) авыл жирлеге китапханәләре мөлкәте;

9) ял итүне оештыру һәм авыл жирлеге халкын мәдәният оешмалары хезмәтләре белән тәэмин итү өчен билгелэнгән мөлкәт;

10) Россия Федерациясе халыклары мәдәни мирас объектлары (тарих һәм мәдәният ядкарлары) Россия Федерациясе законнары нигезендә тарихи-мәдәни әһәмияте категориясенә бәйсез рәвештә Россия Федерациясе халыкларының мәдәни мирас объектлары (алга таба - мәдәни мирас объектлары (тарихи һәм мәдәни ядкарлар));

11) авыл жирлеге территориясендә физик культураны һәм массакүләм спортны үстерү өчен билгелэнгән мөлкәт;

12) авыл жирлеге территориясен төзекләндерү һәм яшелләндерүне оештыру өчен билгелэнгән мөлкәт, шул исәптән гомуми файдаланудагы урыннары һәм халыкның күпләп ял итү урыннарын төзекләндерү өчен;

13) көнкүреш калдыкларын һәм чүп-чарны жыю һәм алып китү өчен билгелэнгән мөлкәт;

14) ритуаль хезмәт күрсәтүләренә оештыру һәм күмү урыннарын тоту өчен билгелэнгән жир кишәрлекләрен дә кертеп, мөлкәт;

15) муниципаль хокукый актларны, башка рәсми мәгълүматны рәсми бастырып чыгару (халыкка житкерү) өчен билгелэнгән мөлкәт;

16) федераль законнар нигезендә авыл жирлегенең муниципаль милкенә кертелгән жир кишәрлекләре;

17) авыл жирлеге территориясендә буалар, суланган карьерлар;

18) авыл жирлеге территориясендә дөвалау-савыктыру урыннарын һәм жирле эһәмияттәге курортларны саклауны булдыру, үстерү һәм тәмин итү өчен билгеләнгән мөлкәт;

19) халыкны һәм авыл жирлеге территориясен табигый һәм техноген характердагы гадәттән тыш хәлләрдән яклауны оештыру өчен билгеләнгән мөлкәт;

20) су объектларында кешеләрнең куркынычсызлыгын тәмин итү, аларның гомерен һәм сәламәтлеген саклау өчен билгеләнгән мөлкәт;

21) авыл жирлегендә кече һәм урта эшқуарлыкны үстерү өчен билгеләнгән мөлкәт, шул исәптән кече һәм урта эшқуарлык субъектларына ярдәм итү инфраструктурасын булдыру һәм үстерү өчен;

22) авыл жирлеге территориясендә эшчәнлек алып баручы социаль юнәлешле коммерциягә карамаган оешмаларга ярдәм күрсәтү өчен билгеләнгән мөлкәт.

3. Авыл жирлеге милкендә авыл жирлекләренең жирле эһәмияттәге мәсьәләләрен хәл итү вәкаләтләрен гамәлгә ашыру өчен кирәкле башка мөлкәт булырга мөмкин.

75 статья. Авыл жирлегенә муниципаль мөлкәтә биләү, аннан файдалану һәм анын белән эш итү

1. Жирле үзидарә органнары авыл жирлеге исемнен муниципаль мөлкәткә мөстәкыйль ия булар, алардан файдаланалар һәм алар муниципаль мөлкәт белән Россия Федерациясе Конституциясе, федераль законнар һәм алар нигезендә кабул ителә торган авыл жирлеге жирле үзидарә органнарының норматив хокукый актлары нигезендә эш итәләр

2. Жирле үзидарә органнары муниципаль мөлкәтне физик һәм юридик затларга, Россия Федерациясе дәүләт хакимияте органнарына, Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнарына һәм башка муниципаль берәмлекләренең жирле үзидарә органнарына вакытлыча яисә даими файдалануга тапшырырга, федераль законнар нигезендә башка килешүләр кылырга хокуклы.

3. Жирле үзидарә органнары Россия Федерациясе Хөкүмәте вәкаләт биргән Башкарма хакимиятнең федераль органы билгеләгән тәртиптә муниципаль мөлкәт реестрларын алып баралар.

76 статья. Муниципаль предприятиеләр, учреждениеләр һәм хужалык жәмгыятьләре

1. Авыл жирлеге муниципаль предприятиеләрне һәм учреждениеләрне төзәргә, үзгәртеп корырга һәм бетерәргә, хужалык жәмгыятьләре төзүдә, шул исәптән жирле эһәмияттәге мәсьәләләрне хәл итү буенча вәкаләтләрне гамәлгә ашыру өчен кирәкле муниципаль оешмалар төзүдә катнашырга мөмкин. Муниципаль предприятиеләр һәм учреждениеләргә карата гамәлгә куючының функцияләрен һәм вәкаләтләрен вәкаләтле жирле үзидарә органнары гамәлгә ашыра.

2. Жирле үзидарә органнары муниципаль предприятиеләр һәм учреждениеләр эшчәнлегенә максатларын, шартларын һәм тәртибен билгели, аларның Уставларын раслый, әлегә предприятие һәм учреждение житәкчеләрен вазыйфага билгели һәм вазыйфадан азат итә, аларның эшчәнлегенә турында хисапларны әлегә Уставта һәм муниципаль хокукый актларда каралган тәртиптә тыңлый.

3. Авыл жирлегенең жирле үзидарә органнары авыл жирлеге исеменнән муниципаль казна учреждениеләре йөкләмәләре буенча субсидияле җавап бирәләр һәм федераль законда билгеләнгән очрақларда һәм тәртиптә аларны үтәүне тәэмин итәләр.

4. Татарстан Республикасы Лаеш муниципаль районының мөлкәти һәм жир мөнәсәбәтләре палатасы Россия Федерациясе Хөкүмәте вәкаләт биргән федераль Башкарма хакимият органы билгеләгән тәртиптә муниципаль мөлкәт реестрын алып бара.

77 статья. Авыл жирлегенең муниципаль милкен хосусыйлаштыру тәртибе һәм шартлары

1. Муниципаль мөлкәтне хосусыйлаштыру тәртибе һәм шартлары федераль законнар нигезендә авыл жирлеге Советы карарлары белән билгеләнә.

2. Муниципаль мөлкәттән файдаланудан һәм хосусыйлаштырудан керемнәр авыл жирлеге бюджетына керә.

78 статья. Авыл жирлегенең жирле үзидарә органнарының муниципаль милектәге предприятиеләр, учреждениеләр һәм оешмалар белән мөнәсәбәтләре

Авыл жирлегенең жирле үзидарә органнарының муниципаль милектәге предприятиеләр, учреждениеләр, оешмалар белән, шулай ук физик затлар белән мөнәсәбәтләре, кануннарда башкасы билгеләнмәгән булса, шартнамә нигезендә төзелә.

ХІІІ бүлек ЖИРЛЕКНЕҢ ФИНАНС НИГЕЗЕ

79 статья. Авыл жирлеге бюджеты

1. Авыл жирлегенең үз бюджеты бар.

2. Авыл жирлеге бюджеты авыл жирлеге Советының муниципаль норматив хокукый акты рәвешендә әзерләнә һәм раслана.

3. Авыл жирлеге бюджетында авыл жирлегенең жирле әһәмияттәге мәсьәләләрен хәл итү буенча жирле үзидарә органнары вәкаләтләрен гамәлгә ашыруга җибәрелә торган керемнәр һәм авыл жирлегенең жирле үзидарә органнары тарафыннан үзләренә федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыруны тәэмин итү өчен бирелгән субвенцияләр, шулай ук күрсәтелгән керемнәр һәм субвенцияләр исәбеннән авыл жирлеге бюджетының тиешле чыгымнары аерым-аерым карала.

4. Авыл жирлегенең жирле үзидарә органнары федераль законнарда һәм алар нигезендә кабул ителә торган Россия Федерациясенә башка норматив хокукый актларында билгеләнгән тәртиптә федераль дәүләт хакимияте органнарына һәм (яисә) Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнарына авыл жирлеге бюджетының үтәләше турындагы хисапларны тапшыра.

80 статья. Авыл жирлегендә бюджет процессы

1. Авыл жирлеге бюджетын төзү, раслау, үтәү һәм аның үтәләшен тикшереп тору авыл жирлегенең жирле үзидарә органнары тарафыннан мөстәкыйль рәвештә гамәлгә ашырыла. Авыл жирлеге бюджетын формалаштыру, раслау һәм үтәү тәртибе "Россия Федерациясе Бюджет кодексы, федераль законнар һәм алар нигезендә кабул ителгән законнар," Татарстан Республикасы Бюджет кодексы һәм Татарстан Республикасы законнары белән билгеләнә.

2. Авыл жирлеге бюджеты проекты, авыл жирлеге Советының авыл жирлеге бюджетын

раслау турындагы карары, аның үтөлеше турында еллык хисап, авыл жирлеге бюджетын үтәү барышы һәм жирле үзидарә органнарының муниципаль хезмәткәрләре саны турында квартал саен белешмәләр, аларның хезмәте өчен түләүгә факттагы чыгымнарны күрсәтеп, рәсми басылып чыгарга (халыкка житкерелергә) тиеш.

3. Авыл жирлеге бюджеты проекты өч елга (чираттагы финанс елы һәм план чоры) төзелә һәм раслана.

4. Авыл жирлегенә чираттагы финанс елына һәм план чорына бюджеты проекты авыл жирлегенә чыгым йөкләмәләрен финанс белән тәмин итү максатларында авыл жирлегенә социаль-иқтисадый үсеш фаразы нигезендә төзелә.

5. Авыл жирлеге бюджеты проекты чираттагы финанс елына һәм план чорына авыл жирлеге Башкарма комитеты "Россия Федерациясе Бюджет кодексы һәм аның таләпләрен үтәп кабул ителгән документ, "Татарстан Республикасы Бюджет кодексы һәм әлеге Уставы нигезендә билгеләнгән тәртиптә һәм срокларда төзелә.

6. Авыл жирлеге бюджеты проекты чираттагы финанс елына һәм план чорына түзү түбәндәгеләргә нигезләнә:

- Россия Федерациясендә бюджет сәясәтен (бюджет сәясәте таләпләрен) билгеләүче Россия Федерациясе Федераль Жыенына Россия Федерациясе Рәис мәрәжәгәте нигезләнә;

- Татарстан Республикасы Дәүләт Советына Рәис юллагасы;

- Россия Федерациясенә милли үсеш максатларын һәм гавами хакимият органнары эшчәнлегенә аларга ирешү юнәлешен билгели торган документларга;

- бюджет сәясәтенә төп юнәлешләре һәм авыл жирлегенә салым сәясәтенә төп юнәлешләре;

- авыл жирлегенә социаль-иқтисадый үсеш фаразын;

- озак сроклы чорга бюджет фаразы (бюджет фаразы проекты, бюджет фаразы проекты);

- дәүләт һәм муниципаль программаларда, дәүләт һәм муниципаль программалар проектларында, күрсәтелгән программаларга үзгәрешләр проектларында;

- Россия Федерациясенә милли үсеш максатларын һәм халыкка ачык хакимият органнары эшчәнлегенә аларга ирешү юнәлешен билгеләүче документлар;

7. Авыл жирлегенә чираттагы финанс елына һәм план чорына бюджеты турындагы карарында бюджет керемнәренә гомуми күләме, чыгымнарның гомуми күләме, бюджет кытлыгы, шулай ук "Россия Федерациясе Бюджет кодексы, Татарстан Республикасы законнары, авыл жирлеге Советының муниципаль хокукый актларында (бюджет турындагы карардан тыш) билгеләнгән башка күрсәткечләр керә торган бюджетның төп характеристикалары булырга тиеш.

8. Авыл жирлеге бюджеты турындагы карар белән составлары Россия Федерациясе Бюджет кодексы белән, аның нигезендә кабул ителгән Россия Федерациясе Бюджет кодексы, аның нигезендә кабул ителгән Татарстан Республикасы Бюджет кодексы һәм Татарстан Республикасы законнары, район Советы карарлары белән билгеләнә торган күрсәткечләр раслана

9. Авыл жирлегенең чираттагы финанс елына һәм план чорына бюджеты турында карар проекты расланган бюджетның план чоры параметрларын үзгәртү һәм бюджет проектының икенче ел план чоры параметрларын өстәү юлы белән раслана.

Авыл жирлеге бюджеты турында карар проекты чираттагы финанс елына һәм план чорына расланган план чоры бюджеты күрсәткечләрен төгәлләштерә һәм төзелә торган бюджетның планлаштырылган чорының икенче елы күрсәткечләрен раслый.

Расланган авыл жирлеге бюджеты параметрларын төгәлләштерү түбәндәгеләрне күз алдында тотта:

- чираттагы финанс елына һәм план чорына авыл жирлеге бюджеты турында карар проектының карау предметы булган күрсәткечләрен төгәлләштерүне раслау;

- авыл жирлеге бюджеты чыгымнарының ведомство структурасының расланган күрсәткечләрен арттыруны яисә киметүне раслау йә аңа авыл жирлеге бюджеты чыгымнарының өстәмә максатчан статьялары һәм (яисә) төрләрә буенча бюджет ассигнованиеләрен кертү.

10. Авыл жирлеге бюджеты турындагы карар проекты белән бер үк вакытта чираттагы финанс елына һәм план чорына авыл жирлеге Советына түбәндәгеләр тапшырыла:

- чираттагы финанс елына һәм план чорына авыл жирлегенең бюджет һәм салым сәясәтенең төп юнәлешләре;

- агымдагы финанс елы чорында авыл жирлегенең социаль-иқътисадый үсешенә яқынча йомгақлар һәм агымдагы финанс елында авыл жирлегенең социаль-иқътисадый үсешенең көтелгән нәтижәләре;

- чираттагы финанс елына һәм план чорына авыл жирлегенең социаль-иқътисадый үсеш фаразын;

- чираттагы финанс елына һәм план чорына авыл жирлеге бюджетының төп характеристикаларын фаразлау (керемнәрнең гомуми күләме, чыгымнарның гомуми күләме, бюджет дефициты);

- авыл жирлеге бюджеты проектына аңлатма язуы;

- бюджетара трансфертларны бүлүнең методикалары (методикалары проектлары) һәм исәпләре;

- чираттагы финанс елы ахырына һәм план чорының һәр елы ахырына муниципаль бурычның югарыгы чиге;

- агымдагы финанс елына бюджетның көтелгән үтәлешен бәяләү;

күрсәтелгән органнарның күрсәтелгән бюджет сметаларына карата авыл жирлегенең Башкарма комитеты белән каршылықлар килеп чыққан очракта бирелә торган бюджет сметалары проектлары;

-Россия Федерациясе Бюджет кодексы һәм аның нигезендә кабул ителгән"Татарстан Республикасы Бюджет кодексы һәм әлеге Устав белән билгеләнгән башка документлар һәм

материаллар.

Бюджет турында карар проектына бюджет ассигнованиеләрен муниципаль программалар һәм эшчәнлекнең программада каралмаган юнәлешләре буенча бүлү бюджеты турында карар кабул ителгән очракта, муниципаль программалар паспорты бирелә.

Бюджет турында карар проектын да бюджет чыгымнары классификациясенә бүлекләре һәм бүлекчәләре буенча бюджет ассигнованиеләрен бүлү кушымтасы булмаса, бюджет чыгымнары классификациясенә бүлекләре һәм бүлекчәләре буенча бюджет ассигнованиеләрен бүлү белән кушымта бюджет турындагы карар проектын кушымталар составына кертелә.

11. чираттагы финанс елына һәм план чорына авыл жирлегә бюджеты проектын төзү авыл жирлегә Башкарма комитеты тарафыннан "Россия Федерациясе Бюджет кодексы, алар нигезендә кабул ителә торган федераль законнар, Татарстан Республикасы Бюджет кодексы һәм Татарстан Республикасы законнары белән гамәлгә ашырыла

12. Авыл жирлегенә Башкарма комитеты авыл жирлегә Советы каравына чираттагы финанс елына һәм план чорына авыл жирлегә бюджеты турында карар проектын агымдагы елның 15 ноябрәннән дә соңга калмыйча кертә.

13. Авыл жирлегә бюджеты турындагы карар проектын карау һәм аны авыл жирлегә Советының муниципаль норматив хокукый акты белән билгеләнгән раслау тәртибе бюджет турындагы карарның чираттагы финанс елның 1 гыйнварыннан үз көченә керүен, шулай ук "Россия Федерациясе Бюджет кодексының 1841 статьясы белән әлеге карар нигезендә күрсәткечләрен һәм характеристикаларны раслауны күздә тотарга тиеш.

14. Авыл жирлегә бюджеты турындагы карар 1 гыйнвардан үз көченә керә һәм, әгәр башкасы "Россия Федерациясе Бюджет кодексы һәм (яисә) авыл жирлегә бюджеты турындагы карар белән каралмаган булса, финанс елның 31 декабрәнә кадәр гамәлдә була.

Авыл жирлегә бюджеты турындагы карар билгеләнгән тәртиптә имза салынганнан соң ун көннән дә соңга калмыйча рәсми рәвештә басылып чыгарга (халыкка житкерелергә) тиеш.

15. Авыл жирлегенә жирле үзидарә органнары авыл жирлегә бюджетының баланслылыгын һәм бюджет хокук мөнәсәбәтләрен жайга салу, бюджет процессын гамәлгә ашыру, муниципаль бурыч дефициты, күләме һәм структурасы күләмен, авыл жирлегенә бюджет йөкләмәләрен үтәүне Татарстан Республикасы законнарының һәм билгеләнгән федераль законнары үтәүне тәмин итә.

16. Авыл жирлегә бюджеты керемнәре Россия Федерациясенә бюджет законнары, салымнар һәм җыемнар турындагы законнар һәм башка мәжбүри түләүләр турындагы законнар нигезендә төзелә.

17. Авыл жирлегә бюджеты чыгымнары "Россия Федерациясе Бюджет кодексы белән каралган рәвешләрдә гамәлгә ашырыла.

18. Дәүләт хакимиятенә федераль органнары, Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнары вәкаләтләрен финанслауға авыл жирлегә бюджеты чыгымнарын гамәлгә ашыру, федераль законнарда һәм Татарстан Республикасы законнарында билгеләнгән очрактан тыш, рөхсәт ителми.

19. Муниципаль милек объектларына бюджет инвестицияләре "Россия Федерациясе Бюджет кодексы белән гамәлгә ашырыла

81 статья. Авыл жирлегенең муниципаль ихтыяжларын тээмин итү өчен сатып алулар

1. Муниципаль ихтыяжларны тээмин итү өчен товарлар, эшләр, хезмәтләр сатып алулар "Дәүләт һәм муниципаль ихтыяжларны тээмин итү өчен товарлар, эшләр, хезмәтләр сатып алулар өлкәсендә контракт системасы турында" 2013 елның 05 маендагы 44-ФЗ номерлы Федераль закон һәм Россия Федерациясенең башка норматив хокукый актлары нигезендә гамәлгә ашырыла.

2. Муниципаль ихтыяжларны тээмин итү өчен товарлар, эшләр, хезмәт күрсәтүләр сатып алу авыл жирлеге бюджеты акчалары исәбеннән гамәлгә ашырыла.

82 статья. Авыл жирлеге гражданның үзара салым акчалары

1. Гражданның үзара салым акчалары дигәндә гражданның жирле әһәмияттәге конкрет мәсьәләләргә хәл итү өчен гамәлгә ашырыла торган бер тапкыр түләүләре аңлашыла. Гражданның үзара салымы тәртибендә түләүләр күләме авыл жирлегенең барлык халкы өчен (авыл жирлеге составына керә торган торак пункт) бертигез дәрәжәдә билгеләнә, моңа авыл жирлегендә яшәүчеләрнең гомуми санының (авыл жирлеге составына керә торган торак пунктның) 30 процентыннан артмаган һәм алар өчен түләүләр күләме киметелергә мөмкин булган аерым категорияләрдәге гражданны керми.

2. Әлеге статьяның 1 өлешендә күрсәтелгән гражданның бер мәртәбә бирелә торган түләүләрен кертү һәм алардан файдалану мәсьәләләре жирле референдумда хәл ителә, ә "2003 елның 06 октябрәндәге 131-ФЗ номерлы "Россия Федерациясендә гражданның жирле үзидарәсен оештыруның гомуми принциплары турында" Федераль законның 25.1 статьясы 1 өлешенең 4.1 пункттында каралган очрагында, гражданны жыенында"

83 статья. Авыл жирлегенең муниципаль алынмалары (муниципаль бурычы)

1. Авыл жирлеге эчке базарда Россия Федерациясе валютасында урнашкан муниципаль берәмлек исемнән кыйммәтле кәгазьләр чыгару юлы белән муниципаль хисаплашуларны һәм Россия Федерациясе Бюджет кодексының жирле бюджетка Россия Федерациясе бюджет системасының башка бюджетларыннан һәм муниципаль бурыч йөкләмәләре барлыкка килә торган кредит оешмаларыннан Россия Федерациясе Бюджет кодексы һәм авыл жирлеге Уставы нигезендә жәлеп ителә торган кредитларны гамәлгә ашырырга хокукы.

2. Авыл жирлеге исемнән муниципаль алынмаларны "Россия Федерациясе Бюджет кодексы белән авыл жирлеге Башкарма комитетына гамәлгә ашыру хокукы

84 статья. Авыл жирлегенең жирле бюджетын үтәү

1. Авыл жирлегенең жирле бюджетын үтәү "Россия Федерациясе Бюджет кодексы белән гамәлгә ашырыла

2. Авыл жирлеге бюджеты кассаның бердәмлеге һәм чыгымнарның бирелгәнлеге нигезендә башкарыла.

3. Авыл жирлеге бюджеты үтәлешенә касса хезмәте күрсәтү, авыл жирлеге бюджеты акчаларын алучыларның шәхси счетларын ачу һәм алып бару Россия Федерациясе һәм Татарстан Республикасы законнарында билгеләнгән тәртиптә гамәлгә ашырыла.

4. Авыл җирлеге бюджетын үтәү авыл җирлегенең жыелма бюджет язмасы һәм авыл җирлегенең касса планы нигезендә оештырыла.

85 статья. Бюджет хисабы. Авыл җирлеге бюджеты үтәлеше турында еллык хисап

1. Авыл җирлегенең бюджет хисабы еллык.

2. Авыл җирлегенең бюджет хисабы тиешле бюджет акчалары баш администраторларының жыелма бюджет хисабы нигезендә авыл җирлегенең Башкарма комитеты тарафыннан төзелә.

3. Авыл җирлеге бюджетының үтәлеше турында еллык хисап авыл җирлеге Советы карары белән расланьрга тиеш.

4. Авыл җирлеге бюджеты үтәлеше турында еллык хисап, аны авыл җирлеге Советына тәкъдим иткәнче, төп бюджет акчалары администраторларының бюджет хисапларына тышкы тикшерүне һәм авыл җирлеге бюджеты үтәлеше турында еллык хисапка бәяләмә эзерләүне үз эченә алган тышкы тикшерү узарга тиеш.

Авыл җирлеге советы мөрәҗәгатә буенча "Татарстан Республикасы Лаеш муниципаль районының Татар Сараланы авыл җирлеге" муниципаль берәмлеге бюджетының үтәлеше турындагы еллык хисапны тышкы тикшерү Татарстан Республикасы Лаеш муниципаль районының Контроль-хисап палатасы тарафыннан гамәлгә ашырыла.

5. Авыл җирлегенең Башкарма комитеты авыл җирлеге бюджетының үтәлеше турында быелның 1 апреленнән дә соңга калмыйча аңа бәяләмә эзерләү өчен хисап бирә. Авыл җирлеге бюджеты үтәлеше турында еллык хисапка бәяләмә эзерләү бюджет акчалары баш администраторларының еллык бюджет хисабының еллык бюджет тикшерүе күрсәткечләре нигезендә 1 айдан артмаган срокта үткәрелә.

6. Авыл җирлеге бюджетының үтәлеше турында еллык хисапка Бәяләмә Татарстан Республикасы Лаеш муниципаль районының Контроль-хисап палатасы тарафыннан авыл җирлеге Советына бер үк вакытта авыл җирлеге Башкарма комитетына юллама белән тапшырыла.

7. Ел саен, агымдагы финанс елның 1 маеннан да соңга калмыйча, авыл җирлеге Башкарма комитеты авыл җирлеге Советының хисап финанс елында авыл җирлеге бюджетын үтәү турында карар проекты, авыл җирлеге бюджетының авыл җирлеге бюджетын үтәү турында башка бюджет хисабы проекты һәм Россия Федерациясе бюджет законнарында каралган башка документлар белән авыл җирлеге бюджетының үтәлеше турында еллык хисапны авыл җирлеге Советына тапшыра.

8. Җирлек бюджеты үтәлеше турындагы еллык хисапны карау нәтиҗэләре буенча авыл җирлеге Советы җирлек бюджеты үтәлеше турындагы еллык хисапны раслау яисә кире кагу турында карар кабул итә.

Авыл җирлеге Советы тарафыннан җирлек бюджетының үтәлеше турында еллык хисап кире кагылган очракта, ул күрсәткечләргә дәрәҗә чагылдырмау яисә тулысынча кире кагу фактларын бетерү һәм 1 айдан артмаган срокта кабат тапшыру өчен кайта.

9. Бюджет үтәлеше турындагы карар нигезендә хисап финанс елына бюджет үтәлеше турындагы хисап, бюджет керемнәренә, чыгымнарның һәм кытлыкның (профицитның) гомуми күләмен күрсәтеп, раслана.

Хисап финанс елында авыл жирлеге бюджетының үтәлеше турында авыл жирлеге Советы карарына аерым кушымталар белән түбәндәге күрсәткечләр раслана:

- бюджетлар керемнәре классификациясе кодлары буенча жирлек бюджеты керемнәре;

бюджет чыгымнарының ведомство структурасы буенча бюджет чыгымнары;

- бюджетлар чыгымнары классификациясенә бүлекләре һәм бүлекчәләре буенча авыл жирлеге бюджеты чыгымнары;

- бюджетлар кытлыгын финанслау чыганакалары классификациясе кодлары буенча авыл жирлеге бюджеты кытлыгын финанслау чыганакалары.

86 статья. Авыл жирлегенә муниципаль финанс контроле

1. Муниципаль финанс контроле бюджет хокук мөнәсәбәтләрен жайга сала торган хокукый актлар, Россия Федерациясе бюджет системасы бюджетларыннан физик затларга бүтән түләүләр буенча гавами норматив йөкләмәләр һәм йөкләмәләр, шулай ук дәүләт (муниципаль) контрактлары, шартнамәләр (киләшүләр) шартларын үтәүне тәмин итү максатларында гамәлгә ашырыла.

2. Тышкы муниципаль финанс контроле Татарстан Республикасы Лаеш муниципаль районының Контроль-хисап палатасының контроль эшчәнлегенә булып тора.

3. Эчке муниципаль финанс контроле Федераль казначылыкның, Татарстан Республикасы Лаеш муниципаль районының Финанс-бюджет палатасының контроль эшчәнлегенә булып тора.

4. Авыл жирлегенә жирле бюджетын үтәү процессында бюджет хокук бозуларын кисәтү һәм кисәтү максатларында башлангыч контроль гамәлгә ашырыла.

5. Алдагы контроль аларны үтәүнең законлылыгын, исәпкә алуның һәм хисаплылыкның дөреслеген билгеләү максатларында авыл жирлеге бюджетын үтәү нәтижәләре буенча гамәлгә ашырыла.

XIV БҮЛЕК. ЖИРЛЕК УСТАВЫН КАБУЛ ИТҮ. ӘЛЕГЕ УСТАВКА ҮЗГӘРЕШЛӘР КЕРТҮ ТӘРТИБЕ

87 статья. Авыл жирлеге Уставы проекты эзерләү, әлеге Уставка үзгәрешләр кертү тәртибе

1. Авыл жирлеге Уставы проекты, әлеге Уставка үзгәрешләр кертү турында авыл жирлеге Советы карары проекты авыл жирлеге Башлыгы, авыл жирлеге Советы депутатлары, территориаль ижтимагый үзидарә органнары, гражданның инициатив төркемнәре тарафыннан авыл жирлеге Советына кертелә ала.

2. Авыл жирлеге Уставы проекты, әлеге Уставка үзгәрешләр кертү турында карар проекты эзерләү өчен авыл жирлеге Советы карары белән махсус комиссия төзелергә мөмкин. Күрсәтелгән комиссия эшендә катнашу өчен Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнары белгечләре, экспертлар чакырылырга мөмкин.

3. Авыл жирлеге Уставы проекты, авыл жирлеге Уставына үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында муниципаль хокукый акт проекты, авыл жирлеге Уставын кабул итү турындагы

мәсьәләне карау көненә кадәр 30 көннән дә соңга калмыйча, авыл жирлегә Уставына үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында мәсьәләне карау көненә кадәр 30 көннән дә соңга калмыйча, күрсәтелгән Устав проекты, күрсәтелгән муниципаль хокукый акт проекты буенча тәкъдимнәрне исәпкә алу тәртибен, шулай ук гражданның аны тикшерүдә катнашу тәртибен бер үк вакытта бастырып чыгару (халыкка житкерү) белән рәсми бастырып чыгарылырга (халыкка житкерелергә) тиеш. Авыл жирлегә Уставына үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында муниципаль хокукый акт проекты буенча тәкъдимнәрне исәпкә алу тәртибен, шулай ук авыл жирлегә Уставына нигезләмәләрне Россия Федерациясе Конституциясе, федераль законнар, конституция (Устав) яисә Татарстан Республикасы законнары белән әлеге Уставны туры китерү максатларында үзгәрешләр кертелгәндә гражданның фикер алышуда катнашу тәртибен рәсми бастырып чыгару (халыкка житкерү) таләп ителми.

4. Авыл жирлегә Уставы проекты буенча, әлеге Уставка үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында авыл жирлегә Советы карары нигезендә, аларны карау алдыннан авыл жирлегә Советы утырышында әлеге Устав нигезендә ачык тыңлаулар уздырыла, Уставка үзгәрешләр Россия Федерациясе Конституциясе, федераль законнар, Устав (Устав) яки Татарстан Республикасы законнары нигезләмәләрен төгәл кабатлау рәвешендә әлеге Уставны шушы норматив хокукый актларга туры китерү максатларында кертелү очракларыннан тыш.

5. Авыл жирлегә Уставын федераль законга, Татарстан Республикасы законына туры китерү әлеге закон актларында билгеләнгән вакытта гамәлгә ашырыла. Федераль законда, Татарстан Республикасы законында күрсәтелгән срок билгеләнмәгән очракта, жирлек Уставын федераль законга, Татарстан Республикасы законына туры китерү срогы тиешле федераль законның, Татарстан Республикасы законының үз көченә керү датасын, муниципаль хокукый акт проектының рәсми бастырып чыгару (халыкка житкерү) һәм Ачык тыңлауларда аның буенча гражданны тәкъдимнәрен исәпкә алу, Авыл жирлегә Советы утырышларының чиратлылыгы, мондый муниципаль хокукый акты дәүләт теркәве һәм рәсми бастырып чыгару (халыкка житкерү) срокларын исәпкә алып билгеләнә һәм, кагыйдә буларак, алты айдан артмаска тиеш.

6. Авыл жирлегә Уставын авыл жирлегә Уставына үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында муниципаль хокукый акт белән яңа редакциядә язу рәхсәт ителми. Бу очракта авыл жирлегенә яңа Уставы кабул ителә, ә элек гамәлдә булган авыл жирлегә Уставы һәм аңа үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында муниципаль хокукый актлар яңа Устав үз көченә кәргән көннән үз көчләрен югалткан дип таныла.

88 статья. Авыл жирлегә Уставын кабул итү, әлеге Уставка үзгәрешләр кертү тәртибе

1. Авыл жирлегә Уставы проекты, әлеге Уставка үзгәрешләр кертү турында карар проектының карау авыл жирлегә Советы Регламенты нигезендә кимендә ике укуда гамәлгә ашырыла.

2. Жирлек Уставы проекты, әлеге Уставка беренче укылышта үзгәрешләр кертү турында карар проекты кабул ителгәннән соң күрсәтелгән проект авыл жирлегә Советы депутатларына, төзәтмәләр кертү өчен хокук иҗат инициативасы хокукына ия башка субъектларга жиберелә.

3. Уставка үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында шәһәр жирлегә Советы карары шәһәр жирлегә Советы депутатларының билгеләнгән саныннан өчтән икесе күпчелек тавыш белән кабул ителә.

89 статья. Авыл жирлегә Уставының үз көченә керү тәртибе, әлеге Уставка үзгәрешләр кертү турында карар

1. Авыл жирлегә Уставы, әлеге Уставка үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында авыл

жирлеге Советы карары кабул ителгәннән соң, федераль законда билгеләнгән тәртиптә дәүләт теркәвенә алу өчен, жирлек башлыгы тарафыннан муниципаль берәмлекләрнең Уставларын теркәү өлкәсендә федераль Башкарма хакимият органының территориаль органына жиберелә.

2. Әлеге Уставка үзгәрешләр кертү турында авыл жирлеге Советы карары, алар дәүләт теркәвенә алынганнан соң рәсми басылып чыгарга (халыкка житкерелергә) тиеш һәм аларны рәсми бастырып чыгарганнан (халыкка житкергәннән) соң үз көченә керә.

Авыл жирлеге Башлыгы муниципаль берәмлекнең теркәлгән Уставын, муниципаль берәмлек Уставына үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында муниципаль хокукый актны, "Муниципаль берәмлекләр Уставларын дәүләт теркәве турында" 2005 елның 21 июлендәге 97-ФЗ номерлы Федераль законның 4 статьясындагы 6 өлешендә каралган муниципаль берәмлек Уставы, муниципаль берәмлек Уставына Россия Федерациясе субъекты муниципаль берәмлекләре Уставларының дәүләт реестрына үзгәрешләр кертү турында муниципаль хокукый акт турында хәбәр ителгән көннән алып жиде көн эчендә бастырып чыгарырга (халыкка житкерергә) тиеш"

Башлык-Татарстан Республикасы
Лаеш муниципаль районы Татар Сараланы
авыл жирлеге Советы рәисе
вазыйфаларын башкаручы

А.Б. Садыков

*Татарстан Республикасы
Лаеш муниципаль районы
Татар Сараланы авыл җирлеге
Советының 2023 елның «25»
октябрдагы 136 номерлы
карамына 2 кушымыта.*

**«ТАТАРСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ЛАЕШ МУНИЦИПАЛЬ
РАЙОНЫ ТАТАР САРАЛАНЫ АВЫЛ ЖИРЛЕГЕ УСТАВЫ
ТУРЫНДА " ТАТАРСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ЛАЕШ МУНИЦИПАЛЬ
РАЙОНЫ ТАТАР САРАЛАНЫ АВЫЛ ЖИРЛЕГЕ СОВЕТЫ КАРАРЫ
ПРОЕКТЫ БУЕНЧА ГРАЖДАННАРНЫҢ ТӘКЪДИМНӘРЕН
ИСӘПКӘ АЛУ ТӘРТИБЕ ҺӘМ ГРАЖДАННАРНЫҢ АНЫ
ТИКШЕРҮДӘ КАТНАШУЫ**

1. «Татарстан Республикасы Лаеш муниципаль районы Татар Сараланы авыл җирлеге Уставы турында " Лаеш муниципаль районы Татар Сараланы авыл җирлеге Советы карары проекты буенча тәкъдимнәр Татарстан Республикасы Лаеш муниципаль районы Татар Сараланы авыл җирлеге Советына түбәндәге адрес буенча кертелә: 422633, ТР, Лаеш муниципаль районы, Татар Сараланы авыл җирлеге, Татар Сараланы авылы, Татарстан урамы, 17 йорт.

Тәкъдимнәр эш көннәрендә басылып чыккан (халыкка җиткерелгән) көннән алып бер ай бие 8 сәгатътән 16 сәгатъкә кадәр кабул ителә.

2. Чыгыш хокукы белән Ачык тыңлауларда катнашуга гаризалар түбәндәге адрес буенча бирелә: 422633, ТР, Лаеш муниципаль районы, Татар Сараланы авыл җирлеге, Татар Сараланы авылы, Татарстан урамы, 17 йорт яисә почта аша (конвертта «Уставка үзгәрешләр кертү турында фикер алышу» билгесе белән).

Гаризалар ачык тыңлаулар уздыру датасына кадәр 7 көн кала 8 сәгатътән 16 сәгатъкә кадәр кабул ителә.

**Башлык-Татарстан Республикасы
Лаеш муниципаль районы Татар Сараланы
авыл җирлеге Советы рәисе**

А.Б. Садыков

*Татарстан Республикасы
Лаеш муниципаль районы
Татар Сараланы авыл җирлеген
Советының 2023 елның «25»
октябрдәгә 136 номерлы
карамына 3 кушымыта.*

**«ТАТАРСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ЛАЕШ МУНИЦИПАЛЬ
РАЙОНЫ ТАТАР САРАЛАНЫ АВЫЛ ҖИРЛЕГЕН УСТАВЫ
ТУРЫНДА " ТАТАРСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ЛАЕШ МУНИЦИПАЛЬ
РАЙОНЫ ТАТАР САРАЛАНЫ АВЫЛ ҖИРЛЕГЕН СОВЕТЫ КАРАРЫ
ПРОЕКТИ БУЕНЧА АЧЫК ТЫҢЛАУЛАР ҮТКӘРҮ ТӘРТИБЕН**

1. «Татарстан Республикасы Лаеш муниципаль районы Татар Сараланы авыл җирлеген Уставы турында» Лаеш муниципаль районы Татар Сараланы авыл җирлеген Советы карары проекты буенча ачык тыңлаулар (алга таба-ачык тыңлаулар) «Россия Федерациясендә җирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрдәгә 131-ФЗ номерлы Федераль законның 28 статьясы нигезендә үткәрелә.

2. Ачык тыңлауларда җирле үзидарә органнары һәм аларның вәкилләре, җәмәгатьчелек вәкилләре, ачык тыңлаулар экспертлары, ачык тыңлаулар үткәрү буенча оештыру комитеты әгъзалары, Татарстан Республикасы Лаеш муниципаль районының Татар Сараланы авыл җирлеген халкы һәм гражданныр катнаша.

3. Катнашучыларны теркәү ачык тыңлаулар башланганчы 30 минут алдан башлана.

4. Ачык тыңлауларда рәислек итүче булып оештыру комитеты рәисе тора.

5. Халык тыңлаулары рәиснең кереш сүзе белән ачыла, ул катнашучыларга фикер алышына торган мәсьәләнең асылы, тыңлаулар уздыру тәртибен турында хәбәр итә.

6. Оештыру комитеты секретаре ачык тыңлаулар протоколын алып бара.

7. Төп доклад белән Татарстан Республикасы Лаеш муниципаль районының Татар Сараланы авыл җирлеген советы депутаты чыгыш ясы.

8. Чыгыш хокукы белән ачык тыңлауларда катнашучылар, гариза бирү вакытына карап, чират тәртибендә үз тәкъдимнәрен аргументацияләү өчен чакырыла.

9. Ачык тыңлауларда катнашучыларның чыгышлары 5 минуттан артык дәвам итәргә тиеш түгел.

10. Ачык тыңлауларда катнашучылар утырыш тәмамланганнан соң чыгыш ясаучыларга рәис рәхсәте белән сораулар бирергә хокуклы.

11. Ачык тыңлауларда катнашучылар ачык тыңлаулар барышына тыкшынырга, аларны туктатырга һәм аларны үткәргә комачауларга хокуклы түгел.

12. Ачык тыңлаулар уздырганда тәртип саклау ачык тыңлауларда катнашу өчен мәжбүри шарт булып тора.

13. Халык алдында тыңлаулар уздыру тәртибен бозган очракта, рәис аларны утырыш залыннан чыгаруны таләп итәргә хокуклы.

14. Ачык тыңлауларда катнашучыларның барлык искәрмәләре һәм тәкъдимнәре секретарьга язма рәвештә тапшырыла һәм ачык тыңлаулар беркетмәсенә кушып бирелә. Ачык тыңлаулар беркетмәсенә рәислек итүче һәм секретарь имза сала.

15. Ачык тыңлаулар беркетмәсе нигезендә ачык тыңлаулар нәтижәләре турында бәяләмә төзелә

16. Ачык тыңлаулар нәтижәләре буенча бәяләмә халыкка игълан ителергә тиеш.

17. Ачык тыңлаулар уздыруны оештыру һәм матди-техник тәмин итү оештыру комитеты тарафыннан гамәлгә ашырыла.

**Башлык-Татарстан Республикасы
Лаеш муниципаль районы Татар Сараланы
авыл жирлеге Советы рәисе**

А.Б. Садыков